

Ἡ ΠΕΙΡΩΤΙΝΕΣ

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ ΚΑΘΕ ΜΗΝΑ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

ΣΕΛΙΔΕΣ

ΚΩΝ. Ι. ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΣ
ΕΠΙΤΙΜΟΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟΣ ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΗΣ
ΤΑΧΥΔΡΟΜΕΙΩΝ
ΒΑΛΑΩΡΙΤΟΥ 41Β - ΤΗΛ. 22.530
ΙΩΑΝΝΙΝΑ

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 1952

3

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ
ΚΟΣΜΗΤΕΙΑ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΑΡΧΕΙΟΥ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ
ΔΩΡΕΑ Κ. Φωτοπούλου

ΗΜΕΡΟΜ. 30-7-90

ΑΡΙΘ. 43612

"ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ,"

ΜΗΝΙΑΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΚΑΙ ΔΙΕΥΘΥΝΕΤΑΙ ΑΠΟ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

ΓΡΑΦΕΙΑ—ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΑ Δαγκλή 10

Αριθ. Τηλ. 3—00 και 6—06

ΙΩΑΝΝΙΝΑ

Υπεύθυνος συντάξεως Β. ΠΑΠΠΑΣ

ΤΕΥΧΟΣ 3ον ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 1952

Τιμή εκάστου τεύχους δρ. 4.000

Συνδρομαί τρίμηνης δρ. 13.000. εξαμήνης δρ. 25.000. ετησία δρ. 50.000

Βιβλία—Εμβάσματα—Αλληλογραφία. Κ. Τζάλλαν Δαγκλή 10 Ιωάννινα

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Β. Ι. Π.: 'Η αγυρτία τοῦ φόβου	Σελίς	1
ΕΦΗΜΕΡΟΥ: 'Η ποίηση στήν ἐποχή μας	"	3
ΝΙΚΟΥ ΚΟΣΜΑ: Κήπος φθινοπώρου (ποίημα)	"	3
Θ. Δ. ΦΡΑΓΚΟΠΟΥΛΟΥ: 'Ιστορία (ποίημα)	"	4
ΓΙΑΝΝΗ ΔΑΛΔΑ: 'Απογραφή, (ἀφήγηση)	"	5
ΒΑΣ. ΚΡΑΨΙΤΗ: 'Ικεσία (ποίημα)	"	6
ΝΕΦΕΛΗΣ: Προσέλιο (ποίημα)	"	6
ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΜΗΛΑΤΣΙΟΥ: Δορέντσος Μαβίλης	"	7
ΕΛΛΗΣ ΓΛΑΥΚΟΥ: Φθινοπωρινό ἐπιθαλάμιο καὶ Γαλήνη (ποίη- ματα)	"	12
ΜΑΞ. ΜΕΕΡΣ: 'Η καθαρή καρδιά (μυθιστόρημα),	"	13
ΚΩΣΤΑ ΤΑΧΤΗΝ: Στόπ 'Ιωάννινα ἐλεγχος ταυτοτήτων (ποίημα)	"	15
Τὸ 'Ηπειρωτικὸ Δημοτικὸ Τραγοῦδι	"	16
ΜΙΧ. ΓΑΚΗ: 'Επιθυμία (ποίημα)	"	17
ΦΡΙΞΟΥ ΤΖΙΟΥΒΑ: Νανούρισμα (ποίημα)	"	17
Β. Ι. ΠΑΠΠΑ: 'Η Μολπή τῆς πνιγμένης κραυγῆς: Τέλλος "Αγρας	"	18
ΚΩΣΤΑ ΚΡΥΣΤΑΛΛΗ: Αἱ ἀπόκρεω ἐν 'Ιωαννίνοις	"	21
ΓΙΑΝΝΗ ΣΚΑΡΙΜΠΑ: Ταμάρα (ποίημα).	"	24
Κριτικὴ τοῦ βιβλίου	"	25
ΤΟΜΑΣ ΜΕΡΤΟΝ: (Μετ. Γ. 'Αναστασίου) Γὰ τὸν ἀδελφόν μου (ποίη- μα).	"	28

Ἐπίσης τὸ τεῦχος περιέχει τὰ Χρονικά, τὴ στήλη Ἀλληλο-
γραφίας, Πνευματικὰ γεγονότα
τοῦ μηνὸς κ. ἄ.

Η ΑΓΥΡΤΕΙΑ ΤΟΥ ΦΟΒΟΥ

«Ἐάν τὸ ἄλλας μωρανθῇ, ἐν τίνι ἀλίσθησεται...»

Περιμένοντας κάτω ἀπ' τὰ γκρίζα κράσπεδα τῆς ὁργῆς σου, τὸν ἄγγελο τῆς Εἰρήνης, τὸν ἄνεμο τῆς ἀκέρειας καὶ γνήσιας ζωῆς ποὺ μᾶς ἐγκατέλειψε, τὴν εὐλογία μᾶς λευκῆς ἀχτίδας σου, ἀποκάμαμε, Θεέ μου, νὰ ἐλπίζουμε πὼς θὰ στρέψεις κάποτε νὰ δαῖς «τὴν ἄμπελον ταύτην». Περιμένοντας, χρόνια τώρα, νέοι μ' ἐξαρθρωμένη πανοπλία καὶ μὲ κουρελιασμένες σημαίες, ὅμως ὀρθοὶ καὶ ἀνυπόταχτοι, πίσω ἀπ' τὰ τελευταῖα σου σύνορα, προσευχόμεστε ἀδιάκοπα νὰ φανεῖς μιὰ στιγμή ἀνάμεσα ἀπ' τὰ πορφυράνεφη τῆς ὁδύνῃς μας. Ν' ἀτενίσσεις ἱλαρὲς τοὺς ὀλιγόπιστους δούλους σου καὶ ν' ἀναστηλώσεις—ἂν μπορεῖς—τὴν γενναιότητα τῆς καρδιάς τους. Γιατί δὲν ἦταν ποτὲ τόσο ἀποτρόπαιος ὁ πολυώδυνος αὐτὸς κόσμος σου, ὅσο στὸν καιρὸν αὐτὸν ποὺ τὸν ἐξευτελίζει ἡ δειλία, τὸν ἐκθρασύνει ἡ ὑποκρισία, τὸν εὐνουχίζει ὁ φόβος.

Πάνω στὸ φόβο εἶχες βασίσει, Ἐσὺ, τὸν ἐξάνθρω-
πισμὸ τοῦ θάρβαρου εἶδους μας. Ὅμως τώρα ὁ φόβος αὐτὸς—ἐνῶ ἀπ' τὰ πιδ ἐκτρωματικά τερατουργήματα τῶν ἰδίων σου τῶν ἔργων—ἄπλωσε τὴ μακάβρια φτε-
ρούγα του μπροστὰ σου, καὶ ἐγίνε ἕνας δαιμονικός, ἀπρο-
σμέτρητος πολυπόδας καὶ σ' ἐκδικεῖται καὶ σὲ καταρ-
ρακώνει, Θεέ μου, καὶ σὲ κατασταίνει καὶ σένα ἀκόμη τὸν ἴδιον περιττὸν στὴν αἰωνιότητα...

... Ἀκροβατοῦμε ψηλαφητὰ πάνω στὸ χεῖλος
μᾶς ἀτελεύτητης ἀπειλῆς. Φάσμα ἀνατριχιαστικὸ τὸ
Μέλλον, φαίνεται ν' ἀκίνηται μέσα σὲ καταχθόνιες πα-
λινβουλίες. Καὶ μᾶς κατατρώχει ἡ ἔμμονη ἰδέα του.
Καὶ μᾶς παγώνει ἡ ἀτσάλινη σιωπὴ του. Τὸ πνεῦμα
τοῦ φόβου πλανιέται καταλυτικὸ καὶ ἀκαταμάχητο
στὸν ἀέρα. Ἡ ἐποχὴ αὐτὴ δὲν εἶναι—καθὼς λένε—
ἡ ἐποχὴ τῶν μεγάλων πράξεων καὶ τῶν μεγάλων εὐθυ-
νῶν. Εἶναι ἡ ἐποχὴ τῆς ταπεινώτερης συναλλαγῆς,
τῆς ἀνιερώτερης καιροσκοπίας. Εἶναι ἡ ἐποχὴ, τῶν γε-
λοιοποιημένων ἀνδραπόδων, τῶν πολτοποιημένων συνει-
δήσεων. Ἡ ἐποχὴ τῆς ἰδεολογικῆς ἀλητείας, τῆς ἡθι-
κῆς ἀγυρτείας, τῆς ἀπροσχημάτιστης λιποταξίας. Ἡ
μαύρη ἐποχὴ τοῦ φόβου. Ὅλα ἐπιτρέπονται γιὰ νὰ
σωθοῦμε καὶ πρὸ παντὸς ἡ προδοσία, ἡ διαφυγὴ, τὸ

ἀπάνθρωπο. Ψυχολογία τυχοδιωκτικὴ, διαγωγὴ ἀνε-
μάτιστη. Μᾶς ξεριζώσε ἡ ψύχωση τοῦ φόβου ἀπὸ κάθε
μᾶς βάση καὶ μᾶς κλυδωνίζει ἐφήμερα λάφυρα στὸν
ἄνεμο. Ἀπὸ ποῦ θὰ πιαστοῦμε; Πὼς θὰ γλυτώσουμε
ἀπ' τὴν αὐθαιρέσια τοῦ πεπρωμένου; Ἐγίνε δραχνᾶς
ἡ μηδενιστικὴ αἴσθησις τοῦ ἀναπότρεπτο. Δὲν εἶναι
ὁ καιρὸς τῶν ἡρωϊκῶν πράξεων. Εἶναι ὁ καιρὸς τῶν
ἀνομολόγητων παραλείψεων. Αὐτὸ εἶναι ποὺ δικαίώνει
κατὰ κάποιον ἀντίστροφο τρόπο τὸν J. Paul
Sartre, ὁ ὁποῖος μὲ ἕναν ἀπόθμενο κυνισμὸ διακήρυξε
ὅτι δολοκλήρη ἡ ὑπαρξὴ μας ἀποτελεῖ μιὰ τερατώδη
χρεωκοπία. Γεννιόμαστε πραγματικά πλέον δίχως αἰ-
τία, παρατεινόμαστε ἀπὸ ἀδυναμία καὶ πεθαί-
νουμε ἀπὸ σύμπτωση. Φτάσαμε ἐκεῖ ὅπου ἡ γνώση
ὁδηγεῖ στὴν ἀπόγνωσις. Καὶ ἀρχίσαμε νὰ πιστεύουμε
πὼς κάθε μᾶς πρόδο ὀφείλεται ἀποκλειστικά καὶ μό-
νον στὸ κατὰστροφικὸ ἐνστικτο τοῦ ἀνθρώπου. Οἱ θε-
σμοὶ δὲν ἔχουν τὴ δύναμη νὰ μᾶς συγκρατήσουν. Οἱ
ἀξίες ἀποδείχτηκαν χωρὶς πάγιο περιεχόμενο. Τὸ αἰ-
σθημα τῆς ἀνασφάλειας παραφρονεῖ τίς ὥρες μας. Δὲν
τίθεται ζήτημα πὼς θὰ δράσουμε θετικά. Ἐπείγει τὸ
πὼς καὶ ποῦ θὰ ὑποταχτοῦμε ἀρνητικά κάπου, τὸ πὼς
θὰ ἐξασφαλίσουμε τὴν εὐνοία μᾶς σιγουρίας. Καίγια νὰ
σκαπάσουμε τὴ γύμνια μας καταφεύγουμε στὸ φανατι-
σμό. Ἐλευθερία κατήντησε νᾶναι ἡ πιδ ἀπεχθὴς δου-
λεία. Ὁ ἐφιαλτικὸς ζυγὸς τοῦ φόβου.

Καὶ τὸ χειρότερο, στὴ δουλεία αὐτὴ ἔχει ἀνεπα-
νόρθωτα κατακυλῆσει τὸ πνεῦμα. Ἐπέπεσε στὸ ρόλο τοῦ
πειθαρχικοῦ ὁπαδοῦ, τοῦ εὐτελοῦς ὑπηρέτη. Ὁδηγεῖ-
ται, δὲν ὁδηγεῖ. Ἀπαλλοτρίωσε στὸν κυρίαρχο φόβο τὴν
θαρραλέα ἐνγλωττία τῆς ἀπελπισίας. Καπηλεύεται τὸν
ἴδιον τὸν ἑαυτὸ του μὲ δημαγωγικὰ συνθήματα καὶ μὲ
κυνικὰ σκοπιμότητες. Προδίνει τὸν ἄνθρωπο μὲ ἀνόη-
τες δικαιολογίες ὅπως ἡ Δεοντολογία τῆς Ἰδέας ἢ ἡ
Νομοτέλεια τῆς ἱστορικῆς πραγματικότητος. Προδίνει
τὴν ἀλήθεια καὶ φοβάται νὰ καταθέσει τὴν μαρτυρία
του. Φοβάται τὰ δικαστήρια καὶ τὴν ὑστερικὴν ὕλακὴ
τῶν ὀχλοκρατικῶν συρφετῶν τοῦ Παρόντος. Φοβάται
τὴν διάφηση τῆς ἀλήθειας τοῦ ἀπὸ τὴν ἀδιαπέραστη
ἀχλὺ τοῦ Μέλλλοντος. Αἰσθάνεται τὸν ἑαυτὸ του ἀνί-
κανο νὰ καταθέσει τὴν μαρτυρία του, νὰ κρατήσῃ τὴν

συνέπειά του, να προσπίσει τη γνησιότητά του. Πνίγει την κριτική του διάθεση και γίνεται ο γελωτοποιός των ομαδικών παρακρούσεων. Δεν πιστεύει στην αναγεννητική του αποστολή. Έπαψε να θυμάται και να αισχύνεται. Αποτέλεσμα αυτού πρό παντός είναι το να βασίλειει πέρα για πέρα η ιδεολογική αλητεία, η ήθικη παρεκτροπή, η ψυχική διαστροφή, ο εγωδούλος κυνισμός, η απόλυτη αδιαφορία. Να αναχθεί αποκλειστικό κριτήριο κάθε διαγωγής ή άμεση σκοπιμότητα. Να αναγνωρισθεί η δολιότητα άρετή. Να περιφρονηθεί κάθε ήθικος κανόνας.

Και το ακόμη χειρότερο δεν είναι τόσο το κατακύλισμα γενικά του πνεύματος. Είναι η ασύστολη άσχημία, είναι ο υποκριτικός άφηνιασμός των εκπροσώπων του. Οι πνευματικοί άνθρωποι έδωσαν δείγματα αναξιοτήτας και μικροπρεπείας από τα έλασνότερα. Γιατί όταν μπεις μια φορά στο γλιστερό κατήφορο της προδοσίας του έαυτού σου, είσαι υποχρεωμένος πλέον να κατεβείς δλόκληρη την κλίμακα της σκοτισμένης απόφασης, δλόκληρη τη σκάλα της κρεουργημένης συνειδήσης, άκέρηο το γκρεμό της ανήθικης πτώσης. Όταν επιχειρήσεις ένα έγκλημα ποτέ δεν ξαίρεις πόσα ακόμη άπαίσια σε περιμένουν για να τα βγάλεις πέρα. Και εφήμεροι καθώς κατήντησαν περισσότερο απ' όλους — με το έρμα τους εξανημισμένο απ' την φοβία του φλογισμένου και συντάραχου αυτού καιρού — οδηγούνται σε πράξεις άγοραίας κραυγής. Σε πράξεις πλαστογραφίας και προδοσίας του έαυτού τους, που ούδέποτε το ήθικό θάρρος θα τους οδηγούσε για την επικύρωση, της γνησιότητας και της πιστότητάς τους. Οδηγούνται με άκατάσχετο μένος, ανερυθρίαστοι κοντοντιέροι και θλιβεροί κομπάρσοι και άρριβιστικοί πρόμαχοι στις έγκληματικώτερες συσκοτίσεις, στις θρασύτερες πανουργίες και στις τραγικώτερες οργανωμένες άπάτες που γνώρισε ποτέ ή πολιτική, ή κοινωνική και ειδικώτερα ή πνευματική ιστορία του ανθρώπου. Ο άνδρισμός του πνεύματος πάει να χαθεί ανεπανόρθωτα. Η δέηση φρόνηση που επικαλούνται εξευτελίζει την πραγματική φρόνηση, αυτή την τόλμη των δυνατών.

Συλλογίζόμαστε μόνο τη στιγμήν αυτή, τη δοκιμασία των νέων μας. Όλην αυτήν την έωθινή στρατιά της θελκτικής άγνότητας και της συνεπαρμένης παρησίας και δίψας. Όλους αυτούς που είναι άναγκασμένοι σήμερα να νοθέσουν την ποιότητά τους για να ζήσουν. Αυτούς που η έλλειψη γενναίου έμφυχωτικού παραδείγματος και ήθικης εδαισθησίας του περίγυρου, τους καθηλώνει στην πιδ στυνή αποθάρρυνση. Αυτούς που ξεμοναχιασμένοι κι αστήρικτοι και πικροί με μάτια θαλά, μ' άλλοπαρμένο πρόσωπο και με ψυχή ματωμένη περιμένουν κι ελπίζουν — τίς να τελειωθεί όσο μπορεί γρηγορώτερα το μαρτύριό τους και να ριχτούν — αν μπορέσουν — στο βρόχο της άσυνειδήσιας που θα τους επιτρέψει να σταδιοδρομήσουν στον έλιγμό της έπιτηδειότητας που θα τους προσφέρει την κοινωνική ανα-

γνώριση, στο όργιο της άτιμίας που θα τους δπλίσει με το αίσθημα του ίκανού. Ποτέ ή άπουσία του «Ίδανικού» δεν ήταν τόσο έκδηλη. Ποτέ ή έρήμωση του φόβου δεν ήταν τόσο καταθλιπτική. Σπάνια στά χρονικά του ανθρώπου σημειώθηκε μια τέτοια φρικώδη ή τ τ α. Σπάνια σημειώθηκε μια τόσο βίαιη και αποκρουστική περίπτωξη της κτηνωδίας και του πνεύματος. Τόσος πόνος, τόσο αίμα και τόσο δάκρυα πέταγμένα στη διάκριση μιας άνανδρης άσέλγειας που τελέστηκε και τελείται χωρίς οίκτο και ντροπή εις βάρος μας. Πώς μυθικός ραφώδης θα κατορθώσει ποτέ να εκφράσει όλον αυτόν τον ραγισμένο δόγγο της όρφάνιας μας...

... Με την πραότητα άπλωτή στην προσμονή μας, πίσω απ' τα τελευταία Σου σύνορα, όρθοι κι άσάλευτοι στην τρομαχτική έπισφαλή έσχατιά Σου. Σ' αναζητούμε Θεέ μου. Κι είμαστε οι αίρετικοί που, Σ' αγάπησαν πολύ και οι άπιστοι που Σε λάτρεψαν πραγματικά. Μόνοι μας σάνδλους εκείνους που τ ο λ μ ο υ ν νάναι μόνοι και ελεύθεροι σάν όλους εκείνους που τολμούν νάναι ελεύθεροι και λίγοι, ελάχιστοι σάν όλους εκείνους που τολμούν νάναι ελάχιστοι. Δίχως έπιληπτικούς Μεσσιανισμούς, δίχως ευδαμονικές ψευδαισθήσεις, δίχως υπερφίαλες Ελπίδες, δίχως έλκυστικές φαντασίες και «δίχως μυθολογική πίστη θρησκευτικού ή πολιτικού τύπου, δίχως ύστεροδουλίες μεταθανάτιες, δίχως μηδενιστικό ναρκισσισμό και δίχως άναρχική μνηοικακία.» Με το βλέμμα θρασό κι έρευνητικό κι άγρυπνο μόνο. Το ξαίρουμε πώς με τέτοια σκληρά κι αιώνια αληθινά μάτια που μας δώρισε πολλά πράγματα μπορούν να μάς άνήκουν. Ένα όμως πράγμα δεν μπορεί να μάς ανήκει ποτέ: Η άναπτυτική ευτυχία των εφήμερων, των πανικήθλητων, των φανατικών και των εξαγριωμένων ποιμνίων Σου. "Αν γι' αυτό Σου είμεθα άπαράδεκτοι και δεν έχεις καμιά θέση πουθενά για μάς, αν μάς βρίσκεις άναξιλέωτα άμαρτωλούς γι' αυτήν την «ύβρη» του τραγικού μας θάρρους, αν... Τότε προτού μάς κατακάψεις με το θείαρι της τρομαχμένης Σου ψυχής, με την μανία του μαζικού Σου θυμού, με την εύκολία των άτεγκτων προγραμματισμών Σου, γύρισε κι' αντίκρυσέ μας. Είμαστε έμεις που σε πλησιάσαμε περισσότερο από κάθε άλλον. Κι αν κατορθώσεις να διασώσεις κάποιο ίχνος από την άρχική Σου Θεότητα, θαύμασε — αν μπορείς — και τίμησε — αν δεν φοβάσαι — το συγκινητικό μεγαλειό των εξορισμένων δούλων Σου, την εξαίσια άγγελικότητα των μικρών Σου έσταυρωμένων, την τραγικήν έποποιία των υπόδικων Υιών Σου. Είναι οι μόνοι που δεν καταχώνιασαν πονηρά το τάλαντό Σου. Και οι μόνοι που έπιμένουν άπελπισμένα για να μ'ήν καταστεις περιττός και παράλογος στην αιώνιότητα.

Β. Ι. Π.

ΤΗΣ ΣΤΙΓΜΗΣ

Η ΠΟΙΗΣΗ ΣΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΜΑΣ

Δεν μπορώ να άνεχθώ αυτή την... άν...πολησία του κόσμου (του περισσότερου) προς την ποίηση.

Πάοτε ένα καθώς πρέπει κύριο (όπως δηλ. ή κοινωνική ζυγαριά τον έτοποθέτησε) και μιλήστε του για ποίηση. Μόλις θα καταδεχτεί να σάς άπαντήσει μ' ένα ειρωνικά συγκαταβατικό χαμόγελο. Αυτό το χαμόγελο, πάνω — κάτω σημαίνει: «Χμ! παιδιάρια...»

Θυμάμαι κάποιον οικονομικό υπάλληλο, κατά τα άλλα σοβαρό και συγκροτημένο άνθρωπο που όχι άστεεινόμενος μου υποστήριζε πώς λίγο — πολύ, όλοι οι ποιηταί...είναι ανισόρροποι!

Βέβαια είναι αλήθεια πώς οι ποιηταί έχουν, για να άπλοποιήσουμε τ'ά πράματα, μια άλλη αντίληψη ζωής. Πιθανόν να είναι, όπως διάβασα κάπου, «τά άρρωστα όστρακα που μάς δίνουν με την νοσηρή τους έκκρισι το θαυμαστό μαργαριτάρι». Μά ανισόρροποι; Πρός θεού, όχι!

Και ή κοινωνική αυτή αντίληψη για την ποίηση, είναι τυραννική και άλλοίμονο, (όπως πάντα) άπαιτεί τη συμμόρφωση προς αυτή. Τis προάλλες κάποιος γνωστός μου φίλος μου έφερε μερικούς πράγματι λεπτούς και τρυφερούς στίχους για δημοσίευση στο περιοδικό μας. Δίνοντάς μου το χειρόγραφο μου έκμυστηρέυτηκε με χαμηλότερη φωνή:

— Έβαλα ψευδώνυμο. Είναι προτιμώτερο...

Κι' όταν έκπληκτος του εξέφρασα τη ζωηρή μου άπορία, με λύπη μου τόνισε πώς όντας υπάλληλος σε κάποιον «σοβαρά επιχείρηση» έπρεπε, προς θεού, να μ'ήν κάνει κάτι που θα κλόνιζε, έστω και άδικα, την υπόληψή του στους προϊσταμένους του που τον θεωρούσαν άνθρωπο πολύ, πολύ «σοβαρό!». Όπως βλέπετε τα πράματα είναι πράγματι...σοβαρά!...

Η έξήγηση του θλιβερού αυτού φαινομένου (όχι γενικού εύτυχώς) δεν είναι και δύσκολη. Η φοβερή πρακτικότητα του ανθρώπου, που άπορροφημένος από τ'ά προβλήματα του καθημερινού βίου, δίχως τίς περισσότερες φορές την άπαιτήτη παιδεία, δεν εύκαιρεί να

άσχοληθ' με κάτι άλλο βαθύτερο δεν του συγχωρεί τέτοιες παρεκτροπές. Γιατί ή ποίηση, όπως βέβαια ή όμορφιά, τ' «ώραίο» των παλαιότερων, δεν έχει, φευ, κάποιαν πρακτική, όφελιμιστική άξία. Άναπτύχτηκε στις ώρες της σχολής του ανθρώπου, στις ώρες της άνίας του, στις ώρες που βαθεία κουρασμένος ή πονεμένος, έννοιωθε μέσα του να άναπηδούν ή παράξενες μικρές φλόγες μιας άμφιβολίας: Τι είναι κι' αυτή ή ζωή; Τι άραγε ν' άξίζει; Ποιός ο σκοπός της; Και κυτώντας έξω, τη βροχή ίσως που μουρμούριζε το σοφό και διδαχτικό της τραγουδι, ή άκούγοντας το μεγαλειό του άνέμου στη γή ή κυτώντας τη μυστηριώδη μαρμαρυγή των άνεξιχνιάστων όστρων να θέλησε να εκφράσει την πρώτη του άγωνία, την άμφιβολία του, την πίκρα του, σ' ένα τραγού-

δι, σε λίγες ρυθμικές φράσεις, σ' ένα άπειρο σχεδίασμα στην πέτρα της κατοικίας του...

“Ολ' αυτά τα έξήγησα στον άγαπητό φίλο μ' ύπομονή. Κι' άκόμα του τόνισα πώς, στο διάβολο, αν έχει μιάν όμορφιά ή ζωή, την έχει άκριβώς από όλα τα περιττά πράματα. Απ' αυτά που δεν έχουν κάποια όφελιμιστική άξία, που άποτελούν την άναγκαία φυγή από την άποπνιχτική ρουτίνα της ζωής του ανθρώπου που, άφότου έφαγε το μ'ήλο της αούτογνωσίας έπαψε, κατά τεκμήριο τουλάχιστο, να είναι ζών! Κι' άς λένε ότι θέλουν οι «σοβαροί» άνθρωποι που άσωτεύουν τη ζωή τους μετρώντας όλημερης με τ'ά κιτρινωμένα από τη νικοτίνη δάχτυλα, λίρες, παζαρεύοντας, λογαριάζοντας, άπατώντας κωμικοτραγικοί παληάτσιοι στην παράξενη σκηνή της ζωής...

ΕΦΗΜΕΡΟΣ

ΚΗΠΟΣ ΦΘΙΝΟΠΩΡΟΥ

“Ο άγέρας όπου φύσηξε, φθινόπωρο χρυσό
σκόρπισε στον κήπο! Κι' ή θλίψη στον μισό

μένει να με γεμίζει μνήμες πικρές.

Λίμνες που σου καθρέφτιζαν τον έρωτα, νεκρές.

Τα δέντρα που σε ράντιζαν δροσούλα πρωινή
γυμνώθηκαν και φλέγονται όλο προσμονή.

Στις φρέσσες σου δε βοίσκω άνθη κι' ευωδιά.
Φθινόπωρο έστάλαξε χρυσό και στην καρδιά.

Μνήμη πικρή ή φυγή σου μένει, και πονά.

Κι' όλόγουό μου αισθάνομαι τ' άπέραντο κενό.

ΝΙΚΟΣ ΚΟΣΜΑΣ

ΙΣΤΟΡΙΑ

Παιδιά που δὲ γνωρίσανε ἄλλο Θεὸ
ἐκτὸς ἀπὸ τὴν μοῖρα τῶν γενιῶν τους
νὰ πέφτουν ματωμένοι πῶς στὸς βομβοὺς
νὰ πέφτουν πολεμῶντας ματωμένοι
σὲ μακρινὲς πεδιάδες πὺν δὲν ξέραν
τὶ τύχη τοὺς εἶχε φέρει ὡς ἐκεῖ πέρα
παιδιά που εἶδαν μὲ τὰ μάτια τους
τὸ κράνος καὶ τὸ δόρυ τοῦ πατέρα
ὅπως ἐτοιμαζόταν γιὰ νὰ φύγῃ
σὲ νικηφόρες ὑπερπόντιες ἐκστρατείες
τὸ κράνος καὶ τὸ δόρυ τοῦ πατέρα
ποὺ μόνο αὐτὰ γυρίσαν ἀπὸ κάτω
φερμένα ἀπ' τοὺς σιωπηλοὺς, πικροὺς συντρόφους
παιδιά που εἶδαν τὴ φωτιά που τοὺς μηνόυσε
νίκη στὴν ἄλλη ὄχθη τοῦ Αἰγαίου
τὶ ἄλλο τοὺς ἀπόμεινε νὰ κάνουν
μιὰ καὶ στρατὸ δικό τους πὰ δὲν ἔχουν
παρὰ νὰ πᾶνε μισθοφόροι στοὺς βαρβάρους
νὰ παίξουνε στὰ ζάρια τὴν ζωὴ τους
σὲ χῶρες ξένες καὶ σὲ κάμπους ἄλλους
στὸν ποταμὸ Σαγγάριο ἢ τὸν Εὐφράτη
προσμένοντας πὼς κάποτε θαρῶν
ἢ δίκη καὶ τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου
ποὺ βασιλέας ἀπ' τὴ δική τους τὴ γενιὰ
θαρῶν στὰ ἴδια χόματα, νὰ δώσῃ
δικαίωση στὸν μαῦρο θάνατό τους
στὸ θάνατο τῶν μισθοφόρων, δίπλα
στὸν ποταμὸ τὸν ξέγο, τὸν Εὐφράτη.

ΑΠΟΓΡΑΦΗ

Α Φ Η Γ Η Σ Η

Σὰς βλέπω νὰ φτάνετε πάλι
καὶ πάλι ἀπ' τὴν ἀπέναντι ὁχτῇ.
Μπορεῖ νὰ μ' ἔχετε γιὰ τρελλή,
μπορεῖ. Στέκομαι πάνω στὴν ξερο-
λιθιά—τὸ μαλλιά μου ἓνα κουβά-
ρι φίδια. Λέω δὲ θὰ περάσετε κι'
αὐτὴ τὴ φορά, δὲ θὰ περάσετε καμ-
μιὰ φορά, τοῦτα τὸ καμμένα δο-
κάρια, σπιτοτόπια καὶ φράχτες
ἀνασκαμένοι, τᾶχω σὰν ἓνα κου-
βάρι ἀσημικά, εἶναι ἀπὸ τὸν και-
ρὸ τῆς μάννας, καὶ τῆς μάννας
τῆς μάννας μου, τώρα εἶναι δικά
μου, κατολοβαίετε, τ' ἀνασκα-
λεύω μέσα στὴ νύχτα, λέω ἐδῶ
τὰ ναι κι' ἀποκοιμῶμαι σὰ μιὰ γέ-
ρικη λύκαινα—ἔσας δὲ σὰς πέφτει
λόγος, ἓνα σοῦρμιο μάτια που μὲ
κοιτᾶτε πάνω, κάτω, παντοῦ, ἀπὸ
παντοῦ. Εἶμαι ἓνα κόκκαλο που
τὸ γλύψε ἢ φωτιά τοῦ πολέμου καὶ
τ' ἄφησε ζωντανό, καὶ τώρα μὲ
τοῦτα τὰ καμμένα δαυλιὰ τὰ χέ-
ρια μου, ἂν κάνετε πὼς σαλεύετε
θὰ σὰς συντρίψω μ' ὅλα τ' ἀγκω-
νάρι καὶ τοὺς δρυμοὺς. Εἶχα τίς
φαιλίες μου καὶ πὰ δὲν τίς ἔχω,
εἶχα τὰ σπίτια καὶ τὰ ἀραποσίτια
μου κοιτῶρα δὲν τὰ χῶ, ἔτσι σὰς λέει
ἡ μοῖρα σας, φουκαράδες καὶ σαλι-
μπάγκοι μου, νὰ ξέρατε σὰν τί σά-
λεμα νοῦ σὰς ρημάζει, ὁ Θεὸς νὰ
βάλει τὸ χέρι του. Πάτησα τὰ ἑκα-
τὸ κι' ἔμωσ τὸ δόντι τοῦ μυαλοῦ
μου πριονίζει κάστρα, ἀλέθει τὰ
περασμένα σὰν ὅπως ὁ νερόμυλος
τῆ σοδειά, ξερεῖ τί ἔγινε καὶ τί μέλ-
λεται ἀκόμα νὰ γίνῃ. Κάθομαι
ἐδῶ πὰ στὸ κατώφλι, χωρὶς σκεπή,
βλέπω πότε ἀνατέλλει ὁ ἀστέρης
καὶ πότε σπερίζει ἡ ἀρκούδα, ὁ
καιρὸς εἶναι κρυμμένος καὶ μὰ
ἀκούει. Εἶναι σταματημένος σὲ
τοῦτα τὰ ρημάδια ἀπὸ τότε που
τᾶ γλύψε ἢ φωτιά, τοὺς ἀνοίξε λο-
βωματιῆς χοντρές ἢ ὀβίδα καὶ τὸ
πελέκυ. Λέω «κυρὰ Μελλιῶ, ἐσύ
ἀπόμεινες τώρα μὲ τὰ τρία σκυ-
λιά σου, δὲν ξέρεις ἀπὸ γράμματα
ὅμως μπορεῖς νὰ βουτήξεις τὸ δά-
χτυλο μὲς στὸ αἷμα. Μ' ἐτοῦτο τὸ
δάχτυλο ἔγραψα τοὺς σταυροὺς
στὰ καλυβόσπιτα, σὲ κάθε ἐμπατή,
τρεῖς πέντε, δέκα, δὲν ξέρεις ἀπὸ
μέτρημα, πέταξε τὰ σάνταλα, τὰ
μάνταλα, τὰ τσουράπια σου, ἔντε-
κα, δώδεκα, δεκαπέντε, δεκάξι».
Εἶναι ὅλοι τοὺς ἐδῶ ὁ Βάγγος, ὁ

Σταθῆς, ἡ Μάγδα τ' Ἀμέστη, ὁ
Παναγῆς ὁ Μπέκρος, ὁ Γκαβὸς ὁ
Τσάταλος, οἱ Γιακουμπαῖοι. Αὐτὸν
τὸν βρήκα στὴ ρεματιά δίπλα στὸ
διβόλι νὰ κόβει τὸ ψωμὶ τοῦ Θε-
οῦ, τὸν ἄλλο νὰ βλοστημᾷ, ξεμ-
πλέχοντας τὰ ρημάδια τὰ δίχτυα
του, ἐκείνην πὺν κάτω ἀνάμεσα
στὶς παπαροῦνες μ' ἀνασκωτὰ
σκέλια καὶ ματωμένη τὴν πουκαμί-
σα τῆς. Ἐσεῖς που εἴσατε τότε,
σὲ τί βυζιά ρυφούσατε χολή, κά-
τω ἀπὸ τίς φωλῆς, τί νόνατα,
προσπαθώντας νὰ ξαναμπῆτε στὴν
κοιλιά τῆς μάννας σας, ἓνα τοῦρ-
μο μάτια που μὲ κοιτᾶτε πάνω,
κάτω, παντοῦ, ἀπὸ παντοῦ. Ἐπει-
δὴς ἐγὼ εἶμαι ἐδῶ, ἐν x ριζιμιὸ
κουφάρι, σκιάχτρο τῶν ἀμσρτω-
λῶν κι' ἂν δὲ γυρίσετε τίς πλάτες
ἔτσι νὰ κάνω θ' ἀδράξω ἐκεῖνα τ'
ἀγκωνάρια που σὰς ἔλενα. Σὰς
βλέπω κι' ὅλας νὰ φεύγετε σκουν-
τουφλώντας ὁ ἓνας τὸν ἄλλο,
ὅμως ἐγὼ μένω καὶ θὰ μείνω γιὰ
πάντα μὲ τὰ τὰ σκυλιά μου, τὸν
Ἀράπη, τὸν Γκέκα, τὸ Στρούφου-
λα. Πάνω ἀπ' τὸ κατώφλι μου ὀρί-
ζω ἓνα στρέμμα γῆς, αὐτὸ δὲν εἶ-
ναι στρέμμα, εἶναι ὁ κόσμος μου,
τὸν βιγίζω καλὰ, ξέρω, ἐδῶ τοὺς
ἔχω καταχωνιάσει δυὸ μπόγια κά-
τω καὶ περιμένω νᾶναι μὲ τὴν και-
νούργια βλάστηση καὶ τὸ φύτρωμά
τους, ἀνάμεσα στὸ ρύζι καὶ τὸ
σουσάμι που ἔσπειρε τ χέρι τους,
θὰ τοὺς δῶ νὰ πετᾶνε τὸ μπόι
τους, σὰν ἓνα δάσος ἀτάραγα δὲν
τρικᾷ. Δὲν εἶναι δεκάξι, εἶναι δε-
κάξι χιλιάδες, ὅχι ἑκατομμύρια
μπόγια εἶναι, ἓνας Θεὸς ξέρεῖ πὼς
μοιάζει ἄνθρωπος μ' ἄνθρωπον,
τοὺς ἔχω γνωρίσει πολλές φορές
νᾶρχονται, μὲ φαριὰ καὶ μονόξυ-
λα, χιλιάδες ἀδερφοζάδερα καὶ
σύντεκνοι νὰ μοῦ παρασταθοῦν σὲ
χαρὰ ἢ σὲ λύπη μου. Ἐτσι νὰ τοὺς
κράξω ἀπὸ τοῦτη τὴν καπνισμένη
βίβλα μὲ τὴν κορακοφωνή μου,
πού ναι ὅπως φυσᾷ τὸ ξεροβόρι
στὴ λαγκαδιά, σηκώνονται ὅλοι,
καὶ τότε εἶναι που ἡ ρόδα τοῦ και-
ροῦ θὰ ξαναρχίσῃ ν' ἀλέλει. Τώ-
ρα ἡ νύχτα πέφτει. Πέφτει καὶ ἔσ-
ναπέφτει. «Μελλιῶ, τώρα τὸ κάθε
τί μὲ τὴ σειρά του», λέω. Ἐπειδὴ
ἡ νύχτα γεννᾷ ἐκδίκηση, γεννᾷ καὶ
τὴ δικαιοσύνη που ἀναπαύει τίς

καρδιὲς τῶν ἀνθρώπων. Πρῶτα νὰ
κατέβω στὴ Βόσσα. Ἀφότου τὸ
χέρι τῶν ἀντρῶν δὲν εἶναι πάνω
στὸ καμάκι, τὰ χέλια μπορῶ νὰ
τὰ φουχτιάξω πλεξιές—πλεξιές.
Εἶναι ἔχειλη ὡς ἀπάνω. Κι' ἀκό-
μα τὰ βλέπεις νὰ σέρνονται μὲ
τίς κρύες κοιλίες τους ὡς τὰ χω-
ράφια. Τὰ ρίχνω, κι' ἄλλα κι' ἄλ-
λα, κουβαριαστά, μὲς στὴν καλα-
θούνα μου. Χέλια γιὰ τοὺς πεθα-
μένους. Φωνάζω, κι' ἄς μὴν
ἀκούει, τὴ μικρὴ βαφτιστικὰ «Τζέλ-
κα». Κι' ἡ λαγκαδιά ἀπαντᾷ
«Τζέλκασα, μωρὴ Τζέλκα, νὰ τοὺς
τὰ πᾶς ὅλα, λέω, τὸ νοῦ σου νὰ
διαβασιοῦν μὲ τὴ σειρά τὰ ὀνόμα-
τα». Μοῦ φέινεται νὰ βαβίζει σὰ
μικρὴ κουτάβα ἀπ' τὸ κακὸ τῆς
«Σήμερα δὲν εἶναι ψυχροσάββατο
λέει, δὲν εἶναι ψυχροσάββατο». Κά-
θομαι σταυροπόδι. Βλέπω τὸν
ἄστερα ν' ἀνατέλλει, κάτω τὰ κοι-
μισμένα νερά καὶ π' ἔχω. Τὸ μπο-
λερό, ἐτοῦτο τὸ γιλέκο μὲ τίς χάν-
τρες. Σὰν ἓνας ἀργαλιὸς που φαί-
νει ξεφαίνει τὰ ἐντόσθια τῆς κοι-
λάδας. Ἀνοίγω τὰ κιτάπια τοῦ
ἀντρός μου που ἔφυγε κι' ἐκεῖνος
γκρινιάζοντας. «Σύχασε Εὐθύμη,
σύχασε πιά, λέω καὶ ξαναλέω, ἄς
τὰ χρωστᾷ, θὰ μὲς τὰ δώσει σὰν
σηκωθεῖ κι' αὐτὸς μ' ὅλους τοὺς
σκοτωμένους. Τὰ χέλια ξανασφίγ-
γουν τὰ μούσकुλα ἀνάμεσα στὰ
σκόρπια κόκκαλα». Πρὶν κοιμηθῶ
ἀπλώνω τὰ χέρια μου νὰ τοὺς
σεπᾶσω. Πόσοι εἶναι; τρεῖς, πέν-
τε, δέκα, δὲν ξέρω ἀπὸ γράμματα,
πετῶ τὰ σάνταλα, τὰ μάνταλα τὰ
τσουράπια μου, ἔντεκα δώδεκα,
δεκαπέντε, δεκάξι. Καληνύχτα σας
καληνύχτα σπόροι μου, σπόροι τῆς
κοιλιάς μου, στοιχεῖά μου. Ὅπου
νᾶναι θὰ ξεμερώσει κι' ἔχω νὰ φυ-
λάξω γερὰ τὴ βάρδια μου. Ἀκόμα
μιὰ μέρα, χριστιανοί μου, κάνετε
καρδιά, ἀκόμα μιὰν ἀνοιξη, ἀδέρ-
φια μου. Ποιὺ μοῦφερε τοῦτη τὴν
κούνια που μοσκοβολᾷ σάπιο κρέ-
ας, νὰ τὴν κουνῶ πέρα δῶθε ὡς
τὴν αὐγὴ—αὐγὴ χρόνος; Κ' ἡ κού-
νια νὰ τρίξει, τὰ θέμελα νὰ τρί-
ζουν, τὸ σκυλὶ νὰ οὐρλιάζει. Πα-
ρασάνταλος κόσμος. Κι' ἐγὼ πέρα
δῶθε τὴν κούνια μου. «Σύχασε Εὐ-
θύμη, σύχασε πιά, σύχασε».

ΓΙΑΝΝΗΣ ΔΑΛΛΑΣ

ΙΚΕΣΙΑ

Ταξιδεύω με τὰ φιλήματα τῶν ἄστρων σὲ μακρινὴ ἔρημο
 ποὺ τὴ δένει τὸ πνεῦμα τῆς σιωπῆς.
 Ψάχνω νὰ βρῶ ἓναν κήπο
 γιὰ νὰ στήσω ἓνα ὄνειρο...
 Ζητάω ν' ἀγναντέψω μιὰ θάλασσα
 γιὰ νὰ ταξιδέψω τὶς λῦπες μου.
 Ζητάω μιὰ ἀπαλὴ νύχτα
 γιὰ νὰ φτιάσω τὴν κατοικία τῶν Θεῶν.

Τὸ ξέρω πὼς με γέννησε ἡ βροχή.
 Τὸ ξέρω πὼς ἀρραδωνιάστηκα τὸν ἥλιο.
 Τὸ ξέρω πὼς παντρεύτηκα τρικυμισμένα πέλαγα.
 Κοιτάζω ψηλὰ τὶς ἀσημένιες βεράντες τ' οὐρανοῦ
 Κοιτάζω ἐμπρὸς τὴν ἀπέραντη ἔρημο
 καὶ πνίγω τὸ κλάμμα μου.

Παιδάκια σέρνουν τὰ πόδια τους
 στὴ ζεστὴ ράχη τῆς ἄμμου
 μετὶ τῶν τσάντες γεμάτες δαφνόφυλλα
 μετὶ τῶν τσέπες γεμάτες πετροχελιδόνα
 μετὶ τὸ ζέφυρο στὰ μαλλιά τους.

Ἀδερφέ μου, ἀνοιξε διάπλατα τὴν πόρτα τοῦ κήπου σου
 ν' ἀκούσεις τὴ μελωδία τῆς θρύσης τοῦ
 τὴν ὥρα ποὺ τὰ παιδιὰ θὰ δροσίζουν τὰ πόδια τους.
 Ἀνοιξε διάπλατα τὴν πόρτα τοῦ κήπου σου
 γιὰ νὰ νοιώσεις τὴν αἰθρία τῆς γαλήνης
 τὴν ὥρα ποὺ τὰ παιδιὰ θὰ τὸν γυμνώνουν
 ἀπὸ τὰ μυριόχρωμα λουλούδια καὶ τὶς βραγιές
 ποὺ μετὶ τὴ σοφία σχεδιάσεις.
 Καὶ τότε

μετὶ τὴ μνήμη κλεισμένη στὴ φούχτα σου
 μετὶ τὴ βροχὴ σφαλισμένη στὰ μάτια σου
 κοίτα ἓνα πεφτάστρι ποὺ χάνεται
 κοίτα χιλιάδες ἄστρα ποὺ γεννιῶνται
 ἀγνάντεψε τὴν ἀπέραντη ἔρημο
 καὶ σκῦψε σὲ γυμνὴ προσευχή, σὲ θερμὴ ἱκεσία
 στὴν πανάρχαια θεὰ τῆς σοφίας.
 Ἔτσι πάντα θάμαστε ἀδέρφια.

Θεέ μου
 Σὲ δραματίζομαι στὸ αἰθέριο πέπλο τῆς σιωπῆς.
 Μελαγχολες νότες σκορποῦν
 οἱ στρατιές τῶν ἀγγέλων.
 Ἀλληλοῦσα, ἀλληλοῦσα.
 Μελαγχολες νότες σκορποῦν
 οἱ στρατιές τῶν ἀνθρώπων
 ποὺ ἔχουν ζέσει στ' ἀλέτρι σου

“ΠΡΟΣΗΛΙΟ”

Σφιχτοδέθη τὸ χέρι μου
 μετ' ἀψὺ πεπρωμένο
 ἀπὸ τότε π' ἀκούστηκαν
 τῶν χορδῶν οἱ ἀνάσες,
 ποὺ ἡ μοῖρα μοῦ τέντωσε
 στῆς καρδιάς τὴν κιθάρα.

Καὶ βαδίζω στὸ πλάι σου
 τραγουδώντας τὸ αἰώνιο
 τῆς ζωῆς χτυποκάρδι,
 δίχως φόβο καὶ μίσος
 γιὰ τοῦ χρόνου τὶς χίμαιρες
 καὶ τὶς ἀγνωστες μπόρες.

Ξεδιψῶ μετ' τὴ σκέψη, μου
 ἀπ' τὴ κρήνη τοῦ νόστου
 καὶ ρουφώντας τὴν ἄρρητη
 τῆς στιγμῆς πλατσούνη,
 προχωρῶ μετ' ὀλάνιαφτο
 τὸ φανὸ τῆς ἐλπίδας.
 Προχωρῶ καὶ συντρόφοι μου
 μιὰν αὐγὴ καὶ μιὰ Δύση,
 μιὰ ὁμορφιά καὶ μι' ἀσκήμια.

Προχωρῶ μετ' ὀλάνιαφτο
 μονοπάτια τοῦ αὐριο,
 πίσω φεύγουν κομμένες
 οἱ κορδέλες τῶν χιτῆς.
 Δύο ντάλιες φρέσκες
 δυὸ ἀνοιχτὰ παραθύρια
 εἶν' τὰ χέρια μου νὰτα,
 τὸνα χέρι δικό σου,
 τ' ἄλλο χέρι τῆς Μοίρας.

«ΝΕΦΕΛΗ»

τὸ παρθενικὸ ὄνειρό τους.
 Σπαρακτικές κραυγὲς ἀντηχοῦν
 ἀπὸ στρατιές τῶν ἀνθρώπων
 ποὺ ὑψῶσαν ματωμένα μπαϊράκια
 στὸ ὄνομα τῆς ἀγάπης σου.

Θεέ μου
 Σὲ δραματίζομαι στὸ πέπλο τῆς σιωπῆς σου.
 Ὁ χρόνος βουδαινεται καὶ Σὲ κοιτάζει.
 Ἡ ἀνθρωπότης βουδαινεται καὶ Σὲ κοιτάζει.
 Θεέ μου, σκίσε τὸ πέπλο τῆς σιωπῆς σου...

ΒΛ. Σ. ΚΡΑΨΙΤΗΣ

ΜΙΑ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΠΕΤΕΙΟΣ

ΛΟΡΕΝΤΣΟΣ ΜΑΒΙΛΗΣ

Ἀλλάξαν, ἀσφαλῶς, πολλὰ πράγ-
 ματα ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ποὺ ζῆσε κι' ἔγρα-
 ψε τὸ λιγοστὸ του ἔργο ὁ ποιητὴς τῆς
 «Λήθης». Πλήθος τὰ γεγονότα τὰ ση-
 μαντικά ποὺ μεσολάβησαν, πολλοὶ καὶ
 ποικίλοι παράγοντες σφυρηλάτησαν τὴν
 σύγχρονη ψυχικότητα, διαφορετικὴν,
 ἀναντίρρητα ἀπὸ τὴν ἀντίστοιχη τῆς
 ἐποχῆς ἐκεῖνης. Καί, τὸ κυριώτερο,
 δυὸ παγκόσμιοι πόλεμοι, μᾶς χωρίζουν,
 δρόσημα σημαντικά, μετ' ἀστάσεις τὶς
 συνέπειές τους στὸν ψυχικὸ μας βίο,
 στὴν νοοτροπία, στὴ ζωὴ μας. Πλήθος
 τὰ σημαντικὰ ζητήματα ποὺ διεκδικοῦν
 τὰ κοινὰ διαφέροντα, ἀπειράριθμα τὰ
 δυσεπίλυτα προβλήματα ποὺ χαράσσουν
 μετ' πλησμονὴ τὰ ἐρωτηματικά τους στὶς
 σύγχρονες συνειδήσεις. Ἐλλοχεύει, λοι-
 πόν, ὁ κίνδυνος τῆς ἀνεπικαιρότητας,
 ἡ μομφὴ τῆς ἐπανόδου σὲ γνωστὰ καὶ
 παρωχημένα κρύβεται στὴν πρώτη ἀρά-
 δα ποὺ θὰ χαράξουμε.

Ὡστόσο ἡ στροφὴ τοῦ προβολέα
 τῆς μνήμης μας σὲ μιὰν αὐθεντικὴ μορ-
 φὴ τῆς πνευματικῆς καὶ πολιτιστικῆς
 μας ἱστορίας, ἀναπόδευκτο κι' αὐτο-
 νόητο πὼς συνδέεται μετ' τὰ προβλήμα-
 τα τοῦ καιροῦ μας, τοῦλάχιστον ὡς τὸ
 σημεῖο ἐκεῖνο ποὺ ἐφάπτεται στὸ θέμα
 τῆς πνευματικῆς μας ἀνασυγκρότησης.
 Ἐκτὸς ὅμως τούτου, εἶναι γνωστὸ
 πὼς γιὰ τὴν ἰδιαιτέρη μας πατρίδα ἡ
 ἐνασχόλησή μας τὴν ὥρα τούτη, μετ'
 τὴν εὐκαιρία τῆς 40ῆς ἐπετείου ἀπὸ
 τὸν ἡρωϊκὸ του θάνατο, μετ' τὴ ζωὴ καὶ
 τὸ ἔργο τοῦ Λορέντσου Μαβίλη, ἔχει
 ἰδιαιτέρη σημασία. Γιατὶ ὁ δεξιότεχνος
 σονετογράφος κρατοῦσε πάντα ξεχωρι-
 στὴ θέση στὴν εὐγενικὴ κι' αἰσθαντι-
 κή του καρδιά γιὰ τὰ Γιάννινα κι' ἀγω-
 νίστηκε καὶ μόχθησε θετικὰ γιὰ τὴν
 ἐλευθερίαν τους, ποτίζοντάς τὴν καὶ μετ'
 τὸ αἷμα τοῦ ἀκόμα.

Δὲν θάταν ἐξ ἄλλου ἄσκοπο νὰ ἐξα-
 ναφέρουμε στὴ μνήμη μας τὴν υπέροχη
 φυσιογνωμία, τὸν ἀνώτερο κι' ἀδαμάν-
 τινο χαρακτήρα, τὸν εὐθύ, ἀγνὸ κι' εὐ-
 λικρινὴ ἄνθρωπο, τὸν ἀληθινὸ τίξεντλε-
 μαν, τὸν γνήσιο εὐπατρίδη, τέτοιος ποὺ
 στάθηκε στὴ ζωὴ τοῦ ὁ Μαβίλης. Ἡ
 ἐνασχόλησή μας, τέλος, μετ' τὸ λιγοστὸ
 σὲ ποιήματα, μὰ τόσο μεστὸ σὲ ποιητι-
 κὴ ἀξία ἔργο του, ἴσως μᾶς παράσχει
 τὴν εὐκαιρίαν ν' ἀντλήσουμε διδάγμα-
 τα ἀπ' αὐτό, ἴσως συντελέσει στὸ νὰ
 γίνῃ περισσότερο αἰσθητὸ τὸ παρά-
 δειγμα τῆς ἠθικῆς ὠραιομένης ζωῆς του,
 στερεώνοντας καὶ τεκμηριώνοντας ἕναν

στενότερο δεσμὸ μετ' τὴν Ἑθνικὴ μας
 παράδοση.

Ἔτσι ἡ χωρὶς ἀξιώσεις ἐτι ἐξάντλη-
 σε τὸ θέμα τῆς, ἱστορικῆς τούτης ἀνα-
 δρομῆς, θὰ θεωρήσῃ ἐτι πέτυχε τὸ στό-
 χο τῆς ἀν σταθῇ ἀφιερῶν γιὰ μιὰ κα-
 θολικώτερη κι' ἀδρότερη προβολὴ τῆς
 γαλήνης κι' ἐπιβλητικῆς φυσιογνωμίας
 τοῦ πατριδολατρῆ ἥρωα, στὴ μνήμη τοῦ
 ὁποίου, εὐδαμνικῶς προσφορὰ, ἀφιερώνεται.

Ἡ ἐξαιρετικὴ τοῦ ἀνδρὸς καλλονή, ἡ
 εὐσυνείδητος τήρησις ὅλων τῶν κανό-
 νων τῆς ἐθιμοτυπίας, μετ' τῆς ἀδαμά-
 στου ζυθοποσίας ἀκόμη, ἡ ἀκλόνητος
 ψυχραιμία τοῦ εἰς τὰς μονομαχίας, τὸ
 εὐγενὲς καὶ ἐντιμὸν τοῦ ἥθους του, τὸν
 ἀνέδειξαν ἕναν ἰδεώδη τύπον φοιτητοῦ,
 τὸν ὁποῖον μετ' ὑπερηφανείας ἐπεδεί-
 κνουν οἱ Γερμανοὶ συνάδελφοί του τότε
 καὶ μετὰ συγκινήσεως καὶ θαυμασμοῦ
 ἀναφέρουν ἀκόμη καὶ σήμερον». Καὶ
 ἀπὸ ἓνα γράμμα τοῦ ἴδιου πρὸς τὴν
 μητέρα του: «Ὁ Μαβίλης εἶναι ὁ χρό-
 νια μεγαλύτερός μου, ἓνας ξανθὸς νέος,
 ὥρατος σὰν Ἀρχάγγελος—οἱ Γερμανί-
 δες τὸν λέγουν ὁ νέος Ἀπόλλων—πολὺ
 ζωηρὸς καὶ ἔξυπνος ἀλλ' ἀριστοκράτης
 εἰς τοὺς τρόπους...»

Στὴ Γερμανία ὁ Μαβίλης ἔμεινε 14
 ἐλόκληρα χρόνια. Δόθηκε στὴ μελέτη
 τῶν ἀριστουργημάτων τοῦ ἀρχαίου κλα-
 σικοῦ κόσμου, ἀλλὰ καὶ τῶν εὐρωπαϊ-
 κῶν λογοτεχνιῶν. Γνώριζε ὁ εὐρωπαϊ-
 κὸς γὰρ, καὶ ἔμαθε καὶ τὴν ἰσπανο-
 κριτικὴν, ἀπὸ τὴν ὁποία μετέφρασε τὸ
 ἔπος «Νέλλας καὶ Νταμαγιάντη», ποὺ
 δὲν πρόφτασε νὰ τὸ τελειώσῃ καὶ τὸ
 συμπλήρωσε ὁ ἀδελφικὸς του φίλος Κώ-
 στας Θεοτόκης.

Τὸ 1890 πέρνει τὸ δίπλωμα τῆς
 Φιλοσοφίας ἀπὸ τὸ πανεπιστήμιον τοῦ
 Ἐρλάγκεν τῆς Βαυαρίας καὶ λίγο πλεον
 ὑστερὰ γυρίζει στὴν ἀγαπημένην του
 Κέρκυρα. Εἶναι τακτικὸ μέλος τῆς συν-
 τροφίας ποὺ μετ' κέντρο τὸν ἰδιόρυθμο
 ἐκείνο στοχαστὴ καὶ πνευματικὸ βιο-
 γράφον τοῦ Σολωμοῦ, τὸν Ἰάκωβο Πο-
 λυλά, ἐδημιούργησε ὁλόκληρη σχολή,
 τὴν Κερκυραϊκὴν ἢ Ἐπτανησιακὴν Σχο-
 λή. Μέλη τῆς συντροφίας αὐτῆς, ἐκτὸς
 ἀπὸ τὸν Πολυλά, εἶναι ὁ Μαρκοράς, ὁ
 Καλοσογιόπουλος, ὁ Χρυσόμαλλης, ὁ Κεφα-
 ληνός, ὁ Ν. Κογεβιάς, ὁ Ν. Κονεμένος
 καὶ ὁ Κώστας Θεοτόκης. Συνδέεται μετ'
 μεγάλην καὶ ἀγνήν φιλίαν μετ' τὰ μέλη τῆς

γικὲς μελέτες. Χαρακτηριστικὸ γιὰ τὴν
 περίοδο αὐτὴ τῆς ζωῆς του εἶναι τὸ πα-
 ρακάτω ἀπόσπασμα ἀπὸ ἓνα ἔθροιο τοῦ
 συσπουδαστῆ καὶ φίλου τοῦ Ἡλία
 Πανταζοπούλου: «Ὁ Μαβίλης ἦλθε εἰς
 τὴν Γερμανία προσελκυσθεὶς ἀπὸ τὴν
 ποιήσιν τῆς τότε φοιτητικῆς ζωῆς, με-
 τὰς παραδόσεις τοῦ κώδικος τιμῆς καὶ
 τῶν λοιπῶν μεσαιωνικῶν ἐθίμων, τὰ
 ὁποῖα ἤρμοζον εἰς τὴν φύσιν καὶ τὰς
 κλίσεις τοῦ. Ἐπεδόθη ψυχῇ τε καὶ σώ-
 ματι εἰς τὴν πολυθόρυβον ἀλλὰ ποιητι-
 κὴν ζωὴν τῶν φοιτητικῶν σωματείων.
 Ἡ ἐξαιρετικὴ τοῦ ἀνδρὸς καλλονή, ἡ
 εὐσυνείδητος τήρησις ὅλων τῶν κανό-
 νων τῆς ἐθιμοτυπίας, μετ' τῆς ἀδαμά-
 στου ζυθοποσίας ἀκόμη, ἡ ἀκλόνητος
 ψυχραιμία τοῦ εἰς τὰς μονομαχίας, τὸ
 εὐγενὲς καὶ ἐντιμὸν τοῦ ἥθους του, τὸν
 ἀνέδειξαν ἕναν ἰδεώδη τύπον φοιτητοῦ,
 τὸν ὁποῖον μετ' ὑπερηφανείας ἐπεδεί-
 κνουν οἱ Γερμανοὶ συνάδελφοί του τότε
 καὶ μετὰ συγκινήσεως καὶ θαυμασμοῦ
 ἀναφέρουν ἀκόμη καὶ σήμερον». Καὶ
 ἀπὸ ἓνα γράμμα τοῦ ἴδιου πρὸς τὴν
 μητέρα του: «Ὁ Μαβίλης εἶναι ὁ χρό-
 νια μεγαλύτερός μου, ἓνας ξανθὸς νέος,
 ὥρατος σὰν Ἀρχάγγελος—οἱ Γερμανί-
 δες τὸν λέγουν ὁ νέος Ἀπόλλων—πολὺ
 ζωηρὸς καὶ ἔξυπνος ἀλλ' ἀριστοκράτης
 εἰς τοὺς τρόπους...»

Στὴ Γερμανία ὁ Μαβίλης ἔμεινε 14
 ἐλόκληρα χρόνια. Δόθηκε στὴ μελέτη
 τῶν ἀριστουργημάτων τοῦ ἀρχαίου κλα-
 σικοῦ κόσμου, ἀλλὰ καὶ τῶν εὐρωπαϊ-
 κῶν λογοτεχνιῶν. Γνώριζε ὁ εὐρωπαϊ-
 κὸς γὰρ, καὶ ἔμαθε καὶ τὴν ἰσπανο-
 κριτικὴν, ἀπὸ τὴν ὁποία μετέφρασε τὸ
 ἔπος «Νέλλας καὶ Νταμαγιάντη», ποὺ
 δὲν πρόφτασε νὰ τὸ τελειώσῃ καὶ τὸ
 συμπλήρωσε ὁ ἀδελφικὸς του φίλος Κώ-
 στας Θεοτόκης.

Τὸ 1890 πέρνει τὸ δίπλωμα τῆς
 Φιλοσοφίας ἀπὸ τὸ πανεπιστήμιον τοῦ
 Ἐρλάγκεν τῆς Βαυαρίας καὶ λίγο πλεον
 ὑστερὰ γυρίζει στὴν ἀγαπημένην του
 Κέρκυρα. Εἶναι τακτικὸ μέλος τῆς συν-
 τροφίας ποὺ μετ' κέντρο τὸν ἰδιόρυθμο
 ἐκείνο στοχαστὴ καὶ πνευματικὸ βιο-
 γράφον τοῦ Σολωμοῦ, τὸν Ἰάκωβο Πο-
 λυλά, ἐδημιούργησε ὁλόκληρη σχολή,
 τὴν Κερκυραϊκὴν ἢ Ἐπτανησιακὴν Σχο-
 λή. Μέλη τῆς συντροφίας αὐτῆς, ἐκτὸς
 ἀπὸ τὸν Πολυλά, εἶναι ὁ Μαρκοράς, ὁ
 Καλοσογιόπουλος, ὁ Χρυσόμαλλης, ὁ Κεφα-
 ληνός, ὁ Ν. Κογεβιάς, ὁ Ν. Κονεμένος
 καὶ ὁ Κώστας Θεοτόκης. Συνδέεται μετ'
 μεγάλην καὶ ἀγνήν φιλίαν μετ' τὰ μέλη τῆς

συντροφιάς αυτής και ξεχωριστά με τον Κώστα Θεοτόκη, του οποίου 12 χρόνια μεγαλύτερός του στάθηκε πνευματικός δάσκαλος. Κι' οι δυο εύρυτατα γλωσσολογικοί όστες να μπορούν να επικοινωνούν στο πρωτότυπο με τους κλασσικούς κάθε τόπου και κάθε εποχής, μεστωμένοι από σπουδή και από μάθηση, συνδέονται μ' αδελφική φιλία, που δεν τη σκιάζει το μεταγενέστερο ιδεολογικό τους ξεστράτισμα. Να τι γράφει ο Κώστας Θεοτόκης στην κοινή τους φίλη Ειρήνη Δαντρινού: «Σ' αυτή τη θλιβερή βραδυά, θυμάμαι ανάλογα θλιβερά γεγονότα, που μου φαίνονται πως τάχιστα σ' άλλη ζωή, αφού τα πρόσωπα που ήταν τότες μαζύ μας μίσησαν για το, κόσμους της ανυπαρξίας. Είμαστε τόσο φίλοι ο Μαβίλης κι' εγώ. Είχα τότε αισθανθεί το λεπτό πτερούγισμα της αγάπης σιμά μου και είχα άρρωσθη σ' έναν άλλο άνθρωπο, ζητώντας λίγο τόπο στην ψυχή του, γιατί από μικρός είχα αισθανθεί πως μοναχός είμαι αδύνατος για της ζωής το ταξίδι. Και μελετούσαμε με τον Μαβίλη ανάμεσα στο σπίτι του, και μ' έδιδαν, κι' εκαταλάβαινα πόσο ήμουν κατώτερός του και στο αίσθημα και στην ποιητική δύναμη και πόσο δίκαιο εΐτανε να έχει αυτός τα πρωτεία στη φιλία μας και να του είμαι άρρωστος σ' αγκάλες και τα μάτια μου δάκρυζαν. Και μου είχε άλλωστε διηγηθεί όλες τις δόξες τις ποιητικές του ζωής, την άμελεια στα μαθήματά του και τις τρέλλες του κι' ή αν για όλα αυτά περήφανος πολύ περισσότερο παρά για τα ποιητικά του χαρίσματα, την γνώση, την ποιητική δύναμη. Κι' εὐρέθηκε μέσα σ' ένα διδύλο ένα παλιό γράμμα της μάνας του, πεθαμένης τότε, και μαζύ το διαβάσαμε. Τού παραπονιόταν για τα έξοδα που έκανε στο εξωτερικό, δυσανάλογα με την οικονομική του θέση, κι' έκλαιγε στο σπίτι τους που έπεφτε και δεν έπρόφταναν να το φτιάσουν. Η καμένη ή μάνα είπα. Μ' εκύταξε λοζά, άγριεμένος νομάτι, και μουπε «δεν άδίκησα παρά τον εαυτό μου ούτε και τον εαυτό μου».

Όλα αυτά τα χρόνια μέχρι το 1896, άρρωσώνεται στην μελέτη και το στοχασμό. Μέσα στη γαλήνη του νησιού του με ιδανικό του την διαρκή προσπάθεια για την πνευματική και ψυχική τελειοποίηση και άνοδο, μά και την απέραντη Πατριδολατρεία του, θεμελιωμένη στην κληρονομιά του Σολωμού και στην προσωπική διδαχή και άσκηση του Πολυλά, ακολουθεί τα μεγάλα πρότυπά του. Μακριά από το θόρυβο της αγοράς, στοχαστικός, λιγομίλητος, απλώνει έσπαστική τη ματιά και την

σκέψη του στα προβλήματα που αντιμετώπιζε το Έθνος μας τότε και κυριώτατα στην Έθνική Όλοκληρώση. Ενάρετος, νοιώθει την άρετή στην πλατύτατη ήθικη της σημασία κι' απλώνει το ενδιαφέρον του στην προκοπή του Έθνους. Γράφει χαρακτηριστικά την εποχή εκείνη στο φίλο του Αντρέα Κεφαλή: «Τώρα που είμαι, με το συμπάθειο, κι' εγώ Δόκτορ, επιθυμώ να έχω ακόμη την αγάπη και την εκτίμηση των φίλων μου και δεν σκοπεύω ν' αλλάξω ούτε ζωή, ούτε αρχές. Ο,τι θά κατορθώσω εις την ζωήν μου, θά το κατορθώσω μένοντας συνεπής, χωρίς ν' απαρνηθώ ούτε μια μόνη πράξη, ούτε μια μόνη στιγμή της παρασμένης μου ζωής, ή άλλως δέν θά κατορθώσω τίποτε. Διὰ τούτο μέλω να μένω εις την ατμόσφαιρα της ήθικης που ανέπνευσα ως τώρα».

Το 1897, με τις πρώτες τουφεκίες που ακούγονται στην Μεγαλόνησο Κρήτη, τρέχει με τον Θεοτόκη κι' άλλους του φίλους έθελοντες να αγωνιστή για την ελευθερία της. Τόσο φλογίζεται από το πατριωτικό ιδανικό, από τον άγωνα της ήρωικής Μεγαλονήσου, ώστε στη συνείδησή του ταυτίζει την Θεία Δικαιοσύνη με την αποκατάσταση της ανεξαρτησίας της. Γράφει σε σονέττο του της εποχής εκείνης:

«Αν είναι ένας Θεός Δικαιοκρίτης
Σε θά το δείξω, Λευτεριά της Κρήτης...

Το 1897, πάλι επί κεφαλής παληκαριών του νησιού του, περνάει στην Ήπειρο, ενώ ο Θεοτόκης επί κεφαλής συγχωριανών του πάει στη Θεσσαλία. Τραυματίζεται στο χέρι και χάνει τον άγγλο φίλο του Χάρρις στον οποίο αφιρώνει κι' ένα σονέτο. Για την σημασία όμως που έχουν στη ζωή του ήρωα — ποιητή οι πολεμικές εκείνες περιπέτειες θά μιλήσουμε παρακάτω.

Από την άτυχη εκείνη έκστρατεία του 1897 ως το 1910 που τον βλέπουμε Βουλευτή στην Έθνοσυνέλευση, απόσπεται στην ήσυχία τ' ο σπουδαστηρίου του για να στοχάζεται και ν' αναμνησθεί το ιδανικό του και να σμιλεύει τους στίχους του. Κι' όλα αυτά τα χρόνια της περιουλοχής και του στοχασμού, συγκροτεί τον σπάνιο χαρμυζη του, ανεβαίνει σκαλί — σκαλί τον κόσμο των ιδεών, τρέφει «με λυγισμό και μ' ένευρο» τα ιδεώδη του, ως που να σημάνει το πλήρωμα του χρόνου για να τα σφραγίσει και με την ζωή του ακόμα.

Το ξέσπασμα των Βαλκανικών πολέμων, τον βρίσκει, σ' ηλικία 52 χρόνων, Λοχαγό στο Σώμα των Γαριβαλδινών, να μάχεται για την αγαπημένη του Ήπειρο. Κατεβαίνοντας μετά την κατάληψη του Μεσόδου για τα Γιάννι-

να, συναντούν στα ύψώματα του Αρίσκου ισχυρές έχθρικές δυνάμεις που αναγκάστηκε να ρίξει ο έχθρος μπροστά στην όρμητικότητά των επιτιθεμένων. Σε πολεμικό συμβούλιο που γίνεται, αποφασίζεται από την πλειονότητα των αρχηγών η αποσποχώρηση σ' ευνοϊκότερες θέσεις. Μά ο Μαβίλης διαφωνεί. Το όραμα της χιλιετραγούδισμης Παρθενότητας, το ιδανικό της Λευτερίας πάνω από την θρυλική Ήπειρωτική πρωτεύουσα, τον τραβούν ασίγαστα προς τα μπρός. Και προχωρούν. Τα έχθρικά βόλια χαλάει σφυρίζουν γύρω τους. Οι συμπολεμιστές του περρίζονται άλλυπτα. Ο ήρωας ποιητής πάντ' αχλόνητος, πάντοτε όρθιος μπροστά, με το χαρακτηριστικό έρυθρό πιλήκιό του, τραβά για την κορυφή του λόφου. Τότε το έχθρικό βόλι του τρυπά τα δυο μάγουλα και πείθεται από τον Παπαφώτη, Ιερέα του τμήματος, ν' αποσυρθεί: να το επιδέσει στο παρεκκλήσι της Αγίας Παρασκευής, όπου είναι το πρόχειρο χειρουργείο. Κι' όπως καθάλλα πάνω σ' αλόγο, γυρίζει σε μια στιγμή να ιδεί το τμήμα του που μάχεται, δεύτερο βόλι του τρυπά την καρδιά. Την στιγμή εκείνη φτάνει κι' ο ταγματάρχης του Ρώμας, πληγωμένος κι' εκείνος έλαφρά, κι' ο ποιητής βλέποντας τον αρχηγό μαζεύει τις στερνές του δυνάμεις, κατεβαίνει απ' το αλόγο, και χαιρετώντας σε σπάση προσοχής, του σφίγγει το χέρι, λέγοντας: «Επερίμενα πολλές τιμές από τον πόλεμο τούτο, όχι όμως και την τιμή να πεθάνω για την Ελλάδα» και σωριάζεται νεκρός. Οι συμπολεμιστές του τον έθαψαν εκεί και, το 1933 μ' ευγενική φροντίδα του Δήμου Κερκύρας και των επισήμων Ήπειρωτικών Αρχών ιούστησαν ένα απέριττο μνημείο με γραμμένα τα στερνά του λόγια.

Αυτή είναι σε γενικές γραμμές, η ζωή κι' ο θάνατος του Λορέντσου Μαβίλη.

ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ

Για την σωστή αξιολόγηση της ποιητικής προσφοράς του Λορέντσου Μαβίλη και μια δίκαιη εκτίμηση των επιτευγμάτων της, μάς είναι απαραίτητο να προσδιορίσουμε και να έρευνήσουμε, σε γενικές γραμμές, την κοινωνική, πνευματική και πολιτιστική κατάσταση της εποχής του στην περιοχή των επτά Νησιών.

Όταν με το πάρσιμο της Βασιλεύουσας, την αποφράδα εκείνη Τρίτη του Μάη του 1453, οι σοφοί κι' οι λογάδες του Γένους έφευγαν την μανία του κατακτητή, τα Ίόνια νησιά στάθηκαν στο δρόμο τους προς τη Δύση, ο πρώτος,

σταθμός. Γιατί η τουρκική κατάκτηση σταμάτησε στις άκτές τους, λες και ο άσιατικός θαρραλυσμός, «το ξώφρενο άσιανό μεθύσι», θαμπώθηκε μπροστά στις μενεξεδένιες και γοητευτικές τους ακρογιαλιές. Πολλές Βυζαντινές οικογένειες εγκαθίστανται στα νησιά του Ίονίου κι' ιδιαίτερα στην Κέρκυρα. Οι Λασκάρηδες, ο Διπλοδοσάτζης, ο τελευταίος Δεσπότης της Πελοποννήσου Θωμάς Παλαιολόγος, ο χρονογράφος της αλώσεως Φραντζής κι' άλλοι, βρίσκουν εκεί καταφύγιο κι' άσυλο.

Από το 1205 ακόμα, τα Ίόνια νησιά ζουν κάτω από Βενετσιάνικη κατοχή. Τό γεγονός αυτό στάθηκε άφορμή για μια συνεχή έμπορικη και πνευματική επικοινωνία των κατοίκων τους με το δυτικό κόσμο. Οι συνθήκες ώστόσο της Βενετσιάνικης κυριαρχίας δέν είναι προφορές για την δημιουργία της πνευματικής άριστοκρατίας των επτά νησιών που κατά τον 19ον αιώνα, κυριάρχησε επί δεκαετηρίδες στην Έλληνική πνευματική ζωή. Και τούτο γιατί εκτός από τους ευγενείς των νησιών που απολαμβάνουν μαζύ με τους Βενετσιάνους τα προνόμια στη διοίκηση, μαθαίνουν την γλώσσα τους και καρπούνται, ως υπήκοοι της Γαληνοτάτης Δημοκρατίας του Αγίου — Μάρκου, έμπορικών και οικονομικών ωφελημάτων, οι πολλοί, στερημένοι πολιτικών ελευθεριών και πνευματικής ανεξαρτησίας, κυφορούν στις δύσκολες ώρες της ξενικής κατοχής, το Ίδανικό της Έλευθερίας και χαλκεύουν στις ποικίλες δοκιμασίες της την Έθνική τους συνείδηση. Και χρειάστηκε η Γαλλική πρωτα (1798—1814) κι' η Αγγλική έπειτα προστασία (1816—1864) με τις φιλελεύθερες αρχές των έγκυκλοπαιδιστών και την αναγνώριση του δόγματος των Έθνοτήτων των οποίων γίνονται φορείς, για να συγκροτηθεί κατά τις αρχές του 19ου αιώνα το πρώτο, ουσιαστικά ανεξάρτητο, Έλληνικό Κράτος. Και τούτο γιατί κι' οι δυο αυτές προστασίες, με το προβάδισμα της Γαλλικής, βοήθησαν το σύνολο του πληθυσμού των νησιών στο ν' αποκτήσουν ένα είδος πολιτικής αὐτοπαρξίας με την έγκαθίδρυση των πρώτων τυπογραφείων, την κυκλοφορία βιβλίων κι' εντύπων και το άνοιγμα σχολείων, όπου από το 1848 αναγνωρίστηκε επίσημη γλώσσα η Έλληνική. Εκτός τούτου η τάξη κι' η πειθαρχία, η χρηστή διοίκηση και η οικονομική και έμπορικη ανάπτυξη δημιουργούν συνθήκες πρόσφορες για την άνθιση της Παιδείας. Ταυτόχρονα απολαμβάνουν πληρέστερα τα ποικίλα αγαθά της γειτνιάσεως με τη Δύση. Οι στρηλατημένοι οι Έπτανησιώτες από

τον πόθο της άνοδου, και κάτω από ευνοϊκές οικονομικές συνθήκες στέλνουν τα παιδιά τους στα Ίταλικά Πανεπιστήμια να μορφωθούν. Η Ίταλία ήταν τότε η πιο πολιτισμένη χώρα της Ευρώπης. Τα γράμματα, οι τέχνες, η μουσική άνθιζαν περίλαμπρα εκεί και βοηθούσαν στην εισαγωγή των νέων φιλοσοφικών θεωριών κάτω από τις όποιες μορφολογούνται οι νεώτερες ευρωπαϊκές κοινωνίες. Έτσι ο Έθρωπαϊκός διαφωτισμός διωχετευμένος με τον τρόπο αυτό στα Έπτάνησα, συντηρεί αναμμένη την λαμπάδα για την Έθνική αποκατάσταση.

Η προνομιούχος, λοιπόν, γεωγραφική τους θέση, το φυσικό περιβάλλον, η στενή έμπορικη και πνευματική επικοινωνία με τη Δύση, βοήθησαν στη διάπλωση και την ανάπτυξη της έπτανησιακής κοινωνίας και δημιουργήσαν την περίφημη πολιτιστική και πνευματική παράδοση, τη γνωστή με το όνομα Έπτανησιακή Σχολή, που στάθηκε μια από τις μεγάλες καταβολές στη Νεοελληνική Γραμματεία.

Μά τα ξένα πολιτιστικά στοιχεία δέν ήσαν παρά τύποι εξωτερικοί, χωρίς να μπορέσουν να παραμορφώσουν τη συνείδηση της Έθνότητας που την έχουν σ' έντονο βαθμό ανεπτυγμένη οι Έπτανησιοι. Ο πόθος της Έλευθερίας, ή έφεση για την Έθνική αποκατάσταση τους φλογίζει ασίγαστα. Οι πρωτεύουσες των Έπτά νησιών γίνονται κέντρα που ποικιλότροπα δοχθούν τον απελευθερωτικό άγωνα. Κι' αφού η Κέρκυρα μάς δώσει τον πρώτο Κυβερνήτη του έλεύθερου Έλληνικού Κράτους, το μεγαλοφάνταστο Καποδίστρια, γίνεται μετά την αποκατάσταση του Βασιλείου, το κέντρον ήγαικων μορφών που με κάθε τρόπο προσομαίζουν την ένωση. Γίνεται, κατά το λόγο του Παλαμά, «η γνησιωτάτη καθέδρα του Νεοελληνικού πνεύματος». Γιατί εκεί (δρύνεται το πρώτο Πανεπιστήμιο, η Ίόνιος Ακαδημία, όπου διδάσκουν οι καλύτεροι Έλληνες σοφοί (Κων. Ασώπιος, Νικόλαος Πικουλός, Ανδρ. Κάλβος, Θεόκλητος Φαρμακίδης, Ν. Βάμβας κ. ά.) κι' ονομαστοί ξένοι φιλόλογοι συντηρούν μια διαρκή επικοινωνία με την ευρωπαϊκή παιδεία.

Κι' έτσι στο πέρασμα των αιώνων και των δοκιμασιών, με βασικό κι' αναλλοίωτο πυρήνα την Έλληνική τους συνείδηση, αναπτύσσονται στα Έπτάνησα ήγαικές και πνευματικές μορφές που δεσπόζουν κυριαρχικά σ' όλον τον 19ον αιώνα στον Έλληνικό πνευματικό χώρο. Από την παράδοση αυτή ξεπηδάει η πνευματική πρωτοπορεία του Έθνους που το βοηθεί σημαντικά στο δρόμο της

άνοδου και της αὐτογνωσίας. Το δοηθεί στη διάπλωση και θεμελίωση του Νεοελληνικού Μύθου, με άκρογωνιαίους λίθους τις ιερές έννοιες της Έλευθερίας, της Όμορφιάς, του ζωντανού γλωσσικού οργάνου. Συντελεί τέλος στην ανασύνθεση του νήματος του αναγεννηθέντος νεοελληνικού κόσμου με την Βυζαντινή κι' αρχαία κληρονομιά του.

Δημιουργοί και συντελεστές στην κίνηση αυτή στάθηκαν πολλοί.

Ανάμεσά τους ξεχωριστή θέση κατέχουν ο Σολωμός, ο Βαλαωρίτης, ο Κάλβος, ο Πολυλάς, ο Ζαμπέλιος, ο Τερτσέτης, ο Μαρκοράς, ο Καλοσγούρος, ο Λασκαράτος κι' άλλοι. Κληρονόμος και συνεχιστής αυτών την τελευταία δεκαετία του 19ου αιώνα και την πρώτη του είκοστου είναι κι' ο Μαβίλης. «Στο Μαβίλη έχουμε την τελευταία μεγάλη αναλαμπή της λυρικής δημιουργίας των Έπτά νησιών» σημειώνει χαρακτηριστικά ο Κ. Δημαράς στην Ίστορία του της Λογοτεχνίας. Κι' ο Αίμ. Χουρμούζιος, αναφέροντάς τον μεταξύ εκείνων που συνδέονται στενότερα με την Σολωμική παράδοση σημειώνει: «Ο Λορέντσος Μαβίλης, όλως εξέχων λυρικός, συνδέεται περισσότερο με την νέαν ποιητικήν γενεάν, ή όποια επέτυχε να έναρμονίση τα διὰ χυτα δημιουργικά στοιχεία άπανταχού της Χώρας και να εμφάνιση ένιαίαν, άνευ δηλ. τοπικών άποχρώσεων, την ποιητικήν συνείδησιν της νεωτέρας Ελλάδος».

Παρά το σπανιόλο αίμα που τρεχε στις φλέβες του, ή σκέψη του κι' ή ψυχοσύνθεσή του σφυρηλάτησε ακατάλυτους δεσμούς με την λαγαράδα, τη φινέτσα και την κλασικότητα του Έλληνικού τσέπυ. Από παιδί ακόμα, κάτω από την ακαταμάχητη επίδραση της μητρικής έπιδολής, αγάπησε τη φύση του νησιού του, κι' έζησε τους θρύλους και τους καημούς της. Λέπνυε την ευαισθησία του στα εξίσια νησιώτικα λυκαυγιά και στο άπαλό, ρόδινο χρώμα του νησιού του, κι' έζησε τους θρύλους και τους καημούς της. Λέπνυε την ευαισθησία του στα εξίσια νησιώτικα λυκαυγιά και στο άπαλό, ρόδινο χρώμα του Κερκυραϊκού σούρουπου. Δημιούργησε στα ευτυχισμένα παιδικά του χρόνια, μνήμες και νοσταλγίες που στην κατοπινή του ζωή θά τις ζούσε έντονα. Δύκνισε τα όνειρά του στην άφρισμένη και διάφανη θάλασσα που περιβρέχει το νησί της Ναυσικίας. Όσοσο δέν μπορεί κανείς να ίσχυρισθί σοδαρά πως ή γνωριμία του ποιητή με τους ευρωπαίους κλασσικούς, δέν άφησε επίδραση στο έργο του. Όμως παρά το ποσοστό των επιδράσεων αυτών στο έργο του Μαβίλη, κυριαρχική και δεσπόζουσα διαφαίνεται και στους στίχους του αλλά περισσότερο στην καθόλου αντί-

ληψή του για την Τέχνη, ή επίδραση του Σολωμού και της Σχολής του.

Εξούς από την πρώτη του νεότητα ο Μαβίλης γούτηκε το Σολωμικό «κλίμα». Δεν είχαν περάσει πολλά χρόνια από τον θάνατο του Σολωμού, όταν βρέθηκε μαθητής στο λύκειο στην Κέρκυρα. Στη μνήμη των συγγόνων και των δασκάλων του ακτινοβολούσε έντονα το ποιητικό κάλλος, ή φυσιογνωμία κι' ο λόγος του Εθνικού μας Βάρδου. Οι συνθέσεις του και τα τραγούδια του που τάξεσαν απόψε και τα τραγουδοῦσαν πολλοί, αποπνέουν από ένα μαγευτικό σμίξιμο του μεγάλου και του χαριτωμένου κάτι σαν απόσταγμα πολλής συγκινησεως και λογισμού. Ένας όμορφος κόσμος, ήθικος, αντικατοπτρίζεται στα ποιητικά του νοήματα. Φέρνει ο στίχος του στην αρχαιοπληκτη ως τότε ποιητική παράδοση, μια καινούργια νότα, ένα πρωτόγνωρο ρίγος συγκίνησης. Κληρονομεί με το θάνατό του ο Σολωμός στην νεοελληνική ποίηση την μουσικότητα και την λυρική υποβλητικότητα του άδολου λυρισμού που άνθισε στην Εύρώπη πολλά χρόνια κατόπιν. Κληροδοτεί τ' όραμα ενός κόσμου ιδεατού, χωρίς κακία και μίσος, γεμάτου καλωσύνης κι' ανθρωπισμού. Με το επιμελημένο, δασανιστικό δούλεμα του στίχου και της πρόξας του, με την ασίγηστη λαχτάρα για το κατάλληλο συνταίριασμα μορφής και περιεχομένου, βοηθεί τους συνεχιστές του να βρουν λύση στο άληθινό, «σταυρικό» πρόβλημα της έκφρασης. Κληροδοτεί επίσης την ζωντανή γλωσσική αντίληψη και σωστά κατευθύνσεις γ' α' το μεγάλο πρόβλημα, το γλωσσικό. Γράφει το 1853 στον Τερσέτη: «Χαίρομαι να παίρνονται για ξεκίνημα τα δημοτικά μας τραγούδια, θάθελα όμως όποιος μεταχειρίζεται την κλέφτικη γλώσσα να την μεταχειρίζεται στην ουσία της κι' όχι στη μορφή της μόνο. Καλό είναι να ρίχνει κανείς τις ρίζες του πάνω σ' αυτά τα χνάρια, δεν είναι όμως σωστό να σταματά εκεί. Πρέπει να ύφώνεται κατακόρυφα... Το Έθνος ζητά από μας το θησαυρό της δικής μας διανοίας, γνυμένον Έθνικόν». Κληρονομεί ακόμα μ' αν άπεραντη Έλληνολατρεία με τον κλασικό πιά στοχασμό του: «Κλείσε μέσα στην ψυχή σου την Έλλάδα και θά αισθανθής να λαχταρίζει μέσα σου κάθε είδους μεγαλείο και θάσσαι ευτυχισμένος».

Από αυτή την παράδοση έπηρεάστηκε κι' έμπνευστηκε ο Μαβίλης.

Είχε την τύχη νάναι μαθητής και πολλά χρόνια φίλος του Ιακώβου Πολυλά, του απαράμιλλου αυτού έρμηνευτή κι' αναδημιουργικού κριτικού του Σολωμικού έργου. Συναναστρέφεται τα-

κτικά τον Πολυλά και τον κύκλο του τρυά στα λόγια, στην πράξη και στα κείμενα του πνευματικού διοργάνου του Σολωμού το στοχασμό και τα ιδανικά του μεγάλου Δασκάλου, όπως τα διατηρεί ζωντανά ο Πολυλά.

Έτσι, θηρευτής του Σολωμικού ιδανισμού, άφιερώνει την ζωή του στην ύψηλη διακονία της Τέχνης και της Πατρίδας.

Το ποιητικό έργο του Μαβίλη δεν το χαρακτηρίζει ή ποσότητα. Με πλούσιο ποιητικό ιδανικό, με σωστή κι' αυστηρή αντίληψη για την άρμονία μορφής και περιεχομένου και τη σύζευξη όλων εκείνων των στοιχείων που άπεριτίζουν το ποίημα, δασανίζει πολύ τα κείμενά του, δουλεύει τα σονέττα του με επιμονή δύσκολα ίκανοποιούμενου λεπτοσυροῦ. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός πως την ήμέρα του θανάτου του βρέθηκε επάνω του ξαναδουλεμένο και γραμμένο σ' ένα έπισκεπτήριο, το τελευταίο χρονολογικά σονέττο του με τον τίτλο «του κάκου». Είναι ο πρώτος πούδωσε τ' άρτιώτερα σονέττα στη γλώσσα μας και πολλά άπ' αυτά είναι άξεπέραστα ως τα σήμερα.

Η άμφιβολία για τη μορφή που πήρε ή έμπνευσή, το σαράκι για την τελειότητα, ο ασίγηστος άγώνας για την ιδανική έκφραση, δασανίζουν έπιμονα το Μαβίλη. Το ποιητικό άλλως τε είδος που καλλιέργησε, το σονέττο, άπαιτεί μεγάλο δούλεμα μορφής, υποχρεωτική έλεγχογραφία. Το παράδειγμα των καλύτερων σονετογράφων στη γλώσσα μας, του Γιάννη Γρυπάρη και του Μαβίλη μάς βεβαιώνει γ' αυτό άδιαφιλονίκητα.

Παρνασσός στην τεχντροπία του με συμβολιστικές τάσεις, άποτυπώνει στους στίχους του τα γνώρισματά των δυο αυτών επιδράσεων.

Αντικειμενισμός, αυστηρή τήρηση στιχουργικών κανόνων, περιγραφικήτητα χαρακτηρίζουν πολλά του ποιήματα. Βραδύτερα, ώστόσο, με το μέτωμα της ποιητικής του και το ώριμο μαρμα της τεχνικής και του γλωσσικού του όργάνου, χάνει ή ποίησή του τη σκληράδα και την ψυχροτητα του παρνασσισμού, κι' ένα κρυφό λυρικό ρεύμα την αναρριπίζει, γίνεται ο στίχος του πιο μουσικός, πιο ανάλαφρος, πιο αίθριος:

Πεταλούδες πετούν
μ' την άλλη ζήτοῦν
Μέσ τ' άγκάθια κι' άπάνω στους κρίνους
Έτσι οι ρίμες περνούν,
έτσι οι ρίμες γυρνούν,
Μέσ τους έρωτες, μέσα στους θρήνους

Τό νερό ροδολά
άπ' το βράχο ψηλά
κι' αναδίνει γλυκύτατον ήχο.

Και το δάκρυ γεννά,
κι' ές κυλάει σιγανά
εις του τάφου την πλάκα, το στίχο.

Ίσως εκείνοι που θηρεύουν το παρνασσικό και το έξωτικό στην ποίηση, κάθε λογής διαστροφές κι' άνομολόγητα διώματα, να μην άσμενίζουν στην άκρόαση ή την άνάγνωση στίχων του Μαβίλη. Γιατί λείπει άπ' αυτή το ξενόχτι και το άψέντι, ή εκζητήση όθθεν πρωτότυπων και ραφινέ αισθημάτων. Άπουσιάζει το άδέξιο και το μισοδωμένο. Στ' ός στίχους του διοχετεύεται ελικρινής, άγνή, ή άνάπαλμις ψυχής μπροστά στα φαινόμενα της ζωής και του κόσμου.

Τρεμάμεν' άστρα στα νερά τα φέγγη τους
που όνειράτα της θάλασσας της κοιμισμένης
[πλαγιάζουν,
[κοιμισμένης
[μοιάζουν.

Ούτ' ένα φύλλο τρέμει
στο δάσος και με τα πουλιά
Στων δέντρων τη μοσχολιά
με ταίς φτερούγαις μαζωχταίς γλυκοκοιμούν-
[ται οι άνέμοι.

Έκει που ή πλάση φαίνεται πως σάν νεκρή
έκ' ή φιλέρημη ψυχή του ποιητή γρικάζει
[αίθέριαν άρμονία.
[Ακούει τ' άστέρια να λαλούν,
[Τά Χερουβείμ ν' άντιλαλούν,
[Στη γαλήνη του σύμπαντος άπεραντη Έκκλη-
[σία.

Έκείνα τα καλήματα ο ποιητής τ' άκούει
Κι' εκεί μαθαίνει έτσι γλυκά την λύρα του
[να κρούει
Κι' ούρανα να φάλλη.
[Ονειράτα μαγευτικά
[Έλπίδα, άγάπη, 'Ιδανικά,
[Της Όμορφιάς τα καλά, της Άρετής τα καλά.

Το πρωτότυπο έργο του ποιητή, που λίγο μετά το θάνατό του, στοργική άνελεφική φροντίδα, κι' ο μόχθος άδελφικού φίλου, του Κώστα Θεοτόκη συγκέντρωσαν κι' έδωσαν στη δημοσιότητα, είναι όλο κι' όλο 50 σονέττα, έκτος από τις μεταφράσεις. Ανάμεσά τους ξεχωρίζουν κατάδηλα και στολίζουν από τότε όλες τις ποιητικές άνθολογίες ή Έλλά κι' ή Αθήνη. Στο πρώτο ο πόθος της εϋθανασίας βρίσκει την ταριασθή του έκφραση και παίρνει κάτι από την διαύγεια του όρίζοντα του νησιού του. Η ποίησή του φαινομενικά φιλοσοφική, επιτυγχάνει λυρικά επιτεύγματα που δεν ακούονται συχνά στο Νεοελληνικό Παρνασσό. Δεν πνάνει την πέννα για να τραγουδήσει με την έλπίδα της ύστεροφημίας ή του θορύδου γύρω από το όνομά του. Οι στίχοι του άγνά λυρικοί, φέρνουν στο φως τους συναισθηματικούς κραδασμούς μιας ψυχής που πολλά έζησε, πολλά γνώρισε, πολύ δοκιμάστηκε. Γι' αυτό συχνά κάτω από την φαινομενική κρούστα της παρνασσικής άταραξίας νοιώθεις ν' αναπάλλει

ζεστή, ζωντανή, μια καρδιά με τους πό-
νους της και τις δοκιμασίες της, ξεχύνεται ο λυρισμός και σε συνεπαίρνει:

Ε Λ Η Α

Στην κουφάλα σου έφώλιασε μελίσι,
γέριχη έλλά, που γέρνεις με τη λίγη
πρασινάδα που ακόμα σε τυλίγει
σά νάθελε να σε νεκροστολήσει.

Και το κάθε πουλάκι στο μεθύσι
της άγάπης πιπίζοντας άνοίγει
στο κλαρί σου έρωτιάτικο κυνήγι,
στο κλαρί σου που δε θά ξαναβίσει.

Ό πόσο στη θανά θά σε γλυκάνουν,
με τη μαγευτική σοή που κάνουν,
όλοζώντανης νιότης όμορφάδες

που σά θύμησες μέσα σου πληθαίνουν
ώ να μπορούσαν έτσι να πεθαίνουν
και άλλες ψυχές της ψυχής σου άδερφάδες.

Έλάσσονες τόνοι, χαμηλές φωνές,
συγκρατημένα συναισθήματα. Μά ωστόσο,
παρά την έλλειψη μεγαλοστομίας
και γοερών κραυγών, νοιώθεις ν' αναρ-
ριπίζονται μυχαιάτα συναισθήματα,
έναν άνθρώπινο πόνο που μεταρσιώνε-
ται σε ποίηση:

Α Η Θ Η

Καλότυχος ο νεκρός που λησμονάει
την πίκρια της ζωής. Όντας ευθείς
ο ήλιος και το σούρουπο άκολουθήση
μήν τους κλαίς, ο καημός σου όσος και νάναι.

Τέτοιαν ώρα οι ψυχές διφοῦν και πάνε
στης λησμονιάς την κρουσταλένια όρση
μά, θορόκος το νεράκι θά μαυρίση,
ά στάξη γι' αυτές δάκρυ όθε άγάπανε.

Κι' αν πιδον θολό νερό ξαναθυμούνται,
διαδίνοντας λιθάδια από άσροδηλι,
πόνους παληούς, που μέσα τους κοιμούνται.

Α δέ μπορείς παρά να κλαίς τό δαίλι,
τους ζωντανούς τα μάτια σου άς θρηνήσουν:
θέλουν—μά δε βολεί να λησμονήσουν.

Όμοφωνα από τους κριτικούς του ή Έλλά κι' ή Αθήνη θεωρούνται τα έλεγειακά άριστουργήματα του Μαβίλη. Λές κι' είναι κομμάτια από δημοτικό μοιρολόγι, πιδ σφιχτά, πιδ δουλεμένα στη μορφή και πυκνά στο νόημά τους. Στίχοι που ή άκρόασή τους γαληνεύει για λίγο το σάστισμα της ψυχής μπροστά στο άγνωστο, κατασιγάει την ένδιάθετη στον άνθρωπο μεταφυσική άγωνία.

Μά κι' ή φύση με τις όμορφιές της δεν τον άφίνουν άσυγκίνητο. Σε πολλά σονέττα του τραγουδεί ειδυλλιακές τοποθεσίες του νησιού του, το Καρδάκι, τους Έρμονες, την Παλαιοκαστρίτσα κι' άλλα. Σ' άλλα πάλι τραγούδια του

θρηναί το άνεπίστευτο γύρισμα του χρόνου.

Τ' άγνωρα ρεποθέματα του αρχαίου
ναού στο έρμι άκροθαλάσσι πλάι
χορταριασμένα κοιτώνται...

Κι' άλλου, στο «μούχρωμα» με την περιγραφή ενός δειλινού, βρίσκει άφορμή να μελαγχολήσει:

Φυσάει τ' άεράκι μ' ανάλαφρη φόρα
και τές τριανταφυλλιάς άργά σαλεύει
Στές καρδιές και στην πλάση βασιλεύει
ρόδινο σούρουπο, ώρα μυροφόρα,
χρυσή θυμητικών όνειρων ώρα...

Μιά ήρεμη και πικρή φιλοσοφία στα φαινόμενα της ζωής και του κόσμου, μ' αν άπαλή μελαγχολία άποστάζουν οι στίχοι του. Πικρία και γαλήνη που άποτελεί συνάμα και τη λύτρωσή του. Νοιώθει την δασανισμένη ζωή των όντων και τα θωπεύει με πραότητα και με κατανόηση.

Το σονέττο δεν είναι από το πιδ πριστό στιχουργικό είδος. Τα προσόντα του σονετογράφου δεν είναι τα συνηθισμένα. Άπαιτείται έπίπονη κι' όδυνηρή έπεξεργασία ώστε να δοθ ή άκέραιη, άδολη, ή συγκίνηση μέσα στα περιωρισμένα πλαίσια του δεκατετράστιχου. Και για να φτάση σε αξιόλογα άποτελέσματα ο σονετογράφος πρέπει να σταθ ή άδάμαστος στην τυραγνισμένη, άμείλικτη πάλη του αισθήματος με την έκφραση. Πρέπει—κατά το στοχασμό του Σολωμού—να ύποτάξη την φαντασία και το πάθος με καιρό και με κόπο στο νόημα της Τέχνης.

Ο Μαβίλης είν' αλήθεια πως έπιμελήθηκε μ' άδιαλαξία την μορφική πλευρά των σονέτων του, σε σημείο που να θυσιάζει κάποτε την άμεσότητα του λυρικού κραδασμού, στην στιχουργική τελειότητα. Έφτασε όμως τις περισσότερες φορές σε ευτυχισμένα άποτελέσματα, γιατί τα σονέττα του με την έξαιρετική φροντίδα πούδωσε στη μορφή τους άπέκτησαν μια έσωτερικήτητα μοναδική, καταυγάζονται από ένα έξαίσιο λυρικό θάμπος, έγιναν κλασικά πιά στο είδος του. Σημειώνει χαρακτηριστικά ο Καμπάνης: «Τα σονέττα του Μαβίλη, καθώς και τα σονέττα του Γρυπάρη νομίζεις πως έχουν εξαντλήσει τις σχετικές δυνατότητες του γλωσσικού μας όργάνου». Κι' ο Δημαράς κρινοντας το σύνολο του έργου του: «Σ' έναν κόσμο που είχε μοιρασθή την Σολωμική κληρονομιά, ο Μαβίλης ξαναβρίσκει τον χαμένο παλμό και κατορθώνει να δώση και πάλι την ύψηλη έμπνευση με τη ταριασμένη μορφή της.

Μ' όλη την μορφική τους τελειότητα, Πατρίδα σάν τον ήλιο σου ήλιος άλλου δεν
Πώς εις τό φώς σου λαχταρούν ή θάλασσα κι'
[οι κάμποι.

τα σονέττα του δεν έχουν κρατήσει τίποτε από την όδυνή ή έπεξεργασία που τα έφερε στο φώς. Η έμπνευσή του ξεκινάει σταθερά από χμεσες προσωπικές έμπειρίες, ύφώνεται κατακόρυφα και έγγίζει άνετα τις κορυφές της έσωτερικής ζωής». Κι' ο Αϊμίλ. Χουρμούζιος έπιλέγει: «Ο Α. Μαβίλης ύπήρξεν ο γνησιώτερος και άνεγνωρισμένος πατήρ του νεοελληνικού λυρικού σονέττου. Έπίμονος εργάτης της μορφής, εις τρόπον ώστε τα όλίγα ποιήματα που κατέλιπε είναι μορφικώς άρτια...»

Στο λιγοστό έργο του Μαβίλη άρκετά είναι τα ποιήματα που έχουν για θέμα τους την Πατρίδα. Είναι γνωστοί στους πολλούς από τα μαθητικά άκόμα θρανία οι στίχοι του που άρχίζουν:

Πατρίδα σάν τον ήλιο σου ήλιος άλλου δεν
Πώς εις τό φώς σου λαχταρούν ή θάλασσα κι'
[οι κάμποι.

Η πατρίδολατρεία του είναι άπεραντη:

Πολύ ψηλά και που δεν φτάνει τόπι
άσπροσμένο Τούρκου, Φράγκου ή Ρώσου
είναι στήμένο τ' άγι φλάμπουρό σου
στού 'Ιδανικού τό ούράνιο κατατόπ'...

Ο Έλληνικός μύθος, άναδούζοντας άπ' την άκένωτη πηγή της κλασικής αλήθειας μετουσιώνεται στην συνείδηση του ποιητή και στα όράματά του σε αίτημα προβολής του Έλληνισμού ως πολιτιστικού παράγοντα στην οίκουμένη. Η ιστορία του Έθνους μας, ή περιπέτεια της πολύχρονης δουλείας του, το έξαίσιο τίναγμα στην Έλευθερία, τεκμηριώνουν την πίστη του αυτή.

Κι' όταν βρίσκει στη Γερμανία και, κάτω από τον ήσσιο του Μέλνου Δρυμού, ο πόθος του γενέλιου τόπου τον δασανίζει τυραννικά, ο νόστος του εκδηλώνεται λιτά, άπλά, χωρίς κούφια μεγαλοστομία σε δυο του σονέττα με τον τίτλο: Πατρίδα:

Κάθε μοσχοβολία και κάθε χρῶμα
κάθε πουλιό καλή ήλιμα ευπνάει
πόθο στα φυλοκάδια μου κι' έλπίδα
να σου ξαναφίλω τ' ήλιο χῶμα
να ξαναδῶ και το δικό σου Μάη
όμορφή μου, καλή, γλυκιά Πατρίδα...

Κι' άλλου τελειώνει το σονέττο του:

Πατρίδα μου σηκώσου. Άς λάμψει πάλι
στον αίθέρα ψηλά το μέτωπό σου
και της Έλευθερίας θά να προβάλλη
ή μέρα και το ήτο πρόσωπό σου
να λάμψει σάν τον ήλιο της. Μεγάλη
θα γενής κι' άλλη τότε στον έχθρό σου...

ΑΝΟΣΤΟΛΟΣ ΜΗΛΑΤΣΙΟΣ

(ΤΟ ΤΕΛΟΣ: στο έρχόμενο).

ΦΘΙΝΟΠΩΡΙΝΟ ΕΠΙΘΑΛΑΜΙΟ

Ὁκνὸς ἀγέρας σέρνεται στοὺς τοίχους καὶ τοὺς σφίγγει
φασματική βροχή φτάνει ἀπ' τ' ἄγνωστο καὶ πέφτει ἀργή καὶ κρυερή
καὶ μὲ κυκλώνει
στὸ ρεμβὸς φῶς τοῦ δωματίου.

Στοὺς δρυμοὺς ποὺ θροοῦν καὶ πενθοῦν μακρὰ χάθηκε ἡ Σελήνη
κ' εἶναι ἡ ψυχὴ μου ράθυμη καὶ λυπημένη
σὰν τοὺς ἔρημους ἀγρούς τοῦ Νοεμβρίου
—κι' εἶμαι μόνη...

Ἔρπει θαθεῖα μιὰν ἀδηλὴ ἀπειλὴ καθὼς νυχτώνει.
φθίνει λυγρὸς ὁ λύχνος τῶν ὀνείρων
σδύνει λησιμονημένη γύρω μιὰ ζωὴ καὶ μὲ πληγώνει.

Τὰ θήματα μακραίνουν χωρὶς ἔγνη πίσω τους
κι' οἱ ἄνθρωποι μὲ τὰ χλωμὰ εἶδωλα ἔχουν φύγει...
—Δίχως ἐλπίδα μένει ὁ ἴσκιος μου νὰ σὲ τυλίγει
χωρὶς χαρὰ ἀπομένει ὁ θρόλος σου νὰ μὲ ματώνει
στὸ νεκρὸ φῶς τοῦ δωματίου.

Ἔλα, κι' ἄς εἶναι ἀργὰ ν' ἀγαπηθοῦμε...
Στὰ ρίγη τῶν δρυμῶν ποὺ θροοῦν καὶ πενθοῦν τὴ Σελήνη
κράτησα τὴν πιὸ ἀκριβὴ στιγμή ποὺ μοῦμινε καὶ ποὺ πεθαίνει.

Ἔλα!... κι' εἶναι ἡ καρδιά μου τρυφερὴ κι' ἀπελπισμένη
σὰν τοὺς βραδυνοὺς καιροὺς
τοῦ Σεπτεμβρίου...

ΕΛΛΗ ΓΛΑΓΚΟΥ

Γ Α Λ Η Ν Η (λυρικό στιγμίοτυπο)

Στις γλάστρες μέσα ἀπέθεσαν τὰ ρόδα τὴ σιγὴ
κοιμίζοντας τρυφερὰ πουλιὰ στὴν καρδιά μας
τραγουδώντας χλιαρὲς ἀφῆς καὶ θελοῦδινους γύρους.

Στις ἀδηλές πνοὲς ἀνίσουν οἱ λυγμοὶ καὶ πεθαίνουν.

Ἐρημὴ ἡ Σελήνη ξεκίνησε ἀπὸ μακρὰ
κι ἤρθε
αἰωρώντας τὴν ἀρράχιστη ἐλεγεῖα τῶν φύλλων
συρριανίζοντας τὴ ρέμβη τῶν νερῶν,
πάμφωτη νηνεμία ἀνεμισμένη ὑπέροχα
μπρὸς τὴν ἄθροη δόξα τῶν λόφων.

ΕΛΛΗ ΓΛΑΓΚΟΥ

Η ΚΑΘΑΡΗ ΚΑΡΔΙΑ

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

ΤΟΥ MAXENCE VAN DER MEERSCH

ΚΕΦ. ΙΙΙ

Κάθε πρωτὶ, ἀπ' τὰ χαράματα, ἔβγαίνα ἀπ' τὸ μικρὸ μας δωμάτιο, κατέβαινα τὴ σκάλα ψαχουλεύοντας τοὺς τοίχους ποὺ κολλοῦσαν στὰ χέρια ἀπ' τὴ λέρα, περνοῦσα ἀπ' τὴ στενὴ αὐλὴ τῆς ταβέρνας μπροστὰ ἀπ' ὅλα τὰ δωμάτια, πάνω στὸ χωρὶς τέρμα πεζοδρόμιο ποὺ βρίσκονταν ὁλοένα βρεγμένο. Πηδοῦσα ἀπ' τὸν σκοτεινὸ διάδρομο ποὺ ἦταν πλάϊ—πλάϊ στὴν ταβέρνα τοῦ Μπωσάρ, αὐτὸν ποὺ ὀνόμαζαν ἰδιαιτέρη εἴσοδο καὶ βρισκόμουν στὸ δρόμο. Ἦταν ἀκόμα σχεδὸν σκοτάδι. Ἔτρεχα διαστικτὴ πρὸς τὴ γέφυρα Μορέλ. Ἀκολουθοῦσα ὕστερα τὸ κανάλι ποὺ ἔμοιαζε μὲ μιὰ φαρδιάλεωφόρο μὲ σκοῦρα γκρίζα νερά στεκούμενα καὶ μοναχικὰ χωρὶς οὐτ' ἓνα δέντρο, χωρὶς μιὰ ἀντανάκλαση, μιὰ πελώρια νεκρὴ ἐπιφάνεια ποὺ σκουπίζονταν κάπου κάπου ἀπὸ ἓνα ἄγριο φύσημα τοῦ ἀνέμου. Ἀπὸ τὴ μιὰ καὶ τὴν ἄλλη μεριὰ τοῦ καναλιτοῦ ὀρθώνονταν τὰ ἐργοστάσια κι' οἱ χαμηλοὶ μανδρότοποι, μαῦροι καὶ ἀνελέητα μονότονοι. Ἦδω καὶ καὶ στὴ μέση ἐνός ὁχτοῦ ἀπὸ στάχτες ἀπὸ λιπασιμένα νερά καὶ μαῦρα λάδια, κοίτονταν ἓνα ἀτμοκίνητο βίντζι κοντόχοντρο καὶ σιγασμένο σὰν ἀποκοιμισμένο τέρας.

Διασταυρωνόμουν μὲ πολλοὺς ποδηλατιστές, μὲ ομάδες Φλαμανδῶν ποὺ πατοῦσαν μὲ μιὰ σιωπηρὴ προσπάθεια στὰ πετάλια τους. Ἐδῆπα νάρχεται κατ' ἐπάνω μου τὸ μικρὸ κίτρινο ἀστέρι τῶν φαναριῶν ποὺ τὰ εἶχαν στολισμένα μὲ ἀστραφτερά κρύσταλλα κόκκινα καὶ πράσινα. Περνοῦσαν καὶ χάνονταν πρὸς τὸ Κροά—Βασκεῶν καὶ στὸ ἐργοστάσιο τῶν Ἀμερικάνων. Δεξιά μου μέσα σὲ μιὰ λίμνη αἶμα μιὰ καινούργια μέρα γεννιόταν στὴν πολιτεία, χαράζοντας τὶς μαῦρες σιλουέτες τῶν ψηλῶν καπνοδόχων ποὺ τότε ἀκριβῶς ἄρχιζαν νὰ ξερνούν πυκνοὺς καπνοὺς. Ἦταν ἡ ὥρα ποὺ, στὰ βάρη τῶν ὑπογείων, οἱ θερμαστές, κακοξυπημένοι ἀκόμα, ξελίγδιαζαν τοὺς φούρνους καὶ τοὺς τάιζαν μὲ τοὺς πρώτους σωρούς κάρβουνο. Ἀριστερά μου πίσω ἀπ' τὴν πελώρια καμπύλη ποὺ ἔφτιαχνε τὸ κανάλι, ἀνέβαινε μέσ' τὴν ὁμίχλη τὸ πρῶτο σφύριγμα τοῦ ἐργοστασίου Νολάρ—Λαφαί. Ἕνας μακρόσυρτος μηχανοὶς, μονότονός καὶ διαπεραστικός.

Ἕνα μουγκρητὸ θηρίου, μακρινό, δυνατὸ καὶ λυπητερό. Ὁ ἀντίλαλός του ἔτρεχε ἀκόμα χωρὶς τελειωμὸ στοὺς κάμπους, πολλὰ ὧρα ὕστερα ποὺ ἔπαψε. Τάχυνα τὸ δῆμα πρὸς τὸ ἐργοστάσιο μὲ τὰ χέρια μου κολλημένα στὸ παγούρι μὲ τὸν μαῦρο καφέ γιὰ νὰ ξεσταίνω τὰ δάχτυλα.

**

Τὸ ἐργοστάσιο Νολάρ—Λαφαί ἔχει εἰδικευθεῖ στὴν ἀκαθαρσία, στὴν «γουρουίζα». Δούλευε τὰ ἀπόμαλλα, τὰ ξαντὰ μάλλια ποὺ ἦταν κάποτε κάλτσες, σῶβρακα, φοῦστες ἢ φανέλλες δυὸ καὶ τρεῖς φορὲς σὲ προηγούμενες ὑπάρξεις τους—παλιὰ κουρέλια πετσοκομμένα, χημικῶς ἀποχρωματισμένα καὶ στριμμένα ξανά σὲ ξηρὲς ἀκαμπτες καὶ εὐθραυστες ἴνες. Ἡ ἀρχὴ τοῦ ἐργοστασίου ἦταν, πῶς ὑπάρχει πολὺ μεγαλότερο κέρδος ὅταν παράγουν φτηνὸ ὑφασμα φανταχτερό ποὺ λυώνει γρήγορα παρὰ ὅταν γράζουν εἶδη ποιότητος, ἀκριβὰ καὶ μεγάλης διάρκειας. Γιατὶ ἡ μηχανὴ πελατεῖα δὲν ξαίρει τίποτε, δὲν βλέπει ἄλλο ἀπὸ τὰ χρώματα τῆς μόδας καὶ περιφρονεῖ τὴν ποιότητα. Ἡ ἐπιτυχία τῶν ἀφεντικῶν μου ἀπόδειχνε ἐξ ἄλλου καλὰ πῶς εἶχαν δίκιο κι' ἀνάγκαζε λίγο λίγο τοὺς περισσώτερους ἀπ' τοὺς ἀνταγωνιστὰς τους νὰ τοὺς μιμηθοῦν γιὰ νὰ μὴν γονατίσουν.

Δὲν ὑπάρχει ὅμως καμιά ἀπολύτως ἱκανοποίηση γιὰ τὸν ἐργάτη μιὰ ποὺ ἔχει συνείδηση ὅτι παράγει μόνο τὸ μέτριο. Πρῶτα πρῶτα ζοῦσαμε σὲ μιὰ ἀτμόσφαιρα βρωμιάς καὶ ἀσχήμιας. Κάναμε στίς κλωστὲς μας χονδρὸς ὑφαντοὺς κι' ἀδέξιους κόμπους, δουλεύαμε μιὰ θρομβώδη καὶ νεκρὴ ἵνα, σκοτωμένη ὡς τὴν ψυχὴ ἀπ' τοὺς χημικοὺς ἀποχρωματισμοὺς καὶ τὰ βαφίματα ποὺ γίνονταν τὸ ἓνα πίσω ἀπ' τὸ ἄλλο. Μιὰ τέτοια κλωστή κέβονταν κάθε στιγμή καὶ πετοῦσε μιὰ πικρὰ φέρα ἀνάκατη μὲ ἀχυράκια καὶ σκόνες. Σκεπαζόμασταν ἀπὸ πάνω ὡς κάτω μ' αὐτὴ τὴ σκόνη καὶ τὴν νεισπνέαμε ἀπὸ τὸ στόμα καὶ τὴ μύτη. Καὶ τὸ βράδι βγαίναμε μὲ χέρια καὶ πρόσωπο βαμμένα γαλάζια, μαῦρα ἢ κόκκινα ἀνάλογα μὲ τὸ χρῶμα καὶ τὸ ὕψος ποὺ εἶχαμε δούλεψαι. Ἀναγκαζόμαστε νὰ πλένουμε καὶ νὰ ξαναπλένουμε τὶς κάλτσες μας

κάθε μέρα. Μὰ τὸ πιὸ λυπηρὸ γιὰ μᾶς ἦταν αὐτὴ ἡ ἐντύπωση ποὺ μᾶς γεννιόταν τὴ στιγμή ποὺ γρήγορα γρήγορα δένουμε τοὺς χοντροειδεῖς κόμπους μας, πῶς δουλεύαμε ἓνα κατώτερο ὑφασμα ποὺ ἔπρεπε τὰ τὸ ξεφορτωθῶμε γρήγορα, ἓνα ὑφασμα ποὺ θὰ πρόσφερε κακὴ ἐξυπηρέτηση καὶ ποὺ δὲν θὰ βασταύσει. Θὰ τὸ πιστέψει κανένας πῶς ἀκόμα καὶ σ' αὐτὸν τὸν ταπεινὸ μόχθο στὸ νὰ ξετυλίγουμε τὴν ἀκρὴ τῆς κλωστής καὶ νὰ δένουμε κόμπους, ἢ ἀνθρώπινη ὑπαρξὴ θέλει κι' ἐκεῖ ἀκόμα νὰ παράγει ἓνα ἔργο διαρκείας; Κι' ἐκεῖ ἀκόμα βρίσκει τὴ χαρὰ βγάζοντας σωστὴ δουλειά, παράγοντας ὁμορφὰ καὶ καλοδουλεμένα;

Οἱ Νολάρ—Λαφαί χρονομετροῦσαν τὴ δουλειά μας καὶ κανόνιζαν ἀνάλογα τὶς ἀμοιβές. Εἶχαν κατ' ἀρχὴν δίκιο. Γιατὶ αὐτὸ ποὺ ἐμεῖς οἱ ἐργάτριες λέγαμε «ἓνα καλὸ σκολεῖο» ἦταν κάποιο ἐργοστάσιο ποὺ εἶχαμε τὸ δικαίωμα νὰ μὴν σκοτιζόμαστε γιὰ τίποτε καὶ νὰ σπαταλοῦμε τὸ μαλλὶ καὶ τὸν χρόνον. Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο ὅμως ἡ εὐτυχία μας δὲν βάσταγε ποτὲ γιὰ πολὺ. Ἕνα καλὸ πρωτὶ «τὸ καλὸ σκολεῖο» χρεωνοποῦσε. Ἡ ἔγχε ὅποιοσδήποτε Νολάρ—Λαφαί τοῦ προσέφερε τὰ κεφάλαιά του καὶ τὶς μεθόδους του, τὸ ἀπορροφούσε καὶ δούλευε γιὰ λογαριασμό του. Ἀλλ' ἐὰν ἡ παρακολούθησή κι' ὁ ἐλεγχος εἶναι ἀναγκαῖα, τόσο τ' ἀφεντικὰ μας μὲ τὴν ἀπληστία τοῦ κέρδους κι' ἄλλο τόσο ἐμεῖς κατόπι μὲ τὴν ἀνοησία μας βρίσκαμε τὸν τρόπο νὰ μεταβάλουμε ἓνα σύστημα δίκαιο σὲ μιὰ ἀστείρευτη πηγὴ ἀπὸ διενέξεις, μίσος καὶ θλιμότητα.

Κάποτε ἐρχόνταν μιὰ καινούργια μηχανὴ στὸ ἐργοστάσιο Νολάρ—Λαφαί. Ἕνας ὀλοκαινούργιος γυαλιστερός ἀργαλειός, ἓνα μοντέρνο μηχανήμα, πρωτόφερτο καὶ πολυσύνθετο, ἓνα θαῦμα ποὺ τῶφερναν μὲ μεγάλα ἔξοδα ἀπὸ τὴν Ἀμερικὴ ἢ συχνότερα ἀπὸ τὴ Γερμανία, ἓνα μηχανήμα ποὺ θὰ ἔφθανε τὸ ρεκόρ στὴν ἀπόδοση! Ἐφαχναν πολλὸν καιρὸ ὥσπου νὰ τοῦ δροῦν τὴν καλὴ θέση. Τοῦ ἐτοίμαζαν ἓνα δάθρο ἀπὸ μπετόν καὶ τοποθετοῦσαν πάνω του ὅλη τὴ μηχανή. Ὁ εἰδικὸς μηχανικός, φερόμενος ἀπὸ τὴ Γερμανία ἢ τὴν Ἀμερικὴ γιὰ νὰ δάλλῃ μπροστὰ τὴ μηχανή, ἐρίζονταν ἀπ' τὸ πρωτὶ ὡς τὸ βράδι μὲ

τόν ἀρχιεργάτη τὸν Κοκὸ τὸν Ὀμορφομάτη, μὲ τοὺς οἰκουνοὺς καὶ τοὺς προϋσταμένους. Αὐτὴ ἡ δουλειὰ θάσπεχε τρεῖς μῆνες. Τίλο; ὅλα ἐτοιμάζονταν. Ἡ μηχανὴ γύριζε. Δούλευε μιὰ χαρὰ! Τώρα ἔπρεπε νὰ τὴν ἐπισκευτοῦν στὰ χέρια μιᾶς ἐργάτριας καὶ νὰ κανονίσουν τὴν ἀμοιβὴ τῆς. Πῶς θάξαιραν πόσο μπορούσε ν' ἀποδώσει αὐτὸς ὁ ἀργαλειός; Μὲ ποῖο τιμολόγιο θὰ πλήρωναν τὴ γυναίκα; Τότε φώναζαν μιὰ ἀπὸ μᾶς π. χ. τὴ Μάρθα Κελκὶν ἢ τὴ μικρὴ Φερνάνδα Σπεντά. Μιὰ ἀπ' αὐτὲς ποὺ τίς λέγαμε οἱ «προπονήτριες».

Τὶς «προπονήτριες» τίς ὑπόδειχνε στ' ἀφεντικὰ ὁ ἀρχιεργάτης Κοκὸς ὁ Ὀμορφομάτης. Αὐτὸς γινώριζε τὸν κόσμον τοῦ, διάλεγε ἐργάτριες ἀδέξιες καὶ λίγο ἀπλοϊκὲς καὶ ἀφελεῖς ποὺ κολλαεύνονταν σὰν ἐπαίριαν αὐτὸν τὸ ρόλο χωρὶς νὰ καταλαβαίνουν ὅτι ἦταν μισή-τὸς. Θρόνιζαν λοιπὸν τὴ Μάρθα ἢ τὴ Φερνάνδα μπροστὰ στὸν κινουόργιον ἀργαλειό.

Ἐκεῖ ἦταν ὅλοι παρόντες, ὅλα τ' ἀφεντικὰ: Ὁ κ. Νολλάρ καὶ ὁ κ. Λαφαί, τὰ παιδιὰ τους, ὁ κ. Ραούλ, ὁ κ. Σάρλ—ὁ γερμανὸς μηχανικός—οἱ μονταδόροι, οἱ μηχανικοί, ὁ διευθυντής, ὁ ἀρχιεργάτης ὁ Ὀμορφομάτης, ὡς καὶ ὁ Καρλομάγνος ὁ χαμάλης, ὡς καὶ μετς ποὺ κοιτάζαμε ἀπὸ μακριὰ τὴν κινουόργια μηχανὴ μὲ ἓνα αἰσθημα περιέρχεται καὶ περιφρόνησης. Τὴν ἔβλεπαν μπροστὰ μέσα σὲ ξεφωνητὰ ἀπὸ βλασφημίες ἀγγλικὰ ἢ γερμανικὰ. Γύριζε γιὰ μιὰ στιγμή στὰ κοφριά. Ὑστερα διάταζαν τὴν ἐργάτρια:

Ἐμπρός.

Καὶ βγάζαν ὅλοι τὰ ρολόγια τους.

Ἡ ἐργάτρια θλακώδεια ματαιόδοξη δούλευε ὅσο μπορούσε καλύτερα, μπροστὰ σ' αὐτοὺς τοὺς ἐπίσημους ποὺ τὴν κοίταζαν. Βάδιζε γρήγορα, πολλὴ γρήγορα. Πίσω τῆς ὁ διευθυντὴς θαύμαζε. Ὁ ἀρχιεργάτης τὴν παρακινούσε, τὴν ἐρέθιζε καὶ τῆς ἔδινε θάρρος. Ὁ κ. Πῶλ καὶ ὁ κ. Φίλιππος τῆς ἔλεγον μιὰ κολακευτικὴ λεξούλα. Κι' ἡ ἐργάτρια, ἀπέδινε, βάζοντας ὅλες τίς δυνάμεις τῆς, ἀπὸ φιλότιμο, ἀπὸ μικροφιλοδοξία, ἀπὸ τὴν παιδικὴ εὐχαρίστηση νὰ ἀποσπᾶση ἓνα ἐπαινο. Κατόρθωνε θαύματα ὡς τὸ τέλος τοῦ πρωτοῦ! «Νὰ λοιπὸν τί μπορεί νὰ δώσῃ ἡ κινουόργια μηχανή» ἐδήλωναν τότε, μετὲς ἀριθμοὺς στὸ χέρι ὁ κ. Νολλάρ καὶ ὁ κ. Λαφαί στὸν διευθυντὴ τους. «Θὰ κανονίσῃτε λοιπὸν ἀνάλογη ἀμοιβή».

Ὑστερ' ἀπ' αὐτὰ μᾶς εἰδοποιούσαν πῶς στίς κινουόργιες μηχανὲς ἔπρεπε νὰ θγάλομε τόσα κιλά ὕλικὸ τὴν ὥρα ὅσα ἔβγαλε ἡ «προπονήτρια» γιὰ νὰ φθάσουμε στὸν ἀριθμὸ τῶν ἑκατὸν πε-

νήντα φράγκων τὴν ἐβδομάδα.

Μιὰ ποὺ τὸ κέρδος μᾶς κανονίζονταν μ' αὐτὸν τὸν τρόπο, εἴχαμε σ' ὅλη τὴν ἀκόλουθη ἐβδομάδα διαμαρτυρίες καὶ φιλονεικίες μὲ τὸν ἀρχιεργάτη καὶ τὸν διευθυντὴ. Γιατὶ καμιά δὲν κερδίζε πιά τὸ ψωμὶ τῆς! Δὲν μπορούσαμε νὰ δουλεύουμε τόσο γρήγορα σὰν τὴ Μάρθα. Δὲν ἐπρόκειτο πιά νὰ ρίξουμε τίς δυνάμεις μας μόνο γιὰ μισὴ μέρα ἀλλὰ γιὰ ἕξ ὁλόκληρες μέρες! Καὶ μᾶς παρουσιάζονταν κάτι ἐμπόδια ποὺ δὲν εἶχαν συμβεῖ ὅταν γίνονταν ἡ δοκιμὴ: Ἡπεινά, ὁ πονοκέφαλος, ἡ ἀνάγκη νὰ πηγαίνουμε στὸ ἀποχωρητήριο, ἔνας ἱμάντας ποὺ ξέφευγε, τὰ μαστούρια ποὺ σκάλωναν.

—Γιατὶ νὰ παρπονιέστε; Οὐρλιαζε ὁ Ὀμορφομάτης. Πηγαίνετε νὰ ἰδῇτε τὴ Φερνάνδα Σπεντά ποὺ κερδίζει σωστὸ ἐβδομαδικόν. Κοιτάξτε νὰ δουλεύετε σὰν καὶ αὐτήν!»

Ἔτσι ἀναγκάζομαστε νὰ κάνουμε γύρω ἀπ' τοὺς ἀργαλειοὺς μας ἀληθινὰς κοῦρσες, ἀγώνες ταχύτητας ἀσταμάτητους ἀπ' τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος τῆς ἐβδομάδας. Πρῶτα πρῶτα, κάθε φορὰ ποὺ ὁ ἀρχιεργάτης ὁ Ὀμορφομάτης ἔφερνε μιὰ κάσα μὲ «καλὸ»—δηλαδὴ καλὸ ὕλικόν, εὐκολοδούλευτο, τί ἄγρια ἐφοδὸς γίνονται! Ἀφήναμε τίς μηχανές, ὀρμούσαμε, συμπρώχαμε καὶ δουτούσαμε στὸ κιθώτιο μὲ τὰ χέρια μπροστὰ γιὰ νὰ γεμίσουμε τὴν ποδιά μας. Ἄλλες ἀπὸ πίσω, ἐσκύβαν πάνω στίς πρῶτες, σκαρφάλωναν ἀπὸ πάνω τους, ἀπλωναν τὰ χέρια, τοὺς ἀρπαζαν τὰ μαστούρια κάτω ἀπ' τὴ μὴτη τους, τὰ φρετώνονταν, κι' ἔτρεχαν σκυφτὲς ἀπὸ τὸ θάρος. Ἐκλεθε ἡ μιὰ τὴν ἄλλη, ἐξοσπούσαν διαμαρτυρίες, φωνές, καυγάδες καὶ καμιά φορὰ ἔρχονταν στὰ χέρια. Ὅλα αὐτὰ γιὰ νὰ προλάβουμε αὐτὰ τὰ μαστούρια ποὺ ἦταν λίγο πιὸ εὐκολοδούλευτα καὶ ποὺ ἔδιναν τὴν ἐλπίδα πῶς θὰ κερδίζαμε λίγες δεκάρες παραπάνω. Ὁλόγυρα σ' αὐτὲς τίς κάσες γεννιόνταν θυμὸι καὶ μίση δυνατὰ. Γιατὶ στὴν κατωπινὴ διανομὴ μπορούσε νὰ μᾶς φέρουν ἄλλες κάσες μὲ δυσκολοδούλευτο ὕλικόν, μαλλιά ξαντὰ ποὺ κόβονταν, ἀπόμαλλα καὶ ἀπομεινάρια ἀπὸ μασούρια! Κι' ὅλα αὐτὰ τὰ κατὰκάθια ξανάρχονταν σ' αὐτὲς ποὺ εἶχαν ἐξαντλήσει πρῶτες τίς προμηθειὰς τους ἀπὸ τὸ καλὸ ὕλικόν καὶ ἔπρεπε νὰ γυρίσουν ν' ἀνεφοδιαστούν. Γιὰ τοῦτο φαινόμασταν σὰ μιὰ συμμορία λυσσασμένων ποὺ στριφογυρίζαμε γύρω ἀπ' τὸν Κοκὸ τὸν Ὀμορφομάτη. Μοναχὰ ἡ χοντρή ἢ Ἰσαβέλλα Σπεντά, ἡ ἀδερφή τῆς Φερνάνδας τῆς «προπονήτριας» δὲν διάζονταν, δὲν στενωχωριόταν. Δὲν καταδέχονταν τίς σπρωξιές μας. Μᾶς κοίταζε

ἀπὸ μακριὰ ποὺ ὀρμούσαμε στὰ κασόνια. Τὴν ὥρα τῆς ἀσταμάτητης δουλειᾶς εὕρισκε τὸν καιρὸ καὶ νταν κι' ἔτρωγε τίς φέτες τῆς. Καὶ κάθε μισὴ ὥρα πηγαίνει ἡσυχα στὸ ἀποχωρητήριο, χωρὶς νὰ τὴν χεὶ στριφογυρίζοντας τὸν φρετὸν πίσω τῆς. Γιατὶ εἶχε πολλὴ στενὴ σχέση μὲ τὸν Ὀμορφομάτη καὶ κάθε Κυριακὴ ἔδιναν μᾶζί. Ἦταν λοιπὸν σίγουρη πῶς θὰ κερδίζε πάντα τὸ ἐβδομαδικόν τῆς, ὅ,τι κι' ἂν ἔκανε. Οἱ ἄλλες ὅμως δούλευαν πυρετώδεις. Βάδιζαν ἀπὸ τὴ μιὰ στὴν ἄλλη ἄκρη τοῦ ἀργαλειοῦ, μὲ τὴν ποδιά γεμάτη μασούρια. Μόλις ἄδειαζε ἓνα μασούρι, τὸ βγάζαν ἀπὸ τὴ σούβλα του, φύτευαν στὴ θέση τοῦ ἓνα γεμάτο κι' ἔδιναν τὸ νῆμα. Πιὸ πέρα ξανάρχιζαν τὰ ἴδια. Ἀγρυπνοῦσαν πάνω στὸ νῆμα, φρόνιζαν νὰ φθάνουν τὴ στιγμή ποὺ ἔμενε ἓνας ἢ δύο γύροι νῆμα στὸ μασούρι γιὰ νὰ τὸ ἀρπάξουν στὰ πεταχτὰ καὶ νὰ μὴν ἀναγκάζονται νὰ ψάχνουν τὴν ἄκρη γιὰ νὰ τὸ δέσουν. Ὅταν εἶχαν «ἄσχημο ὕλικόν»—κι' αὐτὸς ἦταν ὁ κανόνας τοῦ Νολλάρ—Λαφαί πιὸ μεταχειρίζονταν ὅλα αὐτὰ τὰ ἀπόμαλλα καὶ τίς βρώμικες πρῶτες ὕλες—τὸ νῆμα κόβονταν κάθε στιγμή. Χάναμε τότε τὸ μεροκάματο τρέχοντας ἀπὸ τὴ μιὰ ἄκρη τοῦ ἀργαλειοῦ στὴν ἄλλη, δένοντας ἓνα κόμπο ἀπὸ δῶ, ἓνα κόμπο ἀπὸ κεῖ σταματώντας καὶ ξαναρχίζοντας τὸ τρέξιμό γιὰ νὰ ψάξουμε σ' ἓνα καταπραγμένο ἀπ' τὸ σκυρὸ μασούρι κι' ἀνάμεσα σὲ τόσες κομμένες κλωστές, ποῦ στὸ διάβολο μπορούσε νὰ ἦταν ἡ ἄκρη γιὰ νὰ τὴ δέσουμε. Κανένας δὲν μπορούσε νὰ φανταστῇ πόσα χιλιόμετρα τρέχαμε ὥσπου νὰ τελειώσει ἡ μέρα ὀρθίως πάντα ἀπ' τὸ πρωὶ ὡς τὸ βράδι. Δὲν εἴχαμε τὸ δικαίωμα νὰ φάμε. Ἀλλ' οὔτε καὶ θὰ ἔβλαμε νὰ χάσουμε τὸν καιρὸ μας στὸ φαγί! Ἀφήναμε τίς φέτες μας μισοσκεπασμένες μ' ἓνα χαρτί σὲ μιὰν ἄκρη τοῦ ἀργαλειοῦ. Κάθε φορὰ ποὺ ἡ ἐργάτρια ἔφτανε ἐκεῖ ἐπαίρινε τὸ χαρτί δάγκωνε μιὰ μπουκιά ψωμὶ σκεπασμένο μὲ κλωνιὰ ἀπὸ μαλλὶ καὶ μασούσε τρέχοντας. Φτύναν ὕστερα κατὰ γῆς τὰ κομμάτια τίς κλωστές.

Μᾶς ἦταν πολὺτιμο κι' ἓνα δευτερόλεπτο, κι' ἀκόμα λιγότερο ἀπ' τὸ δευτερόλεπτο! Ὅλα τὰ λογαριάζαμε, μαθαίναμε νὰ γλιστράμε λίγα μασούρια παραπάνω στίς τσέπες τῆς ποδιάς μας, στὸν κορσὸ μας ἢ ἀνάμεσα στὴν ποδιά καὶ τὸ φουστάνι ἀκριβῶς πάνω ἀπ' τὴ ζώνη, νὰ δένουμε τὸ νῆμα στὰ πεταχτὰ χωρὶς ποτὲ νὰ σταματᾶμε τὸν ἀργαλειό, νὰ κάνουμε κόμπους ὁλοένα καὶ πιὸ γρήγορα. Γιὰ νὰ κερδίσουμε δύο δευτερόλεπτα, γιὰ νὰ κάνουμε τοὺς ἀργαλειοὺς νὰ γυρίζουν μερικὲς στροφές πιὸ

γρήγορα, ζητούσαμε ἀπ' τὸν Ὀμορφομάτη νὰ σφίξει τοὺς ἱμάντες. Πέντε στροφὲς περισσότερες στὸ λεφτό, μαζεύνονταν στὸ τέλος τῆς ἡμέρας μερικὰ κιλά περισσότερα. Πέρασε ὅμως πολλὸς καιρὸς ὥσπου νὰ μάθω τὸ σύστημα. Μούρχεται κάποτε καὶ σκέπτομαι μὲ κατάπληξη πῶς τὰ καταφέραμε καὶ κάναμε τὴ ζωὴ ἀκόμα πιὸ σκληρὴ ἢ μιὰ στὴν ἄλλη! Τόσο ἄθλια πλάσματα εἴμασταν ὅλες. Μισούσαμε τὰ φεντικά, μας. Μὰ κάναμε πιὸ καλὰ ἀπ' αὐτοὺς: Ἀξίζαμε πιότερο ἀπ' αὐτοὺς; Θυμᾶμαι μὲ τί ἄγρια ζήλεια ἡ κάθε μιὰ μας ἔκρυβε τὰ μυστικὰ τῆς, τίς μικρομέθοδους ποὺ βοηθοῦσαν νὰ δουλεύουμε λίγο πιὸ γρήγορα. Ἔτσι ἀπὸ τὴν κορυφὴ ὡς τὸ βάθος τῆς κλίμακος, ἀνάμεσα σ' ἐργάτες ἀλλὰ καὶ ἀνάμεσα στ' ἀφεντικά, βασιλεῦς ἢ ἀμάχη, ὁ ἀντογωνισμὸς καὶ τὸ μίσος. Ποῖος θὰ στραγγάλιζε τὸν ἄλλον, ποῖος θὰ ἐμπόδιζε τὸν ἄλλον νὰ ζήσει! Τὶς πονηριὲς τῆς τέχνης τίς ἔμαθα ἀργὰ καὶ λίγο λίγο. Τοῦ Ὀμορφομάτη δὲν ἄρεσε νὰ τεντώνει τοὺς ἱμάντες. Γιατὶ μὲ τὸ τέντωμα ξεφεύγουν οἱ συνδετήρες τῶν λουριῶν καὶ τὸν ἔδωξαν σὲ σκοτούρες. Ἐμαθα λοιπὸν μὲ μιὰ γροθιά νὰ κάνω τὸ λουρί μου ν' ἀναπηδᾷ στὸν ἄερα τρεῖς τέσσαρες φορές συνέχαια καὶ νὰ φεύγει ἀπ' τὴ θέση του.

—Ἀεὶ στὸ διάβολο ἐπὶ τέλους! ἔλεγε ὁ Ὀμορφομάτης πειραγμένος, γιατί ἀναγκάζονταν πάντα καὶ ἔρχονταν νὰ τὸ ξαναβάλλει στὴ θέση του. Ἐκοθε τὸ λουρί τὸ κόντανε καὶ τὸ ξανατέντωνε.

Ἐμαθα νὰ κάνω τὸν ἱμάντα νὰ κολάει καὶ νὰ ἐφαρμόζει ρίχνοντας πάνω σκόνη ἀπὸ ρετσίνι. Νὰ ἔχουν τὸ λουρί στὸ μέσα μέρος τὴν ὥρα ποὺ γυρνοῦσε μ' ἓνα κομμάτι ἀτσάλινο λανάρι, γιὰ νὰ τὸ κάνω τραχὺ καὶ νὰ κολλάει. Νὰ καθαρίζω τὴ μηχανὴ μου χωρὶς νὰ τὴ σταματῶ, γιατί δὲν πληρωνόμασταν ἔχωρα γι' αὐτὴ τὴ δουλειά. Καὶ συνέβαινε καμιά φορὰ, καθὼς ἤμουν χωμένη μέσα σ' αὐτὰ τὰ κινούμενα σιδερικά, νὰ πιαστεῖ τὸ χέρι ἀνάμεσα σ' ἓνα λουρί καὶ ἓνα μακκάρ. Ἐνοιωθα τότε σὰ νὰ μ' ἀρπάξουν, τὸ χέρι μου ἔφευγε καὶ χώνονταν σὰ βέλος στὴ μηχανή. Καὶ μόλις μοῦμενε μιὰ στιγμή νὰ στηριχτῶ νὰ τραβήξω τὸ χέρι μ' ὅλη μου τὴ δύναμη ν' ἀντισταθῶ ἀστραπιαία στὴν παντοδύναμη ἑλξη τῆς μηχανῆς ποὺ μ' ἔσερνε νὰ μὴν τὰ χάσω ἀκριβῶς σ' ἐκεῖνο τὸ ἀναγκαῖο δευτερόλεπτο ὥσπου νὰ δώσω στὸ λουρί μιὰ γερὴ γροθιά μὲ τὸ ἐλεύθερο χέρι μου καὶ νὰ τὸ κάνω νὰ πηδήσει καὶ νὰ ξεφύγει ἀπ' τὴ θέση του. Ἐλευθέρωνα τότε τὸ χέρι μου, ἓνα παράξενο, παρατραβηγμένο, τεντωμένο καὶ πατημένο χέρι, μελανὸ καὶ χωρὶς αἷμα σὰ νεκρὸ. Πήγαίνα νὰ καθίσω σ'

ἓνα κασόνι καὶ ἔτρεμα. Ἐπρεπε νὰ κλάψω ἓνα λεφτό. Ἀρχίζε ὕστερα τὸ χέρι νὰ μὲ τσιμπᾷ καὶ τὸ αἷμα ξανάρχονταν, Μποροῦσα νὰ τὸ κουνήσω καὶ νὰ ξαναρχίσω νὰ δουλεύω. Συχνὰ, σὲ λίγες μέρες, τὰ νύχια γίνονταν μαῦρα καὶ ἔπεφταν.

Πρέπει νάχεις δουλέψῃ σὲ μιὰ μηχανή, πρέπει νάχεις παλαίψῃ σῶμα μὲ σῶμα μὲ μιὰ μηχανή γιὰ νὰ καταλάβεις τὴν τρομακτικὴ δύναμη ποὺ ἔχει κάθε ἐξάρτημά τῆς ἔτσι ποὺ ὅλη σου ἡ προσπάθεια, καὶ ὅλη σου ἡ δύναμη ριγμένες σὲ μιὰ ἀπελπιστικὴ ἀντίσταση δὲν μποροῦν νὰ τὸ ἐπιδραδύνουν οὔτε κατὰ μιὰ βόλτα. Ἀλλὰ αὐτὸ σὲ παρασέρνει μὲ τὴν ἴδια πάντα κανονικὴ καὶ ἀσπλαχγὴ ἀδιαφορία.

Καμιά φορὰ ἡ μιὰ ἢ ἡ ἄλλη ἀπ' τίς συντροφισσές μου μαγκώνονταν ἀπ' τὸ γύρο τῆς πολὺ φαρδιάς φούστας τους, ἀπ' τὸ μανίκι ἢ ἀπ' τὰ μαλλιά. Εἴχαμε ἀνάμεσά μας μιὰ γυναίκα σαραντάρρα ποὺ εἶχε πιαστεῖ ἔτσι ἀπ' τὰ μαλλιά

τῆς καθὼς καθάριζε τὸν ἀργαλειὸ τὴν ὥρα ποὺ ἡ μηχανὴ δούλευε. Τῆς εἶχε γδαρεῖ τὸ κεφάλι. Ὅλο τὸ δέρμα τοῦ κρανίου τῆς εἶχε τυλιχτεῖ στὸ μακκάρ, μᾶζι μὲ τὰ μαλλιά τῆς. Φορούσε ἀπὸ τότε μιὰ περρούκα. Ἐλεγον πῶς τῆς τὴν ἔδωκαν ἀπὸ ἐλεημοσύνη τὰ ἀφεντικά. Καὶ πιστεύω πῶς ἦταν στ' ἀλήθεια ἐλεημοσύνη γιατί μοῦ εἶχαν πεῖ ὕστερα πῶς τὰ ασφαλιστικὰ ταμεῖα δὲν ἀναγνωρίζουν τὴν «αἰσθητικὴν ζημίαν». Μιὰ ἐργάτρια ποὺ παραμορφώνεται ἢ ποὺ σπάζει τὰ μπροστινὰ τῆς δόντια δὲν ἀποδίνει λιγότερη δουλειὰ ἐξ αἰτίας αὐτοῦ τοῦ ἀτυχήματος. Δὲν μπορεί λοιπὸν νάχει καμιά ἀπαίτηση!

Πρέπει νάσαι πλούσια γιὰ ν' ἀρχίσουν νὰ παίρνουν ἀξία ἡ ὁμορφιά σου, τὰ μαλλιά σου, τὰ δόντια σου. Σὲ μιὰ ἐργάτρια δὲν λογαριάζονται κάτι τέτοια.

(Συνεχίζεται)

ΣΤΟΠ ΙΩΑΝΝΙΝΑ - ΕΛΕΓΧΟΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΩΝ

Μιὰ σειρά πελαργοὶ δὲν προσθέτουν τίποτα

στὴ μοναξιά τῆς στέγης

πάψε νὰ γελάς

οἱ ἄνθρωποι μαζεῖουν σὲ μιὰ φουχτα

τὴ θλίψη τους καὶ πίνουν. Μὰ προσοχὴ

παρακαλῶ. Ξεγάσανε ὅπως βλέπω τὴ σφραγίδα.

Ὅλα νὰ γίνονται, ὅλα μὲ φαιδῶ. Τὰ δάκρυα

προϋποθέτουν μόνχο καὶ προσωρισμὸ ἔχουν

νὰ ποτίζουν τὰ πεζοδρόμια γιὰ νὰ δροσίσει

κάπως ὁ ἔρηνμος ἐτοῦτος τόπος.

Οἱ πόθοι μας περνᾶνε ἀπ' τὴν τετραγωνικὴ ρίζα

τοῦ πόνου (ποὺ προκαλοῦν οἱ μικροὶ ἄνθρωποι)

ἢ τῆς εὐθανασίας

γιατὶ εἶναι ἀπαραίτητο νὰ μάθουμε

τὴν προπαίδεια τῆς ζωῆς. Μὰ δὲν θὰ λύσουμε

ποτὲ τὸ αὐτὸν ὡς τὴν διατομὴ τοῦ κύκλου τῶν ὥρων

Ὁ κύκλος αὐτὸς εἶναι ἀπὸ φλόγες δρόσου

καὶ καὶ τριγύρω κρέμονται οἱ ὥραιες ἀναμνήσεις

ἓνα παλὴρ ἄνθος λωτοῦ ἢ κάποια σιωπὴ.

Χαίρετε κύριε, χαίρετε. Ἡ ὑπομονὴ

εἶν' ἀπαραίτητο ἐφόδιο στὴ ζωὴ.

Μὰ πῆτε μου θὰ βρέξει σήμερὰ ἢ ὄχι; Καὶ πάλι

χαίρετε. (Χειραφία. Βάζει τὴ ταυτότητα

στὴ τσέπη). Ἐπὶ τέλους αὐτὴ ἡ σειρά τῶν πελαργῶν

μὴ θυμώνετε, δὲν προσθέτει οὔτε ἀφαιρεῖ τίποτα

ἀπ' τὸ περίεργο αὐτὸ σχῆμα τῶν ἀγώνων μας

ποὺ λέγεται: Χ ι α σ τ ῖ . . .

ΚΩΣΤΑΣ ΤΑΧΤΗΣ

Τὸ ἩΠΕΙΡΩΤΙΚΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΤΡΑΓῸΔΙ

Η ΑΦΗΜΕΝΗ

Ἦλθε μου, γὰ χαμήλωσε, καὶ μὴν πολυαργήσεις.
Σὲ καταριέτ' ἡ ἀργατιά καὶ οἱ ξενοδουλευτάδες,
σὲ καταριέται καὶ μιὰ νιά, μιὰ μικροπαντρεμένη,
ποὺ ἔχε ἄρωστο τὸν ἄντρα της, πολὺ βαρεῖα στὸ στῶμα,
καὶ ἤθελε ἀπὸ λαγὸ τυρί, καὶ τς ἀλαφίνας γάλα,
καὶ ὅσο νὰ πάει στὸ βουνό, νὰ κατεβεῖ στοὺς κάμπους,
νὰ φτιάσει στρούγκα καὶ μαντρί, ν' ἀρμέξει τὴ λαφίνα,
ὁ ἄντρας της ξαρώστηκε καὶ ἄλλη γυναῖκα πῆρε.
Δὲν τό ἔχει πῶς τὴν ἄφησε, καὶ ἄλλη γυναῖκα πῆρε,
μόν' τό ἔχει πῶς τὴν κάλεσε γὰ νὰν τὸν στεφανώσει.

Η ΤΡΑΓΟΥΔΙΣΤΡΙΑ

Μιὰ κόρη ν' ἐτραγουδάγεν ἀπ' ὄριο παραθύρι·
τῆς πῆρε ἀγέρας τὴ λαλιά, κάτω γιάλὸ τὴν πῆγε,
καὶ ὅσα καράβια τ' ἀκουσαν, ὅλα ἄραξαν καὶ δένουν,
καὶ μιὰ ταρτάνα τῆς φραγκιάς, φρεγάδα τῆς ἀγάπης,
δὲν τὰ μαζώνει τὰ πανιά, οὔτε καὶ ὁμπρὸς τραβάει.
Κι ὁ καπετάνιος φώναξεν ὀπίσω ἀπὸ τὴν πρύμνη:
—Γιὰ μάστε, ναῦτες, τὰ πανιά, πηδᾶτε στὶς ἀντένες,
ν' ἀκούσουμε τὴ λυγερή, πῶς γλυκοτραγουδάει,
σὲ ποιὸν ἦχο θεὰ τὸ παῖ τ' ὁμορφο τραγουδάκι.
Ἀπὸ τὸν ἦχο τὸ γλυκὸ καὶ τὴ γλυκεῖα λαλιά της,
ὁ ναύκληρος τὸ γύρισε, καταστεριάς τραβάει,
καὶ οἱ ναῦτες ἐκρεμάστηκαν ἀπάνω στὰ κατάρτια.

ΘΕΛΟΥΝ Ν' ΑΝΘΙΣΟΥΝ ΤΑ ΚΛΑΡΙΑ

Θέλουν ν' ἀνθίσουν τὰ κλαριά καὶ ἡ πάχνη δὲν τ' ἀφίνει,
θέλω καὶ ἐγὼ νὰ σ' ἀρνιστῶ καὶ ὁ πόνος δὲ μ' ἀφίνει.
Χαμήλωσε τὸ πόσι (*) σου καὶ σκέπασε τὰ φρύδια,
νὰ μὴ φανεῖ τὸ φίλημα, ποὺ σ' ἔχω φιλημένη.
Θὰ σὲ ζηλέψουν τὰ βουνά, τῆς ἀνοιξῆς τ' ἀηδόνια,
καὶ θὰν τὸ τραγουδήσουνε σὲ χώρες καὶ λαγκάδια,
καὶ θὰν τὸ μάθει ὁ βασιλιάς, καὶ θάρθει νὰ σὲ πάρει.

(*) Πόσι εἶναι μαντήλι τῆς κεφαλῆς, μεταξωτὸ ἢ κεντητό.

ΕΠΙΘΥΜΙΑ

Ὅπως τὰ φύλλα στὴ σιωπῇ τοῦ δειλινοῦ,
ὅπως οἱ σκιᾶς περνοῦν χωρὶς νὰ μᾶς μιλοῦνε,
ὅπως τὰ μάτια, ποὺ μᾶς στέρησεν ἡ ἀπόσταση
χρόνια πολλά,
ὅπως τὰ δάκρυα, ποὺ καθρέφτισαν τὸν ἥλιο
κάποτε,
ὅπως οἱ ξάστερες φωνές, ποὺ ἀναζητοῦν
μέσα στὴ νύχτα κάτι ποὺ ἔχουν χάσει,
ὅπως οἱ κλάδοι ποὺ γυρνοῦν πρὸς τὰ νερά
καὶ δὲ μποροῦν νὰ φτάσουν,
ὅπως οἱ σκέψεις ποὺ γυρεύουν ἀπὸ μᾶς
νὰ μὴ πεθάνουν
καὶ ὅλο γυρίζουν στὴν ἀπλοχωριά τοῦ νοῦ.
ὅπως τὸ φόρεμα ποὺ πέρασε ἀπ' τὸν κῆπο
καὶ κρύφτηκε γὰ πάντα πίσω ἀπ' τὸ ξερολίθι,
ὅπως γυρίζουν ἀπ' τὴν ἐκσταση οἱ στιγμῆς
καὶ μᾶς φωνάζουν,
Ὅπως τὰ χρώματα μιλήσαν στὴν καρδιά
καὶ δὲν τ' ἀκούει τὸ χέρι,
ὅπως ξημέρωσαν στὸν ὄχτο τὰ παιδιὰ
χωρὶς νὰ δοῦν τὴν ἀνοιξή,
ὅπως ἡ ἀνάσα γλυκοῦφαίνεται στὴ γῆ
καὶ δὲν τὴ νοιώθει,
ὅπως τὰ σύννεφα τὴ θλίψη τους γλεντοῦνε
καὶ δὲν τὸ ξέρει πῶς τὸ ξεραμένο πεῦκο
Ἔτσι καὶ ἐσὺ θάταν καλύτερα, νάχες περάσει
καὶ ὅλα θὰ σοῦ ἔκαναν τὴν πιὸ μεγάλη ὑποδοχή.

MIX. ΓΑΚΗΣ

ΝΑΝΟΥΡΙΣΜΑ

Στὰ καστανά σου μάτια ποὺ ἀνοίξανε
σὰν πύλη ὁλόφωτη καὶ βγαίνουν μεθυσμένοι,
εἶδα καὶ μιὰ μικρὴ στυλπνὴ αὐθάδεια
ἴσα μὲ δύο πόντους.
Ἔτσι; Μὰ ἐγὼ θὰ ξαπλωθῶ κοντὰ σοῦ
μὲ τοὺς ἐρωτιδεῖς καὶ τὴ μητέρα τοῦ Θεοῦ
νὰ ψιθυρίζει πάνω ἀπ' τὸ κεφάλι σου σὰν αὐρά
ὅταν φοράει τὸ δροσερὸ σκουφὶ σὲ χαμημήλια.
Θὰ κλείσω τὸ παράθυρο ἐνοχὸς ἡσυχίας νὰ μὴ μπεῖ
πάρεξ ἡ γλώσσα τοῦ θωδιοῦ μὲ μαργαρίτες
ἢ πούπουλο περισσεριοῦ σὰν πέφτει ἄθελά του,
πάρεξ οἱ πρόγονοι ποὺ φθεῖραν τὸ κατώφλι
φέρνοντας στὰρι καὶ εὐωδιὰς στὸ ροῦχο ἀπὸ τὰ δάση
νὰ σὲ ξυπνοῦν μὲ τὴ βαθειὰ φωνή τους σὰν λαγοῦτο.

Ψηλὰ τοῦ ἡλίου ἔφυγε μιὰ φλέβα μεταξένια
καὶ παίζει ἐδῶ στὸ μάγουλο. Κοιμήσου...
Εἰρήνῃ στὴν πνοούλα σου, εἰρήνῃ καὶ στὸ δειλινὸ
ποὺ μᾶς τὸ παίρνει ὁ ἄνεμος ζεύοντας χελιδόνια.

ΦΡΙΕΟΣ ΤΖΙΟΒΑΣ

ΚΑΠΟΙΕΣ ΟΥΕΙΣ ΚΑΙ ΣΤΟΧΑΣΜΟΙ

Η ΜΟΛΠΗ ΤΗΣ ΠΝΙΓΜΕΝΗΣ ΚΡΑΥΓΗΣ: ΤΕΛΛΟΣ ΑΓΡΑΣ

(Νοέμβριος 1944 — Νοέμβριος 1952)

Α'.

...Ήταν πολύ έρημη κι' ήσυχη, γιομάτη αναπόληση ή μέρα που έμαθα πως κι ο Τέλλος "Αγρας έφυγε απ' τον κόσμο μας, έλλειψεν απ' ανάμεσό μας. Θυμάμαι την άοπλην έκφραση αυτής της μέρας — έδώ και όχτώ χρόνια—πουταν τόσο έρημη κι' ήσυχη σαν να είχε απαλλαχτεί απ' το βάρος και τον έφιαλτη του καιρού. Είχε κάτι σαν άδέσποτο μετεώρισμα που τρέμιζε στις χαμηλές της εκτάσεις μ' έναν άδιόρατο τόνο ματαιότητας κι' άπελπισμού... Ο έράσιμος μετεωρισμός του φθινοπωρινού ειδυλλίου, ιστορισμένος με την υπόκρουση της μονότονης έλεγείας των δειλινών ανέμων. Μιάν εξάντληση σε άβίαστη ροή... Κι' ένα φως πρῶο και ράθυμο να κλώθει όκνά γυρεύοντας έμμονα το ύπνωτικό του γυρισμό. Και πιο βαθύτερα κάτι όλο θανάσιμη ύποψία και διφορούμενη ένατένιση κι' άδιέξοδο αίνιγματικό.

Ένοιωθα ίσχυρά την ώρα αυτή τον "Αγρα καθώς τον σκεφτόμουν με πόνο και συντριβή. Ζούσε μ' όλην του τη λεπτή μουσικότητα και την υποβλητικήν γλυκύτητα και την σερνάμενη θλίψη μέσα μου. Ζούσε αϋθόρμητα, σχεδόν συναρπαστικά χωρίς καμιά προσπάθεια να τον δεχτείς. Η ατμόσφαιρα είχε τον άκριβη κυματισμό της ύψης του κι' η διάθεση το αντίστοιχο άνοιγμα της δεχτικότητας. Κάτι έφευγε απ' αυτόν τον κόσμο... Κάτι είχε λησμονηθεί κι' αιώρονταν στους μισάφαντους χώρους της άθυμης περισυλλογής, στις ώχρες συλλοές των δειλινών με την έπιβουλη όμορφιά τους, Πόσο αλήθεια τον ένοιωθα... Σφιγμένη άνησυχία όλο πλήξη φαρμακερή, πλανώμενη μουσική νοσταλγία και διαλυτικός ψυχολογισμός, διοχετευμένα έντός μου, μέσ απ' τον άλγεινό συμπεκνωτή μιας άβουλης και χωρίς καμιάν αντίδραση ιδιοσυγκρασίας κυριαρχημένης απ' την πιο έφήμερη ζωή:

Στα ράφια άπόψε που θλιμμένη δόξα τα φορ-
[τώνει
πικρό διόλίο τα κατοικεί
σταλάζει ανάκουστος άχός! Κι είναι το και-
[ρού ή σκόνη
του καιρού ή στάχτη ή μουσική...

Βαθύ κατασταλογμένο βίωμα κι' αϋτονικημένο μαζί. Η ποίηση αυτή με την μέχρις υπερβολικής νοσηρότητας εύπάθεια, τη σιωπηλή της έγκατάλειψη, άπαιτεί καταλλήλην ώρα και καταλληλον περιβάλλον. Τότε δέν τη νοιώσεις άπλά. Την ή δ ο ν ί ζ ε σ α ι. Διαχέεται σαν κανένα γλυκερό δηλητήριο—όχι άπότομα δραστικό, αλλά βαθμιαίο, άργό, άπαρατήρητο. Διαχέεται ένοχα, διαβρωτικά, πα-
ραλύνει την ένταση και σφίγγει τη φωνή. Την ζεις ό ρ γ α ν ι κ ᾶ... Σε παραδίνει σ' αυτήν την «πεπρωμένη» ρευστότητα των πραγμάτων που άφαιρεί την δυνατότητα. Στην βαλτώδη νηνεμία του καμάτου: Νοσηρές σχεδόν διάστροφες διαθέσεις, σπρωγμένες εκούσια και συνειδητά ως την πιο αίχμηρήν άγκύλωση μιας βαθιάς ψυχικής δδύνης, μετουσιωμένης σε μια διακριτική λυρική μελαγχολία. Μιας δδύνης που δέν δδηγείται και ως τον καταθλιπτικό, τον «αγχώδη» μηδενισμό.

—Έδώ συναντούμαι απ' την πρώτη στιγμή το εύκολοπιστο δόσιμο στην πρώτη άνατριχίλα κάθε θαμπής κατάστασης. Άδιάφορο τί θά βούμε. Φτάνει να νοιώσουμε μια καινούργια ήδονή, κάποιο νεότροπο μουσικό ρίγος. "Οχι όμως και την κατακόρυφη και άβυσσαλέα φρικίαση του καταραμένου όπτασιασμού. Μόνο το σκιερό τρέμισμα της άήμπορης ψυχής των πραγμάτων που φθίνει λυμφατική κι' άνέλπιδη κι' άπραγη και ταπεινή. Μια γλυκύθημη μόνο ένατένιση, μια φιλόμυθη περιδιάβαση, μια παιδική συγκατάβαση, μια άναπαυτική ίσορρόπηση.

«Καθώς έρχόμαστε σ' έπαφή με νέες έντυπώσεις, λέει σ' ένα άπό τ' άξιολογώτερα βιβλία του, ο André Gide, άναταράζονται μέσα

μας κάποια άγνωστα μέρη του έαυτού μας, ιδιότητες άποκοιμισμένες που μένοντας άχρησιμοποίητες έχουν διατηρήσει όλην την μυστηριώδη νεανικότητά τους...» Αυτή ή άναζήτηση της έπαφής με νέες έντυπώσεις, παράδοξες, άλγεινές είναι στοιχείο ζωής πρωταρχικό στον "Αγρα, ιδίως κατά το πρώτο του στάδιο. Είναι ένα άδιάλειπτο σκάλισμα, ένα άδιάκοπο τριβέλισμα του μέσα του κόσμου, μ' έναν αϋτοέλεγχο δριμύ πάντα κι' άνοιχτίρμονο, με μια αϋτοκριτική άδυσωπτη.

Κι' έτσι απ' την πρώτη στιγμή συναντούμαι έδώ τον ήδονισμό της έκμηδένισης, της κονιορτοποίησης—περισσότερο απ' μιάν άναζήτηση θεληματική, άπό μια νοσηρότητα όχι διαστροφική αλλά καλλιεργημένη εκούσια, μεθοδικά με μια σαδιστική ιδιοτροπία αϋτοβ-σανισμού. Και φτάνουμε έτσι απ' την πρώτη στιγμή στην αΐσθηση της χαμένης; ένέργειας, στην συνείδηση του άπροσπέλαστου, στη δούλωση της όρμης, στην στόμωση του πάθους, στο δισταγμό της στοχαστικότητας, στην κατάχτηση του πρόωρου γήρατος.

Τη λάσπη όργώνει όκνός τροχός που σέρνεται
[μ' άγώνα
κι' είμαστε οι δυό μας μοναχοί κι είναι όλα
[περασμένα

Ο χρόνος κυλάει άργά, υπομονετικά, μουδιασμένα. Οι ώρες άκινητούν κουρασμένα, κατασταλαγμένες στον τεφρό λήθαργο μιας τελματικής μονοτονίας. Ένας πρόωρος πόθος γαλήνης κυριαρχεί, ένας γεροντικός αϋτοδαίμας πνιγμένης κραυγής, μια άπραγη τυραννία συγ-ρατημένης όρμης, ένα άξεδιάλυτο πλέγμα άπωθημένων ίμέρων, ένα άξερρίζωτο πλέγμα άναντιμετώπιστης άποτυχίας. Καμιά έξαρση, καμιά έναγώνια μεγαληγορία, καμιά γενναιότητα, καμιά άντίσταση ένστιχάδης, κανένα μεγαλείο. Μια χαμοσυρή περιπέτεια ωραϊσμένου λυγμού κι' άδιαμαρτύρητης ύποταγής. Μια

πικρή άξιοπρέπεια σιωπηλής καρτερίας.

Το κλίμα κυριαρχείται άπό μια ρευστή χαλαρωμένη ατμοσφαιρική πίεση. Στενάζει ή έλεγεία των ύγρων ανέμων. Η μουσική άρμονία του κίτρινου... Το ήδονικό λάγνεμα μιας νοσηρής ήδυπάθειας με τη λεπτή γοητεία του φευγαλέου, του άκαθόριστου, του χιμαίρικού αλλά και με τον δξύ κι' άδιόρατο τόνο του έκμηδενισμένου κι' όδυνηρού... Είναι ή πρώτη φάση της λυρικής τροχιάς του "Αγρα κάτω απ' την καταθλιπτική γοητεία του Moreás και του γαλλικού συμβολισμού. Η πρώτη φάση, άναπτυγμένη σε μια έποχή γιομάτη άποσκοτεινή άγωνία, «κινδυνεύουσες» ανθρώπινες στιγμές, άνήσυχη άπόγνωση και προσπάθειες ατελεσφόρητες. Και παράλληλα σ' αυτή σαν ένα μόριο έξαρθρωμένο, φτασμένο άργά στον Κοιρό του κι' έντοπισμένο μέσα στην ύπνωση του λυμφατικού του όνείρου, στον άποφυλλισμό του άτροφημένου του ένστίχτου με μόνη κατάχτηση την ή τοπάθεια της ζωής και τη μηδαιμινότητα του άτόμου:—ό διακριτικός τροβαδούρος της φθινοπωρινής φυσιολατρίας, ο μουσικόπαθος έραστής του έλαχίστου, ο έλεγειακός κορυδαλλός της χαμοζωής, ο άθυμος γρύλος της άσημαντότητας, ο μορασιώδης σχεδιαστής του άποπνευματωμένου τοπίου με το έράσιο σκεπτικισμό του, με την άκοίμητη μορφοπλαστική του έγνοια, με την άδεια του ύπαρξης, με την καχεκτική του φαντασίωση, με την άρρωστη ξεχωριστή του πύρρα που όδυνηρά σταλάζει στην καρδιά του σαν άπό μια άδετη πληγή που τη σκαλίζει ο ίδιος, με την πληχτική του γενικά ιστορία—ο Τέλλος "Αγρας.

...Πόσο ήταν αλήθεια έρημη κι' ήσυχη γιομάτη άναπόληση εκείνη ή μέρα που άκουσα πως πέθανε άπό έγκληματική κι' άσυγχώρητη άμεριμνησία, σ' ένα νοσοκομείο της "Αθήνας ο ποιητής των «Καθημερινών». Άνασφύρονταν όλα αυτά μέσα μου, απ' τη μυθική περιοχή της υπόκωφης και θλιβερής φαντασμαγορίας εκείνου του χρόνου—ήταν λίγο μπροστά άπό το Δεκέμβριο του 1944—που κυκλόφερνε έντός μας και γύρω μας, όλο θανάσιμη ύποψία και διφορούμενη ένατένιση κι' άδιέξοδο αίνιγματικό.

Β'.

...«Τα χείλη του ήταν σαρκώδη και φιλήδονα—λένε αϋτοί που τον γνώριζαν

καλά. Και το ειρωνικό του μειδίαμα που ήταν μονίμως άποτυπωμένο εκεί, έσχε-
δίαζε μαζί με το λεπτό, μακρουλό του πρόσωπο μια ύψη όλίγο μεριστοφελική, όλίγο Ντοστογιεβσκή που κάπως σε τρομάζει...» Όλίγο μεριστοφελική, όλίγο Ντοστογιεβσκή... Ένα άπροσδιόριστο έφιαλτικό βάρος που δέν σε πιέζει άσφυκτικά. Κρατιέται ζηλότυπα μέσα στο ίσχνό περιχύλισμα του έαυτού του. Μια άντανάκλαση μονάχα ξεφεύγει, ένας φοβισμένος σπασμός. Κάτι όμως που κατέχει όλην την μεταλλικήν διαπεραστικότητα του σαρκασμού, της άδιαφορίας, της έγκατάλειψης, του μάταιου. «Άν θέλεις να γνωρίσεις τον άνθρωπο κύτταξε τον όταν παίζει όταν κλαίει μα πιο πολύ όταν γελάει...» Και δέν υπάρχει πιο έκφραστικώτερη εκδήλωση, πιο εύγλωττη άποκρυπτογράφηση της ψυχής του "Αγρα απ' το μονίμως αϋτό άποτυπωμένο ειρωνικό χαμόγελο. Βαθύτερα μέσα σ' αυτό το τίποτα, σ' αυτόν τον άσκοπο παραλογισμό, σ' αυτή την ματαιόσχημη τύρβη που κανέναν δέν όρρηκε άκομή πιο άραγε κρύμα να ξεπληρώσουμε, σ' αυτήν την τυφλή άνοησία της ζωής, πόσο άχρηστο καταντάει ή προσπάθεια ν' αντιδράσεις, ν' αγωνιστείς, να θελήσεις. Έπάρχει κάτι σαν κακόβουλο πνεύμα που παραδοκεί πίσω απ' αϋτήν την μάταιη πλησμονή του βίου μας και που την περιγελάει με περιφρόνηση μειδίωντας ειρωνικά. Τα πράγματα τότε παίρνουν μια ίσια έκφραση, παγερή, οδδέτερη. Χάνουν την καταπληχτική ύψη που τους δίνει το πάθος της δράσης, ή δίψα της πραγμάτωσης, ή έξαψη της άπόφασης, το τριχυμια της έμπνοης. Καμιά προσπάθεια δέν αξίζει το μόχθο της. Καμιά νίκη τον άγώνα της. «Ίπως και να φανταστείς τον έαυτό σου, τον βλέπεις καταδικασμένο σ' άτυχή ρόλο... Ούτε αντίπα-
θεια, ούτε συμπάθεια σε δίνει. Μια έσχατη μόνο περιφρόνηση ή άδιαφορία γι' αϋτήν την άκατανόητη άσυνέπεια και προδοσία της ζωής. Αϋτής της ζωής που στο τέλος του, ο άβρός και σακατεμένος της ύποταχτικότητας, σε μια ώρα καύρης άπελπισίας κι' άπόφασης, όα της τι νάζει κατάρματα όλο το δηλητηριάζμένο απ' τη σήψη της σάλης του. «Μί-
σος γι' α τη ζωή, γι' α τις φρικώδεις δυνατότητες της ζωής...» Κι' είχαν έναν τόσο περιπαθό και τραγικό έρωτα γι' αϋτή τη ζωή, γι' αϋτή τη «θαυμάσια συνείδηση του ζωντανού ανθρώπου» και παράλληλα μια τόσο άνυπέρβλητη άδυναμία γι' α να μισήσει. Έναν τραγικό, ωραϊσμένο έρωτα που έδρισκε χαρη-
χτηριστικά την έκφρασή του σ' αϋτήν

την χιμαίρικήν άναποφασιστικότητα των χλιαρών κι' άτονων όρών με το ήρεμο δάθος. Ήταν ίσως ή άρρώστεια του κορμιού του, ήταν ή άγιάτρευτη καχεξία του, ήταν ή άνημπορία του ή άξέπεραστη που τον γύριζε κάθε στιγμή και του θύμιζε την ύπαρξή του και τον δάγκωνε με τον άνείπωτο καύμό της. Έζησε με την άκοίμητη υπόκρουση του ήθικου άλγους και πέθανε με τον δάνασο, τον άποτρόπαιο, τον έξουθενωτικό σφαδασμό του σωματικού τραύματος. Αϋτή ήταν ή τραγική του κορύφωση. Μπόρεσε με την φιλοσοφική του έγκατέρευση, με την υπομονετική του ιδιοσυγκρασία, με την καλλιεργημένη του διακριτικότητα να μετουσιώσει όλην την πλημμυρίδα της ήθικης του δδύνης σε τέχνη και στοχασμό, σε αληθινά μνημεία διαθέσεων κι' άποχωρώσεων. Έπόκυψε όμως παρ' όλην την άνοχη που είχε δείξει, σχεδόν άμαχητί στον θάρρος και σκαίο στραγγαλισμό του σωματικού πόνου. Ο σωματικός πόνος είναι χυδαίος, σημείωνε στο κρεβάτι της άγωνίας του. Δέν μπορεί να γίνει τίποτε άπολύτως μ' αϋτόν. «Όλα τα σκοτώνει. Έξ αίτιας του όλα υποκύπτουν. «Είναι σαν ένας σκύλος, όταν ένσκηπται, που γαυγίζει μακάδρια μέσα στην έρημιά του ανθρώπινου σώματος. Τελικά σπρώχτηκε εκεί κι' έφτασε εκεί που τίποτε δέν τον έσωζε. Αϋτή ή άκαταγώνιστη μεταφυσική του κακού εκδήλώθηκε ως την άκραία της συνέπεια πάνω του. Αϋτή ή μικρόχαρη και μοχθηρή θεότητα τον κυνήγησε με το πιο άνεξήγητο πείσμα.

Την άγαπούσε, όπως παρ' όλα αϋτά, τόσο τρυφερά, τόσο καρτερικά, τόσο εκλεχτικά, τόσο παθητικά, τη ζωή, αϋτό το άπό γεννησιμιού του όρρανεμένο κι' άπρόντιστο παιδί με την φουαρμόνικα στα ήδονικά χείλη του τα στερεμένα. Το κάτεχε πολύ καλά το ακριβές της προνόμιο, το μαγικό της κι' άξετίμητο δώρο. Κι' ήταν ο στόνος του μια παθητική επίκληση και μια έλεητική μονωδία μέσα στον άνεμο και τη βροχή με τα μετέωρα φύλλα και τα ωχρά θάλη της σθημένης χαράς.

Όσάπο πόσο, αλήθεια, κανονικά—σχεδόν φυσικά άναπότρεπτα—σαν να τα υποθάλλει, έχουν κατακαθίσει έτσι άνομολόγητα μέσα του, με το καιρό, χλωράλη και τύψη και δηλητήριο κοιμένο και σήψη και μεταμέλεια πικρή... Νοιώθεις, άμέσως, να υπάρχει έδώ ένας έαυτός άπόδλητος... Μια παρουσία ξένη, στις άναποκρίσεις του παρόντος, στην πίεση των έξωτερικών συνθηκών. Ένας έαυτός διαγυμνισμένος, παράδομένος, άπομονωμένος. Και νοιώθεις να σιγοσταλάζει αϋτή ή χρόνια άθυμία της

ἐγκαρτέρησης, αὐτὴ ἡ ὥρῃ νουσταλγικότητα τοῦ χαμένου. Ὁξὺ συχνὰ μιὰ ἐξαντλητικὴ βροχή, ψιλὴ καὶ διαπεραστικὴ παιδεύει τὰ τζάμια· μιὰ βροχὴ ὅλο μελαγχολικὴ δμίχλη... «Σὺν σ' ἕνα τόπο βορεῖνδ στὴν καρδιά μου παρόμοια βρέχει, φυσάει κι' ἡ παγωνιά σφαλáει τὰ σταυροδρόμια». Δὲν εἶναι καθόλου ἀνάλαφρη ποιητικὴ σκιαύγεια αὐτό. Εἶναι ἕνα δῆλ στρίμωγμα ποὺ θὰ τὸν οδηγήσει ὡς τὸ πιδ δριμύ κέντρισμα τῆς πληγῆς του, ὡς τὴν πιο σπαρακτικὴ κραυγὴ τῶν σπλάχνων του: «Τὰ λυγίσματα τῶν γονάτων μου—γράφει στὸ Γ.Μ.Π.—ἐμειναν ἀδοξήθητα, οἱ τραγικὲς μου ἐπικλήσεις ἐμειναν ἀναπόκριτες: Τὸ μοιραῖο ἀποτελεῖν τὰ ἔργα του (τοῦ Θεοῦ) μὲ ἀσφάλεια μαθηματικὴ. Τέτοιον Θεὸ δὲν τὸν εἶδα τότε—καί, τώρα, δὲν τὸν εἶδα! Δὲν μὲ οὐ χρεῖται ἡ ἀνθρώπινη ἀξιοπρέπεια, ποὺ καίει μέσα μου, τ' ἀντικατέστησεν ὅλα. Περιμένω τὰ δεινότερα ἀπ' αὐτὸν καὶ ἀμείλιχτοι ἀρκετὰ ὥστε νὰ μὴ μ' ἐνδιαφέρουν. Τὶ μὰς χρειάζεται ὁ Θεός, ἂν γίνουμε ἰσχυροὶ νὰ δεχθῶμε παράφορα ὅ,τι ἀπαίσιον μὰς ἐτοιμάσῃ γιὰ τιμωρία!...» Ἡ καταπιεσμένη του πικρία κι' ὁ σιωπηλὸς κόσμος ἐκρήγνυνται μὲ τὴν πιδ ἀπροσδόκητὴ ἀλλοφροσύνη. Ἀλλὰ αὐτὸ γιὰ μιὰ στιγμὴ μονάχα. Γιὰ μιὰ ἐλάχιστη, ἀταίριαστη, ἀνάποδη στιγμὴ. Ὅλες τὲς ἄλλες τὲς μακρὺς, τὲς ἀπροσμέτρητες ὥρες, ἡ κουρασμένη του προσμονή, ἡ δαμασμένη του διάθεση διαρρέει στὸ κενὸ ἀδιαμαρτύρητα, ἀθέατα. Σ' ἕνα καταχνιασμένο κενὸ ὅπου ἀδρανεῖ ἡ χαμοσυρτὴ περιπέτεια τῶν ἐρημῶν δρόμων καὶ ὅπου ἀνιχνεύονται τὰ λυγρὰ φῶτα τῆς συνοικιακῆς μελαγχολίας. Κάπου μακριὰ σ' ἕνα θαμπὸ τοπίο φιλαπδόνημων λησμονημένων θεῶν καὶ βουκολικῶν θρύλων ἡ συγγρατμημένη ἀνία τῶν πλανόδιων ἀνέμων θρηνηδεῖ ἀπαρηγόρητα—ἀλλὰ πάντα διακριτικὰ—τὴ στέρηση καὶ τὴν θλίψη τῆς μάταιης αὐτῆς ἐγκοσμιότητος. Ἡ βουλή τοῦ ὁλοῦ μηδενισμοῦ διυλίζεται σὲ λυρικοὺς λυγμοὺς καὶ τρυφερὲς ἀναπάλσεις.

Σοὺ γεννιέται ἔμμοινα ἡ ἐντύπωση πὺς δὲν εἶναι δυνατόν παρὰ νὰ τὸ στυλὼνε πολλὰς φορές, πάμπολες ὥρες ἔτσι ἀμετακίνητο τὸ μακρουλὸ τοῦ πρόσωπο γιομάτο σύσπαση, σκιά καὶ σιωπὴ ὁ Ἄγρας, πίσω ἀπ' τὰ τζάμια τοῦ σπιτιοῦ του. Νὰ τὸ στυλὼνε ἔτσι ἂν μιὰ λησμονημένη παιδικὴ ψυχὴ, ἄθυρμα ἀδρανὲς στὴν πιθανὴ ἐπιθυμία τῆς φυγῆς καὶ τῆς ἀποδέσμευσης, πίσω ἀπ' τὰ τζάμια τοῦ σπιτιοῦ του. Ἐνα σπῖτι κι αὐτὸ χωρὶς καμμιὰ θαλπωρή, ποὺ δνειρεύεται μυρικήζοντας σὰν ἄρρωστος τῆ

νάρκη του... Ἐνα ἄδρασ σκῆνωμα τῆς ψυχῆς τοῦ ποιητῆ.

Παλιὰ δνειρεύεται σημάδια
θυμητικὰ χαμένα κι' ἄδεια
—ὅλο συντρίμια... ὅλο ρημάδια...

Νειώθεις παντοῦ νὰ σιγασταλάζει αὐτὴ ἡ ἀθυμία τῆς ἐγκαρτέρησης μὲ τὴν ἐνδόμυχη θεατικότητα πὺς ἄφρευτα—δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ ἄλλοιως—θὰ σὲ ἐξουθενώσει, θὰ σὲ οδηγῇ σὲ ἀδίσταστο μοιραῖο τέριμα, ἀκολουθώντας τὸν πιδ δουλικό, τὸν πιδ ἄδοξο τὸν πιδ καταφρονεμένο δρόμο. Εἶναι μιὰ αὐτοτιμωρία αὐτό, ἕνας ἀκαυδῆμος καὶ μιὰ δυστυχία ποὺ νομίζεις πὺς ἀποτελοῦν ταυτόχρονα καὶ τὴ μοναδικὴ ἀπαλαύση... «Φθορὰ δ' ὅδ' οὐδ' ἔστιν ὅλα φθορὰ...» Καμμιὰ ἀξία τοῦ περιβάλλοντος καὶ τῆς ἐποχῆς δὲν φαίνεται ἱκανὴ καὶ ἀρκετὴ νὰ σὲ σώσει. Ἡ σκόνη τῶν φθειρομένων πραγμάτων γιομίζει τὸ φῶς τῆς καθημερινῆς ἐναλλαγῆς. Κι' ἀραβουργεῖ σὲ διακριτικοὺς χώρους σχήματα καὶ παρουσίες φιλέρημων δρόμων καὶ αὐλῶν καὶ καταφρονεμένων παιδιῶν—ὡχρῶν καὶ δειλῶν κι' ἀπραγῶν παιδιῶν—ποὺ ἀναζητοῦν σ' ἀδέβαιες αὐταπάτες τὸν ἑαυτό τους, χιμαίρουκνηγοὶ μιὰς ἀνεπίστρεφτα χαμένης ἐφηβείας.

Τὰ ἄτομα νεδρα τοῦ φρίσσουν συνεχῶς καρφωμένα σὲ φιλάθηνες ἀποθυμίες καὶ ρίγη. Δὲν φτάνουν ποτὲ σὲ καμμιὰν ἐξελικτικὴ ἐκπλήρωση. Σπαράζον φρυγμένα ἀπ' τὸ ἀψὺ μαστίγι τοῦ ἡμεροῦ τῆς σάρκα. Ἐνας ἀνομολόγητος, ἐνοχος πόθος—τὶ καυστικὸ θὰ γινόταν στὰ σαρκώδη χεῖλη τοῦ αὐτῆς τῆς ὥρας τὸ ψέλλισμα τοῦ Καθάρη—μιὰ μεταμέλεια σχεδὸν Μπωντλαίρη. Τὴν αἰσθανότανε θαθεῖα, δυνατό, αἰχμηρὰ τῆς γοητείας τῆς ἀμαρτίας, τῆ σαγήνη τῆς ἐκτροπῆς, τὸν οἶστρο τῆς ἀκολασίας, τὸν ἔρωτα τῆς ψυχικῆς ἀληθείας. Ὅμως δὲν μπορεῖσε, ὅμως δὲν τολμοῦσε, δὲν εἶχε τὸ θῆθος, δὲν εἶχε τὴν τόλμη νὰ παραδοθεῖ σ' ὅλα αὐτά, νὰ τινάχτει καὶ νὰ βγεῖ ἀπ' τὴν ἄρρωστημένη μαρτυρικὴ του εὐπάθεια, ἀπ' τὴν ἀναίσχυτην καταφρόνησίν του, ἀπ' τὸν ξέπνοο ὀργανισμό του, ν' ἀρπαχτεῖ ἀπ' τὸν ἐξέλλο σπασμὸ τοῦ δαιμόνιου, ἀπ' τὴν δυναμερὴ μέθη τῆς περιπέτειας, ἀπ' τ' ἀκατανίκητο ὄργιο τῆς ὁρμῆς. Ἦταν ἕνας ἀπόκληρος τῆς ἀχόρταγης ἐπιθυμίας, τοῦ ἀπληστοῦ αἰσθησιασμοῦ, τῆς γνήνης παραφοράς, τῆς μαύρης μαγείας τῆς σαρκός. Ἦταν ἕνας ἀπαίσιος δόξος ὑποταγμένος, ἕνας μελλοθάνατος ἀποφασισμένος, ἕνας ἀπαρτήρητος ἀσκητικὸς μὲ καλογερικὴ δίψα καὶ νυχτομέρη μαστίγωση κι' αὐτοπαιδεμό,

ὅμως «χωρὶς Θεὸ στὴν κορφή του καὶ χωρὶς δικαίωση, χωρὶς λύτρωση». Γιόματος παρατοπισμοὺς καὶ συγκοπές, καὶ γυρίσματα, τὸ τελευταῖο καιρὸ, θὰ μὰς ἀποκαλυφθῇ σ' ἕνα χωρὶς ἀνεκπρόρητης μοναξιάς, ὅπου ὁ φλόγιος σπαρταγμὸς τῆς φυλακισμένης του λαχτάρας θὰ τὸν σύρει αἰμόφυρτο ὡς τὰ κράσπεδα τῆς πιδ πυκνῆς τραγικῆς οὐσίας. Ἀλλὰ καὶ σ' αὐτὸ τὸ κορυφαῖο του λυρικό σημείον πολὺ διακριτικὰ, πολὺ ἀνάλαφρα θ' ἀναμέλπει ἡ φωνὴ του.

Μακριὰ μου σῦρε. Κι' ἡ χαρὰ ἡ ἀκριδαγορα—^{ισμένη} μόνος νὰ μείνω στὴ φθορὰ μου ἀπάνω—^{ἀς} ^[μοῦ ἀπομένῃ] Σῦρε κι' ἄς μοῦ λογαριαστῇ ^{κι' αὐτὸ γιὰ κα-} ^{λοσύνη} νὰ μὴν τρεῖξῃς τῆς φθορᾶς τὴν ἱερὴ γαλήνη.

Συναντοῦμαι ἐδῶ μιὰ βαθύτατη, μιὰν ἀνομολόγητη ἡδονὴ φιλοσοφημένης ἀπελπισίας, ἕνα εἶδος συνεχούς μυστικώπατης ἐγκαρτέρησης, ἀκριδῶς γιὰτὶ στὸ βάθος ὑπάρχει πλήρη συνείδηση τοῦ ἀδιέξοδου, τοῦ ἀπροσπέλαστου, τοῦ ἀνεπανόρθωτου... Τὸ χαμόγελο τοῦ Ἄγρα. Ἡ μόνη του ἀντίδραση, τὸ μόνο του διάδημα, ἡ μικρὴ του συνεχῆς ἐκδίκηση, ὁ λυγμικὸς του σαρκασμός, γιὰ τὸ φαρμάκι ποὺ τὸν πότιζε αὐτὴ ἡ συνείδηση μαζί μὲ τὴν λαίμαργία καὶ τὴν εὐτέλεια τῶν ἀνθρώπων. Ἡ σπασμωδικὴ βουβή του διαμαρτυρία γιὰ τὸ καθημερινὸ λαφυραγώγημά του, ἀπ' τὴν ἐγωῖστικὴ ματαιότητα, ἀπ' τὴν θεωρυδὴ ματαιοσχημία, ἀπ' τὴν ἐγωῖστικὴ ματαιότητα, ἀπ' τὴν θεωρυδὴ ματαιοσχημία, ἀπ' τὸν ἀπαιτητικὸ κυνισμό τῶν πλησίων του, ἀπ' τὴν «μικρόχαρη καὶ μοχθηρὴ θεότητα ποὺ μπερδεύεται στίς καθημερινές μας πράξεις καὶ τὲς κάνει νὰ στάζουν αἷμα». «Ὁ φοβερότερος πόνος εἶναι αὐτός ποὺ φορεῖ τὴν προσωπίδα τοῦ γέλιου» λέγει κάπου στὸ βιβλίο του «Ἐνας ἀνθρωπος ἀπὸ τὸ σπῖτι τῶν ἀκακίων» ὁ Γ. Σφακιανάνης. Κι' εἶναι αὐτὸς ἕνας λόγος μὲ πολλὴ ἀλήθεια.

(Ἀκολουθεῖ)

...Ἡ πολιτικὴ σ' ἕνα λογοτεχνικὸ ἔργο εἶναι σὰ μιὰ πιστολιά σ' ἕνα κονσέρτο, κάτι θάνασσα, ποὺ ὥστόσο δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ μὴν προσέξει...

Στάνταλ

Νὰ μὴν ἀφίνης εὐκολὰ νὰ γίνεσαι κοινὸ κτήμα ὁ ἐσωτερικὸς ἑαυτός σου. (Νὰ μὴν τὸν ἐξευτελίζεις). Καὶ νὰ ἡ «Μάσκα». Ἐξ ἄλλου αὐτὸ ἀπαιτεῖ κι' ὁ Πολιτισμός.—Κάθε ξεγύμνωμα ἐνοχλεῖ.

Γιάννης Μπεράτης

Τὰ Ἡπειρωτικά Γράμματα

Αἱ ἀποκρεῶ ἐν ἰωαννίνοις

Συνεχίζουμε καὶ στὸ σημερινὸ μας φύλλο τὴν ἀνθολόγησιν ἀντιπροσωπευτικῶν κομματιῶν ἡπειρωτῶν πεζογράφων καὶ ποιητῶν μὲ τὸ παρακάτω πεζὸ τοῦ Κώστα Κρυστάλλη.

Αἱ ἀποκρεῶ πανηγυρίζονται τόσο πανδημῶς καὶ μεγαλοπρεπῶς ἐν Ἰωαννίνοις, ὥστε λαμβάνουσιν, οὕτως εἰπεῖν, ὅψιν καὶ σημασίαν ἐθνικῆς ἐορτῆς. Ἐπίσης ἡ κατ' αὐτὰς προσωποδοφορία κατήντησεν πατροπαράδοτον ἔθιμον, ὥστε δε παραδόθησαν τὰ Ἰωάννινα, μεταξὺ τῶν πρώτων προνομίων, ἅτινα ἐζητήσαν καὶ ἔλαβον οἱ κάτοικοι αὐτῶν, παρὰ τῶν κατακτητῶν, ἔθεσαν καὶ τὸ τῆς προσωποδοφορίας κατὰ τὰς ἀποκρεῶ. Φύσει εὐτράπελοι οἱ Ἰωαννῖται καὶ πλούσιοι ἄλλοτε εἶχον ἀνυψώσει τὸν πανηγυρισμὸν τῶν ἀποκρεῶ εἰς τὸ ἄκρον ἄκρον τῆς εὐθυμίας καὶ τρυφῆς. Ἐκλείψαντος ὅμως μετὰ ταῦτα τοῦ πλούτου, ἐξισθένησεν θαυμάζον καὶ ἡ μεγάλη τάσις αὐτῶν πρὸς εὐθυμίαν ὁ δὲ πανηγυρισμὸς τῶν ἀποκρεῶν κάπως παρήκμασεν. Οὐχ' ἦτον ὅμως καὶ σήμερον καθ' ἡν ἐποχὴν ἡ Ἡπειρος κατατρύχεται ὁλόκληρος ὑπὸ ἐντελοῦς πενίας, σχεδὸν ὑπὸ πείνης, αἱ ἀποκρεῶ ἐορτάζονται ἐν Ἰωαννίνοις πολὺ περιέργως καὶ πολὺ μεγαλοπρεπέστερον, ἢ εἰς πᾶσαν ἄλλην Ἑλληνίδα πόλιν.

Ἀλλ' ἐνῶ ἄλλοτε ἡ εὐθυμία καὶ ἡ διασκεδασίς ἤρχιζεν ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας τοῦ Τριωδίου, ἤδη κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην, ἂν εἶνε αἰθρία καὶ εὐήλιος, μόλις φαίνονται περὶ τὸ ἐσπέρας ὀλίγοι τινὲς προσωποδοφόροι διερχόμενοι τὰς ὁδοὺς καὶ οὗτοι ἂν ἔχουσι λάβῃ τὴν ἀδειαν τοῦ πασσά καὶ τοῦ μητροπολίτου. Διότι ἀπὸ τῆς στραταπείας τοῦ Ἀλῆ—πασσά Τεπελενλή οἱ προσωποδοφοροῦντες εἶνε ὑποχρεωμένοι νὰ ζητήσωσι τὴν ἀδειαν παρὰ τῶν εἰρημῶν ἀρχῶν. Δοθείσης δὲ τῆς ἀδείας ἡ πανηγυρὶς ἀρχεῖται κυρίως ἀπὸ τῆς προηγουμένης τῆς Κυριακῆς τῆς κρεατινῆς μάλιστα καθ' ἡν διακόπτουσι τὰς ἐργασίας των οἱ Ἰωαννῖται φοδοῦμενοι φαίνεται τὴν ἄραν τοῦ εἰπόντος:

«Ἀνάθεμα παιδὶς δουλεύει τὰ τρία τὰ Σάββατα, τῆς Κρεατινῆς, τῆς Τυρινῆς καὶ τῶν Ἀγίων Θεοδώρων».

Ἀπὸ τῆς μεσημβρίας λοιπὸν τοῦ Σαββάτου οἱ κάτοικοι ἐνδεδυμένοι τὰς ἐορτασίμους στολὰς ἐκχύνονται εἰς τὰς κυριωτέρας ὁδοὺς καὶ πλατείας, ὅπου γίνεται ἡ παρέλασις τῶν προσωποδοφῶρων. Ὁ μεγαλειότερος ὅμως συνωστισμὸς γίνεται ἐν τῇ καλούμενῃ πλατείᾳ τῶν Μνημάτων. Δὲν ὑπάρχουν ἐκεῖ κομιτᾶτα, οὔτε βραβεῖα διὰ τοὺς προσωποδοφόρους, οὔτε εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ παρελάσωσι ἀπλῶς χάριν τῆς θέας τοῦ λαοῦ τὰ κεντρικώτερα μέρη, ὁ εἰς κατόπιν τοῦ ἄλλου καὶ ἔπειτα νὰ διαλυθῶσιν, ἀλλ' οὔτε ἡ προσωποδοφορία καὶ ὁ μεταμφιεσμὸς αὐτῶν εἶνε οἷος ὁ ἐν Ἀθήναις καὶ ἄλλαχοι. Εἰς τὰ Ἰωάννινα οἱ προσωποδοφόροι (οὗς ὁ λαὸς καλεῖ ἀπλῶς προσωπίδες) ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπεικονίζουσι διὰ τε τῆς ἐνδυμασίας καὶ τῆς παρελάσεως τοὺς ἡρωϊκοὺς χρόνους τῶν Ἀρματολῶν μας. Συγκροτοῦσιν, ὡς οἱ Ἀρματολῶι, μπουλούκια ἐκ πέντε, ἑπτὰ καὶ πλείονων προσώπων ἐν οἷς διακρίνονται οἱ καπετᾶνοι καὶ τὰ πρωτο-

παλλήκαρα ἐκ τῆς ἐνδυμασίας αὐτῶν. Ἐνδύονται δὲ τὴν ἐθνικὴν ἡμῶν στολὴν, ἐπίσης ὡς οἱ Ἀρματολῶι, μὲ κοντὴν φουστανέλλα, κάλτσες, γελέκια χρυσᾶ, φλωροκαπνισμένα Τσαπράζια, γάντζους, παλάσκες, σελάχια χρυσοκέντητα περὶ τὴν ὀσφύν, ἀργυρὰ σταυρωτὰ ἐπὶ τοῦ στήθους καὶ μαντήλιον λευκὸν ἐκ μετάρης ἐπὶ τῆς κεφαλῆς περὶ τὸ φέσιον, τὰ ὅποισιν δύνανται ἀδιακρίτως νὰ εἶνε εἴτε ἐρυθρὸν μακροθύσχιον εἴτε ἄλβανικὸν λευκόν. Οὕτω κατηρτισμένοι λαμβάνουσι μεθ' ἑαυτῶν καὶ τὰ βιολιά ἐξερχόμενοι εἰς τὰς ὁδοὺς μὲ τὸ ὕψος καὶ τὸ δάδισμα καὶ τὸ παρσατατικὸν τῶν Κλεφτῶν, ἀλλαχοῦ μὲν συλλαμβάνουσι τοὺς διαβάτας, ὡς ἐκείνοι εἰς τὰ ὄρη, καὶ ζητοῦσι παρ' αὐτῶν χρήματα διὰ τῆς ἐπιτακτικῆς φράσεως. «Π α ρ ἄ ν, Π α ρ ἄ ν!», ἀλλαχοῦ δὲ χορεύουσιν ἐπ' ἀμοιβὴ τῶν περιστώτων τοὺς χοροὺς τῶν Κλεφτῶν. Ἀλλὰ, καὶ αἱ προσωπίδες εἶνε ἐπιτήδες κατασκευασμένοι, παριστῶσαι ὁμαλά, ὠραῖα καὶ μεγαλοπρεπῆ πρόσωπα στολισμένα μὲ μεγάλους ὀφθαλμοὺς καὶ παχυτάτους μαύρους ἐκ μαλλίων μύστακας ἀρειμανίως πάντοτε ἀνεστραμμένους.

Ἐτέρω ὅμως εἶνε καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα «α ρ γ α ν ο», καὶ οἱ προσωποδοφόροι παριστῶσι γαμήλιον ἀγροτικὴν ποιμπήν. Βλέπει τις λοιπὸν αὐτοὺς ἐνδεδυμένους μὲ προγεγεστέρας ἐνδυμασίας χωρικῶν, μὲ τσιπούνια, ἢ σιγγούνια, ἐπὶ τῆς φουστανέλλας πολυλόξα, κτλ. Διακρίνονται δὲ μεταξὺ αὐτῶν οἱ ὑπηρέται τοῦ γάμου μὲ τοὺς κίτρινους φτάδες (ποδιές) περὶ τὴν φουστανέλλα καὶ τὴν πλόσκαν πλήρη οἴνου εἰς τὰς χεῖρας, ὁ νουνός, ὁ βλάμης, ὁ γαμβρός καὶ ἡ νύμφη, ἥτις ἐπὶ κεφαλῆς φορεῖ ἀρχαῖον ἡπειρωτικὸν κάλυμμα, λευκὸν σκούφοι περιέντητον διὰ χρυσοῦ ἢ μετάρης, ὃν ἄλλοτε ἔφερον καὶ αἱ γυναῖκες τῆς ἀνωτέρας τάξεως τῶν Ἰωαννίνων ὡς καὶ αὐτὴ ἡ ὠραία Βασιλικὴ τοῦ Ἀλῆ—Πασσά, πρὸς ἡν οὗτος συνεβίβη νὰ λέγῃ:

Ὅντας βαίνης τ' ἄσπρο φέσι
Μὲ τὴ φούντα τῆ χρυσοῦ,
Τρέμει ὁ οὐρανὸς νὰ πέσῃ
Μ' ὅλα τὰστρα του μαζί,

Οἱ προσωποδοφόροι οὗτοι χορεύουσι τοὺς γαμήλιους χοροὺς μεθ' ἑαυτῶν ὡς μουσικὰ ὄργανα τὴν κλασσικὴν μας καρμπούζαν καὶ τὸ νταούλι, τὸ ὅποιον ἐκεῖ καλεῖται ὄργανον ἐξ οὗ καὶ τῆς ὁμάδος ἡ ὀνομασία. Οἱ κατασκευάζοντες τὴν Καμήλαν ἐν Ἰωαννίνοις ἀπεικονίζουσι τὸν βίον τῶν νομάδων, διότι παριστῶσι γέροντα καὶ γυναικὰ ὀδοιπόρους ἔχοντας τὸν μικρὸν υἱὸν αὐτῶν ἐπὶ τῆς ράχους τῆς καμήλου.

Πάντες οἱ προσωποδοφόροι εἶνε ἄνδρες ἡλικιωμένοι ἐκ τοῦ κοινῶ λαοῦ τῶν Ἰωαννίνων. Εἰς τοὺς παλαιότερους καιροὺς οἱ νεανίαι τῶν ἀρίστων εἰκογενειῶν δαπανῶντες

ἀφειδῶς ἐνεδύνοντο μὲ πολυτιμωτάτας ἐνδυμασίας χρυσοπαρύφους τῶν ἀρχαίων ὡς ἐπὶ τῶν πλείστων χρόνων καὶ παρίστανεν τὸ δράμα τῆς Πολυξένης ἢ τὸν Ἑρωτόκριτον ἢ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον. Σήμερον ὑποδύνονται καὶ οἱ μαθηταὶ τινὰς ἡρώας ἀρχαίους ἢ ἱππότες, ἀλλὰ οὐχὶ μὲ πολλὴν δεξιότητα καὶ σημασίαν καὶ αἱ παρελάσεις αὐτῶν γίνονται στιγμιαίαι, μεθ' ἧς διαλύονται καὶ συμμιγνύονται μετὰ τοῦ λοιποῦ πλήθους ἐν τῇ πλατείᾳ τῶν μνημάτων, ἐνθα περὶ τὴν ἐσπέραν συγκεντρῶνται ὅλος ὁ λαὸς καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι προσωπιδοφόροι ἐπιστρέφοντες ἐκ τῶν διαφόρων ὁδῶν καὶ συνοικιῶν καὶ χορεύουν μέχρι θαθείας νυκτός. Ἡ πλατεία τότε ἐκείνη καταντᾷ, ἀνάστατος. Ἐν ᾧ ὁ ἥλιος δύνει μεγαλοπρεπῶς ὀπισθεν τῶν δυτικῶν λόφων τῆς πόλεως καὶ εἰς τὰς τελευταίας ἀντανανκλάσεις τῶν ἀκτίνων αὐτοῦ, πορφυροῦνται αἱ χιονοσκεπεῖς κορυφαὶ τῆς Πίνδου πρὸς ἀνατολάς, πρασινίζουν δὲ τὰ λειβάδια πέραν καὶ ἡ λίμνη κάτω ἡρεμεῖ, ἡ πλατεία ἐκείνη πληροῦται ἀσμάτων καὶ φωνῶν παντοειδῶν καὶ γελώτων καὶ μουσικῶν ἤχων. Ὅλοι δὲ ἡ ἀχλὺς ἥτις συνήθως περὶ τὸ ἐσπέρας ἐπικάθηται ἐπὶ τῆς πόλεως, ἐκεῖ φαίνεται ὡς νὰ ἐξέρχεται τότε ἐκ τῆς πλατείας ἐκείνης καὶ ἐκχύνεται εἰς τὴν ὑπόλοιπον πόλιν τῶν Ἰωαννίνων.

Ἀλλ' ἰδοὺ ἐπέρχεται ἡ σκοτεινὴ νύξ καὶ ἀνάπτονται εἰς τὸν οὐρανὸν τ' ἄστρα. Τότε ἀρχεται ἀραιούμενον τὸ πλήθος καὶ οἱ προσωπιδοφόροι ἐπανέρχονται θριαμβευτικῶς εἰς τὰς συνοικίας τῶν διερχόμενοι διὰ τῶν προξενείων τῶν ξένων Δυνάμεων καὶ χορεύοντες ἐξώθεν αὐτῶν πρὸς τιμὴν τῶν. Τὴν ὥραν ταύτην ἄλλαι φωναὶ ἀρχίζουν ν' ἀντηχοῦν, ἀνὰ τὰς ὁδοὺς τῶν συνοικιῶν ἰδίως. Διότι οἱ παῖδες ἐκάστης συνοικίας περιέρχονται καθ' ὁμάδας τὰς οἰκίας ἀπὸ θύρας εἰς θύραν ζητοῦντες ἐν κραυγαῖς καυσόξυλα διὰ τῆς ἐπικλήσεως:

Ξύλα γιὰ τίς ἀποκρηαῖς
Νὰ χορεύουν ἡ γρηαῖς!...

Μὲ τὰ ξύλα ταῦτα ἀνάπτουν πυρὰν τεραστίαν, «Τζαμάλαν» καλουμένην, εἰς τὸ σταυροδρόμιον ἢ τὴν πλατείαν τῆς συνοικίας τῶν πέριξ τῆς πόλεως χορεύουν μέχρι τοῦ μεσονυκτίου ἄδοντες. Ἄλλοτε εἰς τὸ περὶ τὴν πυρὰν χορὸν ἐλάμβανον μέρος τὴν νύκτα καὶ νεάνιδες καὶ γυναῖκες ὧν προΐσταντο αἱ γράται, Σήμερον περὶ τὴν πυρὰν μόνον οἱ παῖδες καὶ οἱ νεανῖαι, σπανίως δὲ καὶ οἱ ἄνδρες χορεύουν, αἱ δὲ γυναῖκες καὶ αἱ νεάνιδες θεῶνται ἐκ τῶν δικτυωτῶν παραθύρων τῶν. Ὅσοι ἐπίσης ἐπροσωπιδοφόρου τὴν ἡμέραν ἤδη ἐπιφαίνονται χορεύοντες περὶ τὰς πυρὰς μὲ τὰς ἀρματωλικὰς ἐνδυμασίας τῶν, ἀλλὰ ἄνευ προσωπίδων. Πολλοὶ δὲ περιέρχονται ἀπὸ μιᾶς εἰς ἄλλην πυρὰν πᾶσαι τὰς συνοικίας τῆς πόλεως πανταχοῦ λαμβάνοντες μέρος εἰς τοὺς χορούς. Οὗτοι εἶναι οἱ λεγόμενοι ἀπρροσκούφηδες ἐκ τοῦ λευκοῦ σκούφου ὃν φοροῦσι πάντοτε, ἢ «καράμπέρηδες» τοῦτέστιν εὐτράπελοι, εἶνε ἐκεῖνοι, οἵτινες, ὅτι ἐργαζόμενοι καθ' ὅλην τὴν ἐβδομάδα κερδίζουν. Θυσιάζουσιν εἰς τὸν Βάκχον τὴν Κυριακὴν, ἐκεῖνοι τῶν ὁποίων οἱ πρόγονοι κινήσαντες ποτε διὰ ταξιδίου, μόλις μέχρι τοῦ βουνοῦ τῶν Ἰωαννίνων ἐφθασαν «κι' ἀπὸ τὰ μέθια τὰ πολλὰ γύρισαν τὸ νῆμα τῆς φαρῆς», ὡς ἀναφέρει τὸ τραγούδι τῶν, εἶνε τέλος ἐκεῖνοι τοὺς ὁποίους ὁ Φωριεὺς ἀνεγνώρισεν ὡς ποιητὰς τῶν περιφρήμων διστίχων, ἅτινα ἰδιαιτέρως Γιαννῖνῶτα λέγονται.

Ἡ ἀξιολογώτερά ὅμως πυρὰ γίνεται εἰς τὴν συνοικίαν τῆς Καραβατιᾶς κατὰ τὸ βοριοδυτικὸν ἄκρον τῆς πόλεως, τὴν ὑψηλότεραν συνοικίαν, ὅπου κατοικοῦσιν οἱ εὐθυμότεροι καὶ αἰσθηματικώτεροι Ἰωαννῖται, αἵτινες περὶ τὴν πυρὰν φάλλουν, ἐν χορῷ ἐλευθέρως τὰ τραγούδια τοῦ Μπουκουδάλα, τοῦ Κατσαντώση, τοῦ Ζήτρου καὶ ἄλλων παλαιῶν Κλεφτῶν,

καὶ ὅπου ὑπάρχουν αἱ ὠραιότεραι τῶν Ἰωαννίνων νεάνιδες, αἵτινες τόσον καιρὸν περιωρισμέναι μόνον κατὰ τὰς νύκτας ἐκείνας λαμβάνουν εὐκαιρίαν νὰ ἴδωσιν ἐκ ταῦ πλησίον ὑπὸ τὰ δικτυωτὰ τῶν παρὰθύρας διερχομένους τοὺς ἀγαπητοὺς τῶν καὶ νὰ ψιθυρίζωσι μυστηριωδῶς εἰς αὐτοὺς τὸ περιπαθὲς τῶν παρὰπον:

Μάτια μου μαμουριασμένα
Καὶ πολὺ χαίνικα,
Δὲν ρωτᾶτε καὶ γιὰ μένα
Τάχα τί νὰ γίνηκα;

Οὕτω παρέρχεται τὸ πρῶτον ἡμῖς τῆς νυκτός. Μετὰ τὸ μεσονύκτιον αἱ πυρὰι σβύνονται, οἱ δὲ χορευταὶ διασκορπίζονται εἰς τὰς οἰκίας τῶν, ὅπου σχηματίζουν κατὰ στενοὺς οἰκογενειακοὺς καὶ φιλικοὺς κύκλους παννυχίους ἐσπερίδας.

Κατὰ τὰς ἐσπερίδας ταύτας σπανίως βλέπει τις καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς αἰθούσας τῶν πλουσιῶν εὐρωπαϊκοὺς χορούς. Διότι κυρίως ἐν Ἰωαννίνοις χορεύονται ἐθνικοὶ χοροὶ ἀλλοῖς ὑπὸ πάντων. Ὑπάρχουσι μέλιστα καὶ γυναῖκες πλουσιωτάτων Ἰωαννιτῶν αἵτινες εἶναι ὀνομασται διὰ τὸν χορὸν τῶν. Ἐν ταῖς οἰκίαις τῶν κατωτέρων τάξεων ἐν αἷς λάμπουν καὶ ὀλιγώτερα φῶτα, παρτηρεῖ τις τὸν σεμνότερον συρτὸν χορὸν ὑπὸ νεανίδων χορευόμενον. Μετ' αὐτὰς δὲ ἐγείρονται νεαροὶ διαιτυμῶνες. οἵτινες χορεύοντες ἄδουσι ἀστεῖα ἡδοναχικὰ ἄσματα, γνήσια τοῦτέστιν ἀποκρηατικὰ, ὧν τὸ ἀξιοπεριεργότερον εἶναι τὸ ἀκόλουθον:

Πέρασ' ἀπ' τὴν Καρυά,
Εἶδα πῶσ' ἄερναν κουκιά.
Ἔτσι γιὰ τὰ ἔσπαιρναν Καρυώταις τὰ κουκιά.

Πάλι ξαναπέρασα
Εἶδα πῶς τὰ σκάλιζαν
Ἔτσι γιὰ τὰ σκάλιζαν κ.λ.τ.

Πάλι ξαναπέρασα
Εἶδα πῶς τὰ μάζωναν.
Ἔτσι γιὰ τὰ μάζωναν κ.λ.τ.

Πάλι ξαναπέρασα,
Εἶδα πῶς τὰ σάκκιαζαν
Ἔτσι γιὰ τὰ σάκκιαζαν κ.τ.λ.

Πάλι ξαναπέρασα,
εἶδα πῶς τὰ φόρτωναν
Ἔτσι γιὰ τὰ φόρτωναν κ.τ.λ.

Καὶ καθ' ἐκάστην στροφὴν ἥτις λέγει πῶς ἐσπερᾶν οἱ Καρυῶτες καὶ πῶς πότιζαν, σκάλιζαν, μάζωναν, σάκκιαζαν καὶ φόρτωναν τὰ κουκιά τῶν, ὁ ἡγέτης τοῦ χοροῦ δεικνύει τοῦτο διὰ χειρονομιῶν ἧς εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ μιμηθῶσι πάντες οἱ χορευταί. Ἀκολουθῶς διαλύονται καὶ αὐτὸν τὸν χορὸν. Καθήμενοι δὲ μετὰ τῶν λοιπῶν εἰς κύκλον ἐκλέγουσι δύο, τοὺς εὐφωνότερους καὶ μάλλον εἰδήμονας τῶν τραγουδιῶν, οὓς ὑποχρεοῦσι νὰ τραγουδοῦν ἀμοιβαδὸν κατ' ἐρωταπόκρισιν δι' ἑτέρας τραγούδια, τοῦ δευτέρου τραγουδιστοῦ ἀφελόντος ν' ἀποκρίνεται δεξιῶς εἰς τὸν διστίχον τοῦ πρῶτου καὶ πολλάκις ν' ἀρχίζῃ τὸ διστίχον τοῦ μετὰ τὴν αὐτὴν λέξιν μετὰ τὴν ὁποίαν ἤρχισεν καὶ ὁ πρῶτος τὸ ἰδικόν του. ἀμφοτέρω δὲ νὰ μὴν ἀπμακρυνοῦσι ποσὺς τοῦ ἐξ ἀρχῆς τῆς θέντος θέματος. Συνάπτουσι δὲ τοιουτοτρόπως περιέρχονται στιχογραφικοὺς ἀγῶνας, τοὺς ὁποίους πάντοτε εἰς τὰ εὐθυμῶς

τῶν συνειθίζουσιν οἱ Ἰωαννῖται. Ἐν ᾧ δὲ οὗτοι ἐπιδίδονται εἰς τοιαύτας διαχούσεις, οἱ δεισιδαιμονέστεροι ἐξ ἀμφοτέρων τῶν φύλων συνωστίζονται περὶ τὴν πυρὰν τῆς ἐστίας καὶ ἐξάγουσιν οἰωνοὺς ἐκ τοῦ ψιθυρισμοῦ τῆς φλογός, τοῦ τριγμοῦ τῶν καιομένων ξύλων ἢ ἐκ τῆς διευθύνσεως τῶν ἀναπηδώντων κόκκων σίτου, οὓς ρίπτουσιν ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων, ἢ καὶ ἐκ τοῦ ἀνοίγματος τοῦ διχαλωτοῦ ὁστοῦ τῆς ὀρνίθου ἕπερ στήνουν ὀρνίθον, ἐν τῇ αἰθούσῃ καὶ ἐκ τούτων προμαντεύονται ἂν ἔγκυος μεταξὺ αὐτῶν θὰ γεννήσῃ ἄρρεν ἢ θήλυ, ἂν ἢ μὴ ἀνταγαπᾶται ἀπὸ τὸν ἄλλον.

Ἐρχεται ἀκολουθῶς ἡ Πέμπτη τῆς Κρεατινῆς ἐβδομάδος ἢ λεγομένη Τσικνοπέφτη, καθ' ἣν ἐκάστη οἰκοδόσποινα προσπαθεῖ νὰ πλάσῃ τὴν παχυτέραν Τσικνοπέφτιαν Πήτταν τὴν ὁποίαν τὸ γεῦμα ἀποστέλλει εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦ ἀνδρός τῆς. Διότι κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην τὰ καταστήματα πάντα μέχρι μεσημβρίας ἐργάζονται. Ἐπειτα τρώγουν ἀπὸ κοινοῦ καταστηματαρχαὶ καὶ ὑπάλληλοι καὶ ὑπηρεταὶ τὴν Πήτταν καὶ τὸ Τσικνώνιον δηλαδὴ μεθοκοποῦν μέχρι νυκτός. Τὸ δὲ Σάββατον τῆς Τυρινῆς ἐπαναλαμβάνονται ὅσα γίνονται τὰς παρελθούσας Κυριακάς καὶ Σάββατα. Ἡ Κυριακὴ ὅμως τῆς Τυρινῆς ἢ καὶ τελευταία Κυριακὴ τῶν ἀπόκρεων ὑπερέχει πάντων. Διότι κατ' αὐτὴν, ἐκτὸς τῶν προμνημονευθέντων, συμβαίνουν καὶ ἄλλα ἐπίσης λόγου ἄξια.

Ἐν τῇ πλατείᾳ τῶν Μνημάτων συγκροτεῖται ὁ δόξαχος χορὸς ὑπὸ ρωμαλέων καὶ μεγαλοφώνων Βλάχων τῆς Πίνδου αἵτινες παραχειμαζοῦσι μετὰ τῶν οἰκογενειῶν τῶν ἐν Ἰωαννίνοις χορεύουν περὶ τοὺς 30 ἐξ αὐτῶν ἄδοντες ἐν Ἑλληνικῇ γλώσσῃ τὰ ἀπαράμιλλα ἐκεῖνα κλέφτικα τραγούδια, ἅτινα ἐξυμνοῦσι τοὺς μεγάλους ἡρώας τῶν δουνῶν. Πλησίον δὲ τούτων στήνεται τὸ Γαῖτανάκι. Τὸ γαῖτανάκι ἦτο ἄγνωστον πρότερον ἐν Ἰωαννίνοις, εἰσῆγαγον δὲ αὐτὸ τὸ πρῶτον τὰ παλληκάρια τοῦ στρατηγοῦ Θεοδωράκη Γρίβου κατὰ τὸ ἔτος 1845. Τὸ πλήθος συνωστίζεται ὑπὸ τὰ παρὰθύρας τῶν πλουσιῶν οἰκῶν, ὅπου παρακαλούμενος στήνεται ὁ λεγόμενος χορὸς τῶν καράμπέρηδων, ἔχων τοῦτο

τὸ ἰδιάζον, ὅτι κατὰ τὴν διάρκειαν αὐτοῦ καίται πάντοτε ἐπὶ τοῦ ἐδάφους: Π λ ό σ κ α ἡ μπότι (πῆλινον ἀγγεῖον) πλήρες οἴνου τὸ ὁποῖον εἰς τὸ τέλος ἐκάστου ἄσματος περιέρχεται εἰς τὰ χεῖλη τῶν χορευτῶν.

Μόλις νυκτῶσει ἄλλη ὁμάς καράμπέρηδων νῆξερχεται εἰς τὴν πλατεῖαν καθ' ἧς αἱ νύμφαι ὁδηγοῦντο εἰς τοὺς οἴκους τῶν νυμφίων ἐν καιρῷ νυκτός με φανούς καὶ πυρσούς. Περιτυλίσσουν τὴν κεφαλὴν ἐνός ἐκ τῆς συνοδείας, μὲ πλατὺ μανδήλιον δικὴν «μαχαμαᾶ», ἀραιὸν ὑφάσματος, δι' οὗ τότε αἱ Ἰωαννίτισσαι νύμφαι ἐκάλυπτον τὸ πρόσωπον, οἱ δὲ λοιποὶ πάντες μὲ ἀνημμένα κηρία εἰς χεῖρας σχηματίζουν πομπήν, καὶ ἄδοντες τραγούδια τοῦ γάμου περιέρχονται τὰ οἰνοπωλεῖα, τὴν δὲ νύκτα ἐπαναλαμβάνουν τὰς πυρὰς καὶ τὰς ἐσπερίδας. Οὕτως ἐξημερώνει ἡ Καθαρὰ Δευτέρα. Ἡ εὐθυμία ἐξακολουθεῖ καὶ κατ' αὐτὴν. Μετὰ μεσημβρίαν δὲ ἐξέρχονται πάντες οἱ κάτοικοι, προπορευομένων τῶν πλουσιῶν μετὰ μουσικῶν ὁργάνων εἰς ὥραιαν ἐξοχὴν τοῦ Ἀγίου Νικολάου τῶν Κοπῶνων καὶ χαλοῦν τὰ «μαχαμουρλούκια», ὅπως λέγουσιν ἐκεῖ τὰ Ἀθηναῖκα κούλουμα, ὁπόθεν ἐπιστρέφουν περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου καὶ διαλύονται. Ἐπειτα παύει πᾶσα πλέον εὐθυμία καὶ ἀρχεται μετ' ἀληθοῦς θρησκευτικοῦ πάθους καὶ θαυμάτης εὐσεβείας ἡ νηστεία τῆς ἀγίας καὶ μεγάλης τεσσαρακοστῆς.

Ἦνα καταδείξωμεν ὅμως τὸν σφοδρὸν εὐθυμον χαρακτήρα τῶν Ἰωαννιτῶν πρὸς τὸν ἀνωτέρω νὰ προσθεσώμεν ὅτι, καθ' ἣν διηγῶνται καράμπέρηδες τινες εἰς παλαιότερους χρόνους χαλῶντας ἡμέραν παρ' ἡμέραν τὰ μαχαμουρλούκια, κατήντησαν νὰ μεθοκοποῦν μέχρι τῆς ἐβδομάδος τῶν παθῶν ἄλλοι δὲ τινες ἀποκοιμηθέντες ἐκ μέθης τὴν καθαρὰν Δευτέραν ἐξύπνησαν μόλις τὴν Μεγάλην.

Κατὰ τὴν νύκτα τῆς καθαρᾶς Δευτέρας αἱ νέαι τρώγουν ἄρτον ζυμωμένον ἐξ ἰσοποσῶ ἀλεύρου καὶ ἰσοῦ ἄλατος. Περιμένουν δὲ νὰ ἴδωσι καθ' ὕπνον ὅταν διψάσουν τίς θὰ ταῖς δώσῃ νερὸ καὶ ἐκεῖνον ὡς πιστεύουν θὰ λάβουν σὺζυγον.

+ Κ. ΚΡΙΣΤΑΛΛΗΣ

ΜΕΡΙΚΑ ΛΟΓΙΑ ΤΟΥ Ν. ΜΠΕΡΤΙΑΕΦ ΓΙΑ ΤΟ ΜΕΓΑ ΑΓΑΘΟ ΚΑΙ ΠΡΩΤΟ

... Ἡ Ἐλευθερία δὲν εἶναι ἓνα δικαίωμα ἀλλὰ μὴ ὑποχρέωσις. Ὁ ἄνθρωπος παραιτεῖται πάρα πολὺ εὐκόλῃ γιὰ τὴν ἐλευθερίαν, φοβεῖται τὴν ἐλευθερίαν, προτιμᾷ τὴν δουλείαν γιὰτὶ τὴ θεωρεῖ εὐκολώτερη.

... Στὸ σύγχρονο κόσμῳ οἱ ἄνθρωποι ἀπαρνοῦνται τὴν ἐλευθερίαν καὶ ὑποτάσσονται εἰς τὴν ἐξουσίαν, εἰς ἓνα δικτάτορα, γιὰτὶ φοβοῦνται τίς δοκιμασίας, τὸν πόνο, τὸ φορτίον ποὺ ἀπαιτεῖ ἡ ἐλευθερία. Ἡ ἐλευθερία προϋποθέτει πόνο. Καὶ ὅσοι φοβοῦνται τὸν πόνο ἀπαρνοῦνται τὴν ἐλευθερίαν καὶ παραδίδονται στὴν ἐξουσίαν, σὲ οποιαδήποτε τυραννίαν. Μὲ τὴν δημιουργικὴν ἐλευθερίαν ὁ ἄνθρωπος διαρκῶς ὑπερβαίνει τὸν ἑαυτὸν, ὑψώνεται... Ἡ ἐλευθερία εἶναι ἡ ἐνηλικίωσις τῶν ἀνθρώπων ἢ ζωὴ ὅμως τῶν ἐνηλίκων εἶναι δυσκολώτερη σκληρότερη, ἔχει περισσότερες εὐθύνες ἀπὸ τὴ ζωὴ τῶν παιδιῶν.

... Μόνον οἱ σκληροὶ ἀντιλαμβάνονται τὴν ἐλευθερίαν ὡς ἐπιβίωσιν πρὸς τίς ἀδυναμίας μας, ὡς ἐγκατάλειψη σὲ ὅ,τι κατώτερο ἔχει ἢ φύση μας ὡς διαρκὴ πειρασμὸς νὰ κἀμινωμεν ὅ,τι μᾶς ἀρέσει... Ἡ ἐλευθερία εἶναι ἡρωϊκή, γι' αὐτὸ δὲν τὴν ἀγαποῦν οἱ ἄνθρωποι, γι' αὐτὸ τὴν φοβοῦνται. Ἡ ἐλευθερία εἶναι πνευματική, εἶναι τὸ φανέρωμα τοῦ πνεύματος στὸν ἄνθρωπο, ἐξ οὗ καὶ οἱ φοβεροὶ ἀπαιτήσεις ποὺ ἔχει ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο... Στὸ σύγχρονο κόσμῳ ἀφυπνίσθησαν μὲ μιὰν ἀσυνήθη δύναμιν τὰ πομινιώδη ἔνστικτα. Ἡ ἀγέλη ὅμως δὲν γνωρίζει ἐλευθερίαν.

(Ἀπὸ ἀρθρο τοῦ γιὰ τὴν «Ἐλευθερίαν» ποὺ δημοσιεύθηκε τὸ 1936 σ' ἓνα περιοδικὸ τῶν ἐλευθέρων Ρώσων στὸ Παρίσι).

Τ Α Μ Α Ρ Α

Ἀλλόκοτη καὶ μελαψή, ώραία καὶ ἱερή

λὲς ἔσερνε ἀγγελικὰς φτεροῦγες κι' ἐπερπάτει

ἀδέξια καὶ ἀμέριμνη, μ' ἐκείνην τὴ νωθρή

περπατησιὰ μιᾶς Θέαινας, σ' Ὀλύμπιο μονοπάτι.

Καὶ μπόραε—ὅπως πάγαινε παχειά—κάνεις νὰ διαί

στο φένο της κι' ἐφαρμοστὸ μποτίνι ἕνα ποδάρι

χυτό, καὶ μὲς στῶν ρούχων της τὸ σούσουρο οἱ φαρδιοὶ

γοφοὶ της πῶς θὰ λάμπανε—γυμνοὶ—σὰν τὸ φεγγάρι.

Τὸ αἷμα της μεσημβρινό, χυμένο λὲς—κεῖ—νὰ

σφυραίει μὲ στὸ γυναικεῖο της κορμὶ—ἐμβατήριο τέλειο—

κι' εἶχε κάτω ἀπ' τὰ βλέφαρα—βαμμένα μὲ κιτὰ—

μουχρό, βαρὺ τριαντάφυλλο τὸ σάρκικό της γέλιο.

Κι' ἐγὼ τὴν εἶχ' ἀγάπη μου!... Μιὰ φλόγα καὶ κάπνους

ἦταν ὅ,τι ἀπ' τ' ἀγκάλιασμά της πῖναν μου οἱ πόροι,

ἐνῶ μὲ ὄμμα ἀτάραχο αὐτὴ μ' ἐκύταε ὡς

τὸν πέθο μου τὸ γήινο νὰ ἐνόγαε κι' ἀπόρει...

Κι' ἤμουν εἰδωολάτρης της!... Ψηλὰ δ' ἐν οὐρανοῖς

Κύριος κι' οἱ Ἄγιοι του, γιὰ μὲ πιά οὐδ' ἀρωτάγαν,

κι' ἐνῶ οὐδ' ἐγὼ ἀρώταγα, ἀρχαίου Ναοῦ—αὐτηνῆς—

—κολῶνες ποὺ γκρεμίστηκαν—τὰ μπούτια της φωτάγαν...

Καὶ πέθανε... Καὶ μὲ παπᾶ τὴ θάψαμε! Καὶ νὰ

—μ' αὐλοῦς—οἱ τραγοπόδαροι Θεοὶ τῆς σουραβλάνε

καὶ γύρω ἀπ' τὸν εἰδωολατρικὸ Σταυρὸ της, παγανὰ

καὶ Σηλεινοί, στὴ μνήμη της χορεύουν καὶ πηδᾶνε...

ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΚΑΡΙΜΠΑΣ

Η υπερίτιμή του βιβλίου

ΚΡΙΤΩΝΟΣ ΑΘΑΝΑΣΟΥΛΗ «Α-
γώνι α» (καὶ οἱ «Ἀσκήσεις εὐαισθη-
σίας»).

Ἀθήνα 1952

Ποτὲ ἀλήθεια δὲν ἦταν τόσο σκληρὸ
νὰ κάμει κανένας Ποίηση ὅσο σήμερα.
Ποίηση σὰν αὐθεντικώτερη ἀποτύπωση
τῆς πνευματικῆς καὶ τῆς ψυχικῆς μας
περιπέτειας μέσα σ' αὐτὴν τὴν βαρειά
δοκιμασία τοῦ κόσμου, μέσα σ' αὐτὴ
τὴν καταγώδη κρίση τῶν μορφῶν. Ποί-
ηση σὰν μοναδικὸ καὶ ἀνεπανάληπτο τρό-
πο ἐκφράσεως τῆς συνολικῆς μας ὑπό-
στασης τῇ στιγμῇ ποὺ συναντᾶται μὲ
τὸ δραματικὸ αἰνιγμὰ της καὶ τ' ἀση-
μάευτο πάντα αἶτημα τοῦ προσορισμοῦ
της. Ποίηση σὰν προσδιοριστικὴ τῆς
οὐσιαστικῆς ἀξίας τῆς ζωῆς καὶ σὰν
περιεκτικὴ τῆς δευτέρας συνειδήσεως
τοῦ παρόντος μας μὲ τὰ πεθαμένα σύμ-
βολά του καὶ τ' ἀγωνιώδη πρόβλημα
τῆς παλινρόθωσης τοῦ ἀνθρώπινου βίου.

Ποτὲ ἄλλοτε οἱ τόσο ἔντονα φρυγ-
μένες αἰσθήσεις μας, οἱ τόσο σκληρὰ
ταλαιπωρημένες σ' αὐτὴν τὴν ἀσκή-
σει καὶ σὲ χαμηλότερα παγερὰ ψυχο-
λογικὰ καταστάσεις, δὲν ἀπεξήτησαν
τόσο παράφορα τὸ ρίγος ἐκεῖνο ποὺ θὰ
τις ξεδιψάσει καὶ θὰ ξεθάψει τὴ «σὰ
νεκρὸ θαμμένη ψυχὴ μας». Γυρεύοντας
ἀπ' τὴν ποίηση ἐκεῖνο ποὺ μονάχα ἡ
ποίησις μπορεῖ νὰ ἐκφράσει—καὶ κανέ-
νας ἄλλος ἐξω ἀπ' αὐτὴν—καὶ ποθῶν-
τας τὸ δημιουργικὸ ἐκεῖνο ἐπίτευγμα
τοῦ Λόγου ποὺ τείνει νὰ τιναχτεῖ καὶ
ν' ἀνυψῶται κατακόρυφα σὴ συνείδηση
τοῦ τόπου καὶ τῆς ἐποχῆς καὶ νὰ με-
τουσιῶσει τὸ ἀποτρόπαιο αὐτὸ Παρόν
μας σὲ Μ ν ή μ η μ υ θ ι κ ή.

Καὶ ἡ τέχνη—καὶ μέσα σ' αὐτὴ
πρωτοπορώντας ἡ ποίηση—διαπερα-
σμένη ἀπ' τὴν ἐργώδη ὑστερία τῆς
ἀνατροπῆς τῶν πάντων, ἀπ' τὴν καυ-
τερὴ φρίκη τοῦ γεγονότος, ἀπ' τὸν
ἀκυρίαρχο πανικὸ τῶν ἐνδεχομένων,
καθὼς αἰφνιδιαστικὰ καταυγάζηκε
ἀπ' τίς καταραμένες Θρυαλλίδες κατὰ
διανοητικῶν ἐφρηδικῶν τεράτων τῆς
Γαλλίας—εἶναι καιρὸς τώρα—ἔφτασε
ὡς ἐμᾶς σὰν ἕνα καταρρακωμένο, ἀδυ-
σπητο, τρισένδοξο λάβαρο.

Γιομάτη τραγικὸ μεγαλεῖο καὶ ρωμαν-
τικὴ ἀσυνδοσία, περνώντας ἀπὸ θανάσι-
μους ἀκροβατισμούς, ἀπίθανες ἐκζητή-
σεις, ἀθέμιτες ἐπιμιξίες, μανιακὰς ἀκρό-
τητες, μαρτυρικὰς ἀπόπειρες γιὰ νὰ
σταθεῖ καὶ νὰ ἐπιβιώσει. Ἀποκομμένη
ἀπὸ τὸ Κοινὸ της, ἐκθρονισμένη ἀπ'

τὴν ἀξιολογικὴν ἱεράρχηση ποὺ τῆς εἶ-
χαν καθιερώσει ἄλλοι καιροί, κατη-
μαχμένη ἀπ' τ' ἀκατάσχετο Κύμα τοῦ
ὠφελιμισμού, δολοφονημένη ἀπ' τὴν ψύ-
χωση τοῦ πολιτικοῦ φετιχισμού, σακα-
τεμένη ἀπ' τοὺς ἐφιλάτες τῶν νευρώ-
σεων, δηλητηριασμένη ἀπ' τὴ φρίκη
τῶν ἐρεπίπων.

Σ' αὐτὴν τὴν κατάσταση μᾶς ὄρθκε
ἡ τὴ βρήκαμε. Νὰ ἐξαρθρῶνεται ἀπελ-
πιστικὰ πάνω στὸ φαύλο κύκλο τῆς ἰδίας
της ματαιότητος. Νὰ σφαδάζει ἀπερί-
γραπτα—βαρύτατος τραυματίας—πάνω
στὸ σκυθρωπὸ τοπίο αὐτοῦ τοῦ χρόνου
μὲ τὴ σκισμένη ψυχὴ καὶ τίς ἀδηλες
ἀποφάσεις. Γι' αὐτὸ, λέμε, πῶς ποτὲ
δὲν ἦταν τόσο σκληρὸ νὰ κάμει κανέ-
νας ποίηση ὅσο σήμερα. Ἡ πνευματικὴ
μάχη—ὅπως καὶ ἡ μάχη (ἡνέμεσα στοὺς
ἀνθρώπους)—ἐγίνεν περισσότερο ἀπὸ
κάθε ἄλλη φορὰ ἀνυπολόγιστα, ἀνατρι-
χαστικὰ ἀπάνθρωπη.

Γεννηθήκαμε πνευματικὰ γιομά-
τοι ἀπὸ φθοροποιὲς προδιαθέσεις. Καὶ
τὸ κεντρικώτερο καὶ μονιμώτερο χαρα-
κτηριστικὸ τῶν πραγματικότητων μας
ὕπηρε καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ ὑπάρχει ἡ
ψύχωση τοῦ Κενοῦ. Ἀπ' αὐτὴν ξεκινᾶ
ἡ δαιμονικὴ παράκρουσή μας νὰ πραγ-
ματοποιήσουμε τὸν ἑαυτὸ μας αὐτοδύ-
ναμα καὶ αὐτόνομα, ἀπαρνούμενοι κάθε
παλαιότερη γνώση ἢ παῖρα. Οἱ πατέρες
μας εἶχαν χάσει φυσικὰ τὴν ἐσωτερικὴν
τους μακαριότητα. Ἐμεῖς ἀνεβαίνοντας
ἰλλυγισμῶς τὴν κολασμένη τους δια-
πασὼν χάσαμε καὶ τὰ ἰδεολογικὰ στη-
ρίγματα ποὺ πίστευαν οἱ πατέρες μας.

Μὲ τὸ τέλος τοῦ δευτέρου Παγκοσμίου
Πολέμου καὶ τὴν ἀξιοθρήνητὴν Εἰρήνῃ
χάσαμε καὶ τίς πενήχρες μας αἰσιοδο-
ξίες, χάσαμε καὶ τὴν δύναμιν γιὰ αὐτα-
πάτη. Τὸ ἀνησυχαστικώτερο σύμπτω-
μά μας εἶναι ἡ Κρίσις τῆς χαρᾶς, ὅσο
κι ἂν τὴν ὀνει με συγκινητικὴν ἐξαρ-
ση καὶ φαντασμαγορικὴν ἀστραφερό-
τητα δ κ Ν. Βρεττανίας. Ὅ,τι ἐναπέ-
μειναν εἶναι ἡ πικρὴ μας ἀγωνία ἀπ'
τὸν ἐφιάτη στὴν πραγματικότητα καὶ
ἀπ' αὐτὴν στὴν ἀπελπισμένη ἀνάγκη
ση καὶ κατὰκτηση κάποιας προσδοκί-
ας. Ὅχι ἡ ἀγωνία τοῦ ρυτιδωμένου ἀν-
θρώπου ἀλλὰ ὁ ἀγῶνας περισσότερο
τῆς ἀκατάβλητης ἀνθρωπιάς. Ποτὲ γε-
νὰ δὲν ὑπῆρξεν ἀτυχέστερη ἀλλὰ καὶ
ἡρωϊκότερη ἀπὸ μᾶς. Μιὰ ἀγωνία ὅχι
κυριαρχημένη ἀπ' τὸ γλυκερὸ κλίμα
τῆς ἀπουσίας, τῆς νοσηρῆς ψυχικότητος
τῶν συνηθισμένων ἀγῶνων στεναγμῶν.

Ἀλλὰ μιὰ σφριγηλὴ κι' ἀρρενωπὴ
ἀγωνία ἐμφυχωμένη ἀπ' τὴν ζοφερὴ κι'
ἀμείλικτη εἰσροὴ τῆς ζωῆς καὶ τοῦ
ἐπικοῦ της δράματος, κυριαρχημένη ἀπ'
τὸ θετικὸ καὶ σφιγμένο κυνήγημα τῆς
Ἑλπίδας, ἀπ' τὴν προσπάθεια γιὰ τὴν
ἀνεύρεση—ἔστω καὶ τὴν τελευταία στιγ-
μὴ—τοῦ χαμένου ἑαυτοῦ μας. Γυμνοὶ
κι ἐγκατελειμμένοι ἀπὸ ὅλα, ξεκινῶν-
τας ἀπ' τὴν ματωμένην ἀθωότητα τῆς
πρώτης στιγμῆς, τοῦ τίποτα, αἰσθανό-
μαστε θαθεῖα πῶς θὰ πρέπει νὰ κατε-
βοῦμε δόλοκληρῇ τὴ σκάλα τοῦ κακοῦ,
νὰ θυσιανοῦμε μέσα σὲ ὅλην αὐτὴ τὴ
λάσπη τῆς ἀμαρτίας γιὰ νὰ φτάσουμε
σὲ κάποια ἀρχὴ τῆς ζωῆς.

Ἀπὸ τὸ σημεῖο αὐτὸ ξεκινᾶ ὅχι ὁ
γογγυσμὸς ἀλλὰ ἡ ἐποποιία τῆς δικῆς
μας ἀγωνίας. Ἀπὸ τὸ σημεῖο αὐτὸ ἀρ-
χίζει καὶ τὸ «μικρὸ ἐπὶ» τῆς «Ἀγω-
νίας» τοῦ Κρίτου Ἀθανασούλη, ποιη-
τικοῦ ἔργου μὲ παλλόμενη ὀριμότητα,
ρωμαλέα πνοή, πυρωμένο αἶσθημα καὶ
φορτισμένη πνευματικότητα.

Τὸ διάγραμμα τοῦ εἶναι εὐρύτατο,
κοσμολογικὸ. Ἡ πνοή του εἶναι συμφω-
νική. Θὰ οδηγηθεῖ ἀπ' τὴν φορὰ τῆς
πρώτης παιδικῆς ἐπιθυμίας καὶ τὴ μυ-
στικὴ θαλπωρὴ τῶν ὀνείρων σὲ ὅλους
τοὺς μαιάνδρους τῆς τυραννικῆς δοκι-
μασίας μας φτάνοντας καὶ διαπερνών-
τας δόλοκληρῇ τὴν ἀβυσσάδα ὀμίχλη
τῆς παρακμῆς μας, ὅπως εἶναι ἡ θεο-
ποίησις τῆς δυνάμεις καὶ τοῦ ψεύδους,
ἡ ἀπολυταρχικὴ ἀξίωση τῆς ποσότη-
τος, τὸ ἀκοίμητο βούνευρο τῆς βουλιμῆ-
ας, ὁ χαιρέκακος δαίμονας τῆς ἀπιστί-
ας, ὁ μηδενιστικὸς οἰστρος τοῦ πάθους,
ἡ ἐγωϊστικὴ ματαιότητα τῆς τεχνικο-
ποιημένης γνώσεως. Παντοῦ κόσμος χα-
λασμένος, ἀνέκκλητα ἀμαυρωμένος, φρι-
καλέα ἐρεπτομένος.

Τώρα οἱ πολιτείες μας ἀφανίστηκαν.
Μαῦροι σκύλοι ἀχαρμνοὶ
καὶ κοράκια, παιδιὰ τῆς ἐκδίκησης,
τροπῶνουν ἀνάμεσα στὰ ἐρεῖπια
γιατὶ τὰ σπρώχνει ἡ μυρωδιὰ
τῶν φοφημίων. Τ' ἀδέρφια μας
θάρτηκαν στὸ χῶμα τῆς ὀργῆς
κι οἱ ψυχές τους ταξιδεύουν
μὲ τὰ φτερά τοῦ παράπονου
στὰ χῆρ τῶν ἀδυναμιῶν μας.
Ἡ κουκουβάγια τῆς ἐγκατάλειψης
κλαίει πάνω ἀπ' τοὺς τάφους τῶν ὀνει-
τρῶν μας

κι ὁ ἥλιος ἀρρώστησε
καὶ ὑποφέρει κάτω ἀπὸνὰ δένδρο χω-
ρὶς φυλλωσιά...

Δὲν εἶναι, ὅπως μπορεῖ νὰ νομίσαι
κανένας ἐκ πρώτης ὄψεως, ἡ ἀπελπισία
μπροστὰ στὰ γεγονότα τῆς πολεμικῆς
καταστροφῆς ποὺ περάσαμε, μπροστὰ
στὸ κύμα τῆς ἀγριότητος ποὺ ἀντικρύ-

σαμε. Είναι κάτι πολύ πιο επικίνδυνο και απογοητευτικό. Είναι η έσω-τερική κρίση του ανθρώπου στην καθολικότητά του. Ο άνθρωπος στο βάθος έπαψε να είναι ο ίδιος. Στέγνωσε η χλόη της καρδιάς, της τρυφερότητας του χαμογέλιου. Έχασε τη θερμή ανθρώπινη συγγένεια. Ο «πλησίον» ο αίσθητός και συγκεκριμένος κινδυνεύει να εξαφανισθεί. Η μηχανική αντίληψη ή μηχανική αίσθηση, η μηχανική επικοινωνία κυριαρχεί. Ο κόσμος αρχίζει να χάνει την ανθρώπινη μορφή του. Γίνεται, όσο πάει και περισσότερο μια τερατώδης άμορφη, ένας σωρός από άτομα—νοούμερα. Έχασε την έσωτερική του συνοχή. Απεμπόλησε την ώμορφιά, το μεγαλείο, την καλσύνη, το οντολογικό βάθος, το μυστήριο, το αντιφάσμα και τη μαρμαρυγή του Θεού. Το πνευματικό του στοιχείο έχει φοβερά υποτιμηθεί. Να γιατί «το ρίγος που έδωσε στους ανθρώπους ο πόλεμος με το τρόπο του θανάτου, το συνεχίζει ή εποχή μας με κάτι χειρότερο: με το φόβο της ζωής». Η έλλειψη της ευαισθησίας και της αγάπης είναι το βαρύτερο σύμπτωμα. Η έρημία της ψυχής ή αναγκαία συνέπεια.

Περιτρέχω το στοιβαγμένο φορτίο των αδελφών μου και στα κίτρινα Πρόσωπά τους διαβάζω την έκκληση για σωτηρία. Πάνω τους στένεται ο σκελετός φωσφορίζοντας τα λόγια της καταδίκης. Όλοι τούτοι σπουδάζανε όλες τις γλώσσες του κόσμου εκείνες που μιλάγαν για τη σωτηρία των αδυναμιών τους. Μια γλώσσα δεν [έμαθαν:

των μικρών αστεριών που την ξέρουν όλα τα πλάσματα του ουσίου γιατί είναι από φως κι από μια λέξη που τα γράμματά της ένα προς ένα τ' αραδιάζουν οι άγγελοι στη μεγάλη καμπύλη της νύχτας: Κ α λ ο σ ύ ν η.

Όμως οι άγγελοι, απόστρεψαν το πρόσωπό τους, και στη μεγάλη καμπύλη της νύχτας ή γλώσσα των μικρών αστεριών εξακολουθεί να σιωπά, απολιθωμένη, άχρωμη εικόνα καρτερίας. ΟΚυνισμός, ο μακιαβελισμός, ή άρπαχτική επιδίωξη της υλικότητας, ή θέληση για την ανάπτυξη της δύναμης και η διάθεση να καταστή το ανθρώπινο πρόσωπο ένα απόλυτο ενεργούμενο μέσω δολένας και περισσότερο συστηματικοποιούνται ευθύνονται και γίνονται φυσιολογικό καθεστώς. Όλες οι εκδηλώσεις της προόδου που άλλοτε μεθούσαν το πνεύμα του ανθρώπου, κι άνοιγαν μπροστά του, μιάν άπεριόριστη έλπιδοφόρα προ-

πτική, τώρα το κατακλύζουν με παραλυτικό πανικό. Γιατί όλες έρχονται να τεθούν στην ύπηρεσία αυτής της φοβερής αρχής που λέγεται πόθος, πλεονεξία, άπληστία για την υλική δύναμη, περιφρόνηση του αγαθού. Η ήθικη ποιότητα παύει να υπολογίζεται, το πνευματικό φαινόμενο χάνει την επιρροή του. Η έλευθερία δεν φαίνεται να είναι δυνατή.

Η αγωνία του αισθαντικού ανθρώπου μέσα σ' αυτό το άγχος είναι βαρεια πικρή, άδυσώπητη. Μέσα από επώδυνους και καταλυτικούς ταυτισμούς ή ψυχής του ποιητή μας κáθιδρη και άκαμπτη και θρηνητική σαν του εξορισμένου Ιερεμία θά φτάση ως το έσχατο όριο της συνεπείας και της άνοχής και του μαρτυρίου της, ως την ήρωική, γενναία επίκληση της αγάπης και της ζεστής ανθρώπινης παρουσίας. Αυτό που είναι το πιο αναγκαίο αλλά και το πιο δυσκολότερο σήμερα πράγμα, ίσως μάλιστα άπρόσιτο σε μας τ' υς υπερπλιτισμένους. «Το να άρχισα ένας άνθρωπος έναν άλλον άνθρωπον, ίσως αποτελεί τη δυσκολότερη δοκιμασία για τον καθένα μας και την ψηλότερη μαρτυρία για τον εαυτό μας» λέγει ο Ρίλκε. Παρ' όλα όμως αυτά, εσύ φίλτατε ποιητή, με την «Αγωνία» σου περήφανα και πλατείς τόλμησες και λαμπρά κατάφερες να μας καταθέσεις την ψηλότερη μαρτυρία για τον εαυτό σου.

Έκφραστική αδρότητα, συμφωνική δόνηση, πηγαίος και συγκινημένος λυρισμός που κυλά σε άχνιστά κύματα πονεμένης φωνής, βιβλικό πλάτος, κλασική απλότητα, έσωτερικός δυναμισμός, τυραννισμένη ευαισθησία, είναι τα χαρακτηριστικά της ποίησης του κ. Άθα-νασούλη. Με την «Αγωνία» του μπαίνει στην πρώτη γραμμή των πολύ λίγων ποιητών μας που κατορθώνουν πραγματικά να μας εκφράζουν και να μας αντιπροσωπεύουν, μ' έναν γνήσιω-τατο προσωπικό ποιητικό τρόπο.

Οι στίχοι του δεν είναι προϊόντα συνηθισμένης μνημοτεχνίας στιχουργικής και αισθητικής τυπολογίας. Λειτουργούν με την ίδια τους κίνηση σαν ζωντανοί—πληθωρικά ζωντανοί—όργανοι. Γεμάτοι παλμώδη κραδασμό, άπαλή ανάταση και βαθύτατο ανθρώπινο. Γεμάτοι ουσία και βάρος και στερεότητα. Η μορφή, το περιεχόμενο και η άναγωγή τους στον κόσμο των συμβόλων συμπλέκονται με την αρτιότητα της ολοκληρωμένης τέχνης. Μακρύς ο λογοτεχνικός ονομισμός, ή έξαλλη εικονοκλασία, ή ναρκισσιστική γλωσσική μουσική, οι χρωματικές μεταμορφώσεις, ή ασύδοτη άνευθυνολογία.

Το τοπίο του είναι ο άνθρωπος και κάθε τι που είναι άσχετο μ' αυτόν δεν τον ενδιαφέρει. Ο άνθρωπος που πάσχει, που συντρίβεται, που μοχθεί, που αγωνιά, που ελπίζει. Δεν μας οδηγεί τελικά στον πνιγερό και σαδιστικό δραστικό του άνεκόρθητου άδιεξόδου, το άπροσπέλαστο λυρωμένο. Πιστεύει στη λύτρωση, στην κατάκτηση κάποιας γαλήνης. Με την αγάπη και την καλοσύνη φυσικά. Το κατέχει μιάν άυποχώρητη έπιμονή να αναμείνει, να προσδοκεί

Ερμηνεύω την εξαγρύπνια μου σαν μιάν άναμνή για τη χαρά, μ' ήν έρθει έστω και με τη θύμηση και τη χάσω μέσα στο δόθισμα ενός ύπνου άπαλως.

Εξίσια κομμάτια λυρικής φαντασίας διαδέχονται όλες τις σελίδες του πλημμυρισμένα άπ' άχτιδοβόλο πλαστικό ρίγος και παρθενική ποιητική σαγήνη. Έπική πνοή κυριαρχημένη από παλλόμενη ώριμότητα, άποσταγματική διαφάνεια, διαρκώς φτερωμένη όρμη, σταχαστική πυκνότητα, όπτική εδρότητα, ανθρωπιστική καθολικότητα. Μπορούμε να πούμε άκριβα ότι στέκεται στο άρμόδιο ύψος που άπαιτεί ο δραματικός κατ' άκλυς των γεγονότων και ή τραγική βαρύτητα των βιωμάτων μας. Τον ευχαριστούμε για την τόσο ίκανοποίηση που μας έδωσε, για τα τόσα δραστηκά κεντρίσματα που μας μετάγγισε. ΒΑΣ. Ι. ΠΑΠΠΑΣ

**

ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΒΡΕΤΤΑΚΟΥ: «Ο δόρος με το άλογο» (Γμνηστή χαρά) Αθήνα 1952.

Άνοιγοντας το βιβλίο, με σταμάτησαν τα κεφαλαία βυζαντινά γράμματα που μ' αυτά σημειώνει πάντα ο Βρεττάκος τ' όνομά του. Ίσως αυτό το είδος ή χάραξη να του επιβάλλεται αισθητικά από την άνάμνηση των Βυζαντινών.. Νικηφόρων. Στην τρίτη σελίδα ένα ευαίσθητο και λεπτό σχέδιο του Βακαλό που παρασταίνει άλογα να καλπάζουν έλεύθερα. «Οδεύουνε για τ' άστρα, για τη χίμαιρα, για που; Με δεν ενδιαφέρει το «πού». Μετά, ή φωνή του Βρεττάκου κυριαρχεί σκορπώντας ένα μήνυμα, μιάν έντολή βαριά άνθρώπινη ουσία και συνέπειες: «έκείνο το άγαπάτε άλλήλους» έρχεται ξαντονισμένο, ζεστό, άδολο: «Δώστε χέρια! Πλησιάστε τις καρδιές! Κλάψτε άπ' αγάπη!». Και μόνο μ' αυτούς τους στίχους, έπωδός των 24 ύμνων στη χαρά, θ' άνεγόμεν οποιάδήποτε προηγούμενο στροφή.

Η πορεία της ψυχής του Βρεττά-

κου' ως την άνάδασή της στο συμβολικό άλογο που οδηγεί στη χαρά, δηλώνεται άμεσα από στίχους του προηγούμενων έσων: «Άνεμε σ' όσε! Άνεμε, δόθη να πιαστώ άπ' τα φωτεινά κλαδιά σου ν' άνέδω άπάνω άπ' τα θολά ποτάμια...» και άλλου: «... Έρθα να θάψω όλη μου τη ματαιότητα...». Μα ή τρελλή αυτή πορεία προς μιάν νέα Θούλη όπου ίσως κατοικεί ή χαρά, κάνει τον Βρεττάκο να τινάξει τα φτερά της μνήμης του άνελέητα για να χαθούν όλες οι «Έπιστολές του Κύνου» του: «Δεν έχω μες άπ' τη γή άμνήσεις! Δέ θυμάμαι!». Όμως θυμούμαστε έμεις, Νικηφόρε, πως κάπου στην βιβλιοθήκη του άγροτικού σπιτιού μας υπάρχει από το 1939 έκείνο το βιβλίο σου «Η έπιστολή του Κύνου» που κάπου λέει:

«μόνος κατάμονος χωρίς καταφύγιο κυττάζω με σπασμένα μάτια τον άπέραντο ούρανό».

Η «έξοδος με το άλογο» φέρει όλα τα έξωτερικά γνωρίσματα της ποίησης του Βρεττάκου: όρμητικότητα, μεγαλοστομία, εικόνες—πληθωρικές από φως που καλπάζουν με λογική διάταξη. Όμως ή ουσία της είναι έντελώς διάφορη. Άχτυπητό παράδειγμα ή παραπάνω παλαιοί στίχοι του που ύποδηλουν μιάν άπελπισμένη ψυχή κι ένα άσφυκτικό άδιέξοδο. Έδω ένα άλλο στοιχείο—σπάνιο και προπαντός μη άρκές—, κατακτημένο μετά από διανοητική και ψυχική πορεία του ποιητή άπροσμέτρητη, έκσπα μ' ένθουσιασμό κι έμπιστοσύνη εισβάλλει αλαλάζοντας σ' ένα τοπίο πάμφωτο για να σταθεί—μη άποτιμώντας το ποιητικά—κορώνα στην Έλευθερία του («Ταξίδι του Αρ' χάγγελου») και στην Αγάπη του («Θολά ποτάμια»). Από το ύψος της συναισθηματικής άνάδασης προς τη χαρά, προέρχεται ή δυσπιστία μας ως προς την ταύτιση της «Έξοδου με το άλογο» και της κατάστασης προς τοούτο του «καθημερινού» Βρεττάκου. Άν ή ταύτιση είναι καθ' όλα γνήσια, τότε ή ο Βρεττάκος θά σιωπήσει σαν ποιητής—όσο χρόνο θά τον συνέχει ή μη εύφορος για την ποίηση «χαρά»—ή θά επαναλαμβάνεται σαν δίσκος γραμμοφώνου.

**

Ο Βρεττάκος είναι ο πρώτος ποιητής μας που ύμνησε τη χαρά μ' έναν τρόπο και με μιάν έκταση που έκπλησσουν και είναι γνωστή—πλασμένη από στίχους, έπωδός των 24 ύμνων στη χαρά—άνεγόμεν οποιάδήποτε προηγούμενο στροφή.

«Πώς πέφτει κατακλυσμός φωτός ξάφνου στον κόσμο.

Πώς ξεσπώντας τινάζεται σαν ένα κύμα καρδιάς ή γής.

Πώς τα κοχύλια σφυρίζουν.

Πώς κυλούν στον ήλιο οι λόφοι σαν πρόβατα.

Πώς τόνα δίπλα στ' άλλο, σαν τ' άνθη στη μηλιά, μυριάδες μάτια, στάζουν χαρά και φώς!

Δώστε τα χέρια! Πλησιάστε τις καρδιές! Κλάψτε άπ' αγάπη!

Και άλλου πάλι, σαν έν' άπλο και άγνό παιδί που μας συγκινεί ή άγνοιά του για τα πράγματα του κόσμου τούτου, μάς τραγουδά τη «χαρά» που πρόσφατα άνακάλυψε μέσα του (που ίσως να μην είναι α ό τ ο και καθόλου «χαρά» παρά κάτι άλλο διαρκέστερο και στερεώτερο, ίσως το αντιφάσμα των σχημάτων και μόνο, επάνω σε μιάν ψυχή άσπαίρουσα από τη νοσταλγία του «άπειρου», άδιάφορη, άγγελική): «—Χαρά! Σαράντα χρόνια γιατί να μη μου έπείξε. Δεν τόχα νοιώσει πως ήμουν ή άποθήκη σου, χαρά. πώς κουβαλούσες μέσα μου κανίστρια μ' αντιφάσεις άπ' τ' άπειρο, με σπάρτα πώς έμπαζες κρυφά μέσα μου κρίνους και σάλπιγγες που κάποτε θ' άνοιγαν δρόμους στο σύμπαν...» και παρακάτω, «Δεν ήξερα πως ήμουν γιομάτος πόρτες που έμπαιναν τ' αστέρια κι' έμπαιναν τα πουλιά.

Τώρα θυμάμαι! Ήσουν, εσύ, που φώναγες τις νύχτες, μες άπ' το τζάκι, κάτω άπ' το σκαμνί μου...»

Έτσι, άπληστος όπως είναι για φώς, οιστρηλατούμενος από τη μαγεία του άπειρου που εισρέει πάμφωτο μέσα του, περιδινόμενος από έναν όραματισμό που θά φέρει τη «χαρά» στα πλήθη, γράφει για έναν γερανό που βλέπει στο ταξίδι του:

«Λοξογυρνώντας κάτω άπ' τους ούρανους, να μεταθέτει λόφους, ν' άνοίγει κάμπους, να φορτώνει το ένα δουνό της γής άπάνω στο άλλο... Να μένει ξάφνου άκίνητος, κι' άμέσως, πνέοντας από παντού, ένω πέφτει ό ήλιος να χρυσόγέρν' ο άγέρας της αγάπης: τις κάμπανες στο φώς».

Έμεις μέχρι στιγμής δεν ξέρουμε αν αυτό το πράγμα—ο μηχανικός πολιτισμός—θα μας οδηγήσει στην ύμνούμενη χαρά ή θά κλείσει θάναυσα και καταστρεπτικά άκμή έναν ιστορικό κύκλο κατά τη θεωρία του Σπένσερ. Μα ποιά σημασία μπορεί να έχει αυτή ή άλλη παραδοχή; Προς τη ό όρθολογισμό; μας ό σάσιμος και μηδέποτε κυρούμενος από μεγάλα γεγονότα, ό άτολμος και περιφρονούμενος από τις

άληθινά γενναίες καρδιές: «Ο Βρεττάκος καλπάζει καθάλλα στο τρελλό δρόμά του, ένω στ' αυτιά του: «σφυρίζε! ο άγέρας πάμφωτος», για να σκαλώσει εκεί που: «Ιχνην δέν υπάρχουν!

Σά νάχει άποσυρθεί μονάχα, λίγα προτού να φτάσω, ο Θεός...»

Θεωρείται ένας από τους καλλίτερους ποιητές μας της τελευταίας εικοσαετίας. Η ποίησή του πολύφωνη, ό λυρικός λόγος του συμφύεται συχνά με τον έπικό και εξ αυτού κάποια τραχύτητα και ή μη εισδοχή στην πολυφωνία του των όσων μουσικών, ήμιφώντων, ήπιων, θαμπωμένων. Ποτέ ψιθυρος νυχτωμένου τεπίου, όλα νεύρο καί φώς και κραυγές άλγους, θριαμβού ή χαράς. Σε άρκετους στίχους του Βρεττάκου είναι έκδηλη ή άπουσία της ποιήσης, ή αισθηματικότητα του έρείε έλαττωμένη και οι λέξεις (οι λέξεις! οι λέξεις!) δεν μπορούν σαν τους μνηστήρες της Πηνελόπης να τανύσουν ή έστω να διεγείρουν το πελώριο τόξο του πάθους του, δεν δύνανται να μεταπλάσουν τη φωνή του σε παλλόμενο χρώμα και στίλβουσα εικόνα. Άν το ήθελε να είναι όλιγογραφότερος, αν συμπίεζε—στην ουσία και στο πλάτος, τα άσπαίροντα βιώματά του και τους ύψηλους ένθουσιασμούς του για χάρη μιας λυρικής πυκνότητας, θά ήταν, ίσως, ο κορυφαίος της εποχής μας.

ΦΡΙΕΟΣ ΤΖΙΟΒΑΣ

...Κάθε βία άπ' όπου ήποτε και αν προέρχεται μας είναι μισητή. Άθε πόλεμος γίνεται έναντίον μας. Ποθούμε την ειρήνη άνάμεσα στους ανθρώπους, γιατί αυτό άκριβώς είναι εκείνο που μας δίδαξαν οι μεγαλύτερες φωνές του πνεύματος που άκούστηκαν ποτέ πάνω στη γή τούτη χωρίς ποτέ να διαψεύσθουν και γιατί και ή διδασκαλία τους αν μας έλειπε, ή πείρα θά ήταν άρκετή για να μας άποδείξει πως κάθε πόλεμος άνάμεσα στους ανθρώπους άφίνει κατά γής, έχτος από τα ανθρώπινα θύματα κι' ένα ν μεγάλο τραυματία, το πνεύμα... JULES ROMAINS

... Ο άυιαντικός θέλοντας να έχει τους ανθρώπους, σαν πράγματα, άποστρέφεται κυρίως τον άνθρώπο που λογικεύεται και είδικώτερα την προσωπική συνείδηση, το άτομο. Η άδιάκοπη λοιπόν προσπάθειό του από τότε που υπάρχει είναι να το καταστρέψει... JULIEN BENDA

(«Η άναφορά του Ούριελ»)

ΓΙΑ ΤΟΝ ΑΔΕΡΦΟ ΜΟΥ

(Σκοτώθηκε στον πόλεμο το 1943)

TOMAS MERTON

Γλυκέ αδερφέ, αν δεν κοιμώμαι,
 τα μάτια μου, λουλούδια για το μνήμα σου
 κι αν φωμί δε δύνομαι να φάω,
 σαν κυπαρίσσι ή πείνα μου έχει που έπεσες θα ζει.
 Νερό στην κάψα, να ξεδιψάσω σά δε βρίσκω,
 ή δίψα μου, θρυσούλα θα γενεί για σέ, φτωχέ ταξιδευτή.

Πού; Σε ποιόν έρμι κι άραχλο τόπο
 το φτωχό σου κόίτεται κορμί, χαμένο και νεκρό;
 Σε ποιά χώρα δύστυχη
 τ' άτυχο πνεύμα σου έχασε τη στράτα του;

"Ελα, στον τόπο μου θρές-τόπο να ξαποστάσεις,
 στον πόνο μου το κεφάλι σου γύρε,
 κάλλιο πάρ' το αίμα μου, την ίδια τη ζωή μου
 και θρές για το κορμί σου κλινάρι μαλακό.
 Πάρ' την ανασειμά μου, το θάνατό μου πάρε,
 για να μπορέσεις ν'άδεις ανάπαψη απαλή.

Σαν σκοτωθούν όλ' οι πολεμιστάδες
 κι οι σημαίες τους σκόνη όταν γενούν,
 ο Σταυρός σου κι ο δικός μου στον κόσμο θε να λέν
 πώς πέθαν' ο Χριστός για το καθένα, για μας τούς δυό.

Στ' Απρίλη σου το ρήμαγμα σφαγμένος κόίτατ' ο Χριστός.
 στα ρημάδια της θρυσομάνας μου ο Χριστός θρηνεί
 τα λεφτά τους, δάκρυα θα χυθούν
 στ' αδύναμο, άφιλο χέρι σου,
 να σ' αγοράσουν, να σε ξαναφέρουν στον τόπο σου.
 'Η σιωπή τους δάκρυα θα χυθεί
 σαν καμπάνες πάνω στον απόξενο τάφο σου.
 'Αγροίχηρέ τες κι έλα. Σε φωνάζουν στην πατρίδα.

Μετάφραση από τ' Αγγλικά ΓΙΑΝΝΗ ΕΥ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ

ΣΗΜ.—'Ο Thomas Merton είχε καθολικός μοναχός του τάγματος των Κι-
 στερσιανών και άργότερα των Τραπιστών. Γεννήθηκε στη Γαλλία το 1915 από πατέρα
 ζωγράφο, που κατόνταν από τη Ν. Ζηλανδία. 'Ο ποιητής σπούδασε στο Λύκειο
 Μοντωμπάν και το Κολλέγιο Κλαίρ του Καίμπριτζ. Διδάσκει στο Κολλέγιο του 'Αγίου
 Μποναβεντούρ των Φραγκισκανών, στη Ν. Υόρκη. 'Η συλλογή σου με τον τίτλο «Τρι-
 άντα ποιήματα» τυπώθηκε σ'α 1944. 'Εχει τη γνώμη πως στο Χριστιανισμό πρέπει
 να τονισθεί το άσκητικό στοιχείο, σ' αντίθεση με το υλιστικό πνεύμα της σύγχρονης
 εποχής. Γ. Ε. Α.

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΟΙ «Η. Σ.» δέν είναι περιοδικό
 που πιστεύει στη ναρκωτική
 οήση «ή τέχνη για την τέχνη».
 Όσα γεγονότα αντιφυσικά, ανή-
 θικά, άποτρόπαια, προκαλούν έμ-
 βολή στην ίδια την καρδιά του
 λαού μας (και δυστυχώς είναι τό-
 σα πολλά), επισύρουν τη δίκαια
 όργη της άγνης φωνής μας. Γιατί
 έμεις δέν κρίνουμε τα συμβαίνον-
 τα από τη σκοπιά του οργανωμέ-
 νου συμφέροντος. Για τουτό ή
 θλίψη, ή όργη, και σήμερα ή άπο-
 καρδίωσή μας για την μη έπιστρο-
 φή των άρπαγμένων παιδιών του
 λαού μας. 'Ο Ο. Η. Ε. δήλωσ' επί-
 σημα την αδυναμία του πάνω σ'
 αυτό το θέμα. Το γνωρίζαμε
 όμως από καιρό το έωσφορικό
 κενό που δημιουργήσαν με μα-
 στοριά και ψυχραιμία οι «έγκρεφα-
 λοι» της εποχής μας. 'Εμείς το ξέ-
 ρουμε πως σ' αυτό το κενό προσ-
 κρούει και ή δική μας φωνή που
 κραδαίνεται από το «άπρομελέ-
 τητο» και το «αυθόρμητο». Μα
 σκοπεύουμε το μέλλον και την
 στέλνουμε εκεί—άγνον και πάλευ-
 κεν μάρτυρα—να καταθέσει κατά
 του έγκλήματος.

ΠΟΛΛΑ γράμματα μας ήρθαν—χωρίς
 να το περιμένουμε—από το μακρι-
 νό Χαλιφάτο της Βαγδάτης. Γεμάτα
 σφοδρές επικρίσεις για την έκφραστική
 τόλμη των κειμένων μας. Κάι ιδιαίτε-
 ρα οι παροικούντες την... Εύχνορη Εύ-
 ροια της άπίθανης αυτής χώρας μέμ-
 φθησαν το σπίνθημα μιας σφριγίλης
 μας πρόθεσης ν' αντίσταθεί στο δημα-
 γωγικό πνεύμα της ευκολίας και στη
 δολερή γαλαντομία του πνευματικού μι-
 κροαστισμού. Είμαστε γι αυτό υποχρε-
 ωμένοι ν' απαντήσουμε—επιμένοντας
 στην ίδια μας 'Αρχή. Και να απαντή-
 σουμε, μέλιστα, με λόγια σκληρά αλλά
 και δίκαια στην επιπόλαιη κι άναρμο-
 στη αυτή χλεύη. Γιατί άποπνιγμένοι,
 καθώς φαίνεται να είναι οι μαλθακοί
 αυτοί Δαλαϊλάμηδες, από μιάν δουλι-
 κήν αντίληψη της ζωής και του πνεύ-

ματος και άναπαυμένοι καθώς φαίνεται
 επίσης να είναι στον προϊστορικό τους
 άραμπά, με συμπαθητική φλυαρία και
 περισσήν άφέλεια ναρκισσεύτηκαν για
 τον πτωχοπροδορισμό τους, τον άρχον-
 τοχωριατισμό τους και την πνευματική
 τους δυστοκία. Τι να πει κανένας; Εί-
 ναι άσφαλέςτατα τουτό, σημείο λυπηρής
 όλιγοφρενίας και άνιάτης άμβλυνσης
 που δώρισε στους τόσο προσφιλείς μας
 αλλά και τόσο μακρινούς μας φίλους ή
 καθημερινή και άποκλειστική, όπως συμ-
 περαίνεται, θητεία τους στο τάβλι και
 στο ναργιλέ.

'Εμείς ωστόσο καταλαβαίνουμε πολύ
 καλά την νοοτροπία και το παραξένε-
 μα που έπαθον οι ποντίφηκες και οι
 βοδδες του έξωτικού μας κι άστείου
 χαλιφάτου. Και δέν υπάρχει κανένας
 λόγος να τους κακίσουμε ή να τους έπι-
 κρίνουμε κατά τον ίδιο τρόπο. Γιατί
 θερμμένοι, καθώς είναι, με την πιο
 φθαρμένη συμδατικότητα και τη σκού-
 ρια της κοινοτυπίας, με την πιο κακή
 προκατάληψη του άντιαισθητικού, του
 άσυνήθιστου, του σφριγίλου, στην έννοια
 που τους καθιέρωσε το όκηρο και βάρ-
 βαρο τέρας της συνήθειας, τυφλωμένοι
 απ' τον μίζερο κι άλαμπή συσχετισμό
 του πεζολογικώτατου, φτηνού, άχυρου,
 άχρωμου, ανούσιου συνειρμικού λόγου,
 στυγνώνοντι από την προσκόλλησή τους
 στην πιο στεία και νηπιική λογοκρα-
 τία, ή όποια οδηγεί στον άπεχθέστερο
 παραλογισμό, δέν μπόρεσαν δυστυχώς
 κι ούτε θα μπόρεσουν ν' αντιληφθούν
 μερικά πολύ άπλά και άστοιχειώδη γνω-
 στά πράγματα: 'Ότι δηλαδή ή αίσθητι-
 κός λόγος—αντίθετα απ' τον 'Επιστη-
 μονικό—λειτουργεί έλεύθερα με τη φο-
 ρά και την έκτίναξη της φαντασίας κι
 ανάλογα με την εύρετική της συνδυα-
 στική και μεταφορική πλαστική ικανό-
 τητα, και καθόλου με ...τυφλοσύρ-
 τε c. 'Ότι ή δημιουργική έμπνοή, ύπα-
 κούνοντας άποκλειστικά και μόνον στην
 πλούσια έσωτερικότητα πραγματοποιεί
 πάντα όσο μπορεί και πιο εύρύτερη
 μια νέα τάξη πραγμάτων στα στοιχεία
 που της προσφέρει ή αίσθητός κόσμος.
 'Ότι το θαυμάσιο αυτό τάλαντο που
 άπαιτεί ή ποίηση και γενικά ή αίσθη-
 τικός λόγος, κατέχει το ύψιστο προνό-
 μιο και μαριύριο συνάμα να στέκεται
 όλημερίς «έν έργηγόρσει» στο άει με-
 ταμορφούμενο σημείο της κοσμικής ροής
 με μιάν αδιάκοπη και αδιάλλακτη έπα-
 ναστατικότητα και πειθαρχεί μόνον

στα άνεμίζοντα κελύσματα της φαν-
 τασίας.

'Αλλ' όλα όλα αυτά, είμαστε βέδαιοι
 μοιάζουν πολύ... κινέζικα για την μα-
 κάριαν ύπνηλία του έμβρόντιου χαλι-
 φάτου που άπεδείχεται ότι έχει προ-
 χωρήσει μόνον ως τα ράφια της σκονι-
 σμένης σοφίας του μακαρίτη δικού μας
 Γεροστάθη. 'Από τυπικήν άδωφροσύ-
 νην οι άξιοπρεπείς του προύχοντες αί-
 σθάνονται πολύ την ανάγκη να «γεραί-
 ρουν τους μεγάλους 'Ιεροφάντες της
 Τέχνης». 'Αχ... αυτοί οι κοινώς άνα-
 γνωρισμένοι μεγάλοι 'Ιεροφάντες πόσο
 τους έξασφαλίζουν για να περπατούν
 ακίνδυνα και άνώδυνα και να μην προ-
 δίδουν την άνεκδιήγητη μυωπία τους!...

ΚΙ έπειδή ή λόγος για τους προσφιλείς
 αλλά μακρινούς μας αυτούς φίλους
 κι έπειδή συνηθίσαμε να δίνουμε σε
 κάθε μας τεύχος έλάχιστο μέρος από
 κείμενα που έχουν βαρύτητα—που φέ-
 ρουν όχι το βάρος μιας υπογραφής, άλ-
 λά κάποιο μύνημα, μια διδαχή ωφέλι-
 η τόσο για τους νέους μας που διαβά-
 ζουν όσο και γι αυτούς, πρό παντός αυ-
 τούς τους δέθεν φτασμένους στη γνώση
 και στην αίσθητική Βοδδες μας παρα-
 θέτουμε ένα τμήμα από παλαιό χρονικό
 του ποιητή 'Ελύτη που θα τους είναι
 άσφαλώς άγνωστος:

«Κάθε μέρα που περνάει, λέει, με
 κάνει όλοένα και περισσότερο να πι-
 στεύω πως ή μεγάλη μερίδα του άνα-
 γνωστικού κοινού μήτε τα έργα των
 παλαιότερων δέν καταλαβαίνει, τουλάχιστον
 δέν καταλαβαίνει το μέρος εκεί-
 νο που ίσα—ίσα άποτελεί τη μοναδική
 τους αξία, το σπίνθημα της μεγαλοφυΐ-
 ας τους, την αίγλη της ιδιαίτερής τους
 έπιβολής... 'Ετσι λοιπόν κάθε μέρα
 βλέπουμε άξιοπρεπέστατους κυρίους με
 θέσεις μεγάλες μέσα στην κοινωνία, με
 βιβλιοθήκες άπέραντες, πίσω από τις
 γυριστές πολυθρόνες τους να κινούν το
 κεφάλι με όλο το μπροστά σε βιβλία ή
 πίνακες πρωτοπόρων και να διαδηλώ-
 νουν τον άποτροπισμό τους για τον
 κατήφορο που πήρε κι όπου δρέθηκε να
 κυλάει σήμερα ή Ποίηση και ή Τέχνη.
 Το χειρότερο μάλιστα είναι ότι οι κύ-
 ριοι αυτοί κατά βάθος καλόπιστοι και
 ειλικρινείς παρουσιάζονται άπόλυτα πε-
 πεισμένοι για το δικίο τους και θαθύ-
 τατα συγκινημένοι για το παραστρά-
 τημα—όπως το θεωρούσε—των νέων
 εργατών του πνεύματος. Στην πρώτη
 παρατήρηση που είναι δυνατόν να τους
 γίνει σχετικά με την κακή μέθοδο που
 χρησιμοποιούν για να πλησιάσουν ένα
 ποίημα, τινάζονται με άγανάχτηση και
 κυττάζουν γύρω τους με δίκαιη άπο-
 ρία ώσάν να θέλουν να πουν: «'Αν δέν

καταλαβαίνουμε μαζί, τότε πιδι διάβολο καταλαβαίνονται; Και το πιστεύουν! Σά μπως ή ποίηση νά μὴν εἶναι παρὰ ζήτημα σοφῆς κεφαλῆς τοῦ ἐργαστηρίου, πείρας, μελετητικῆς καὶ κοινωνικῆς ἱκανότητος γιὰ σταδιοδρομία! Κι ὅμως ἐκεῖ ἐντοπίζεται τὸ κακὸ, τὸ κακὸ ποὺ γίνεται: σήμερα πηγὴ τῆς μεγάλης μας ἀσυμφωνίας.

Ἢ λοιπόν, ὅσο γιὰ μένα τὸ λέω! Κάθε μέρα ποὺ περνᾷ με κάνει πλὴν να καὶ περισσότερο νὰ πιστεύω ὅπως ἡ κατανόηση τῆς ποίησης εἶναι κάτι τὸ ἐντελὲς ἀσχετο μὲ ὅτι ὡς τώρα συνηθίσαμε νὰ ὀνομάζουμε ἐξ οὗ π ν ἄ δ α, ἀσχετο μὲ ὅλα ὅσα κάτω ἀπὸ τὸν γενικὸ τίτλο «πνευματικὰ προσόντα» ἐξασφαλίζουν ὅταν ὑπάρχουν στὸν κάτοχό τους κοινωνικὲς ἐπιτυχίες καὶ θναυσμούς. Ἡ κατανόηση αὐτὴ εἶναι πολὺ περισσότερο ζήτημα μιᾶς ἄλλης ἱκανότητος ποὺ δὲν ἔχει τὴ ρίζα τῆς ἐκεῖ ὅπου οἱ περισσότεροι τὸ νομίζουν, μιᾶς εἰδικῆς ἱκανότητος ποὺ ὅλ' ἀπορροῦσας ἴσως νὰ ὀνομάσουμε ποιητικὴ νοημοσύνη, ἀφοῦ πρῶτα βέβαια φροντίζαμε νὰ τὴν ἀποχωρίσουμε ἀπὸ κάθε ἀπόπειρα ἐτικετταρισμοῦ τῆς ἀριστοκρατικῆς. Ἡ ποιητικὴ αὐτὴ νοημοσύνη μπορεῖ νὰ λείπει ἀπὸ τοὺς παντογνώστες κι ὥστόσο νὰ κατοικεῖ μέσα στὸν πιδι ἀπλὸ ἀνθρώπο...»

ΚΑΙ ἐξακολουθοῦμε γιὰ τὸν ἴδιο σκοπὸ καὶ κυριώτατα γιὰ τὸ ὑπερφύλαλο χρηματιστήριο τῆς πνευματικῆς ἀτροφίας καὶ τῆς αἰσθητικῆς κιβδηλείας ποὺ ἀπώτατο χαλιφάτο ποὺ τόσο μᾶς ἐπετίμησε μὲ ἕνα ἀόσπασμα ἀπὸ ἐπιστολὴ τοῦ ἐπίσης ἄγνωστου στὴν πελατεία του νεοέλληνα ποιητῆ καὶ δοκιμιογράφου Γ. Σεφέρη: «Κάθε ἐξήγηση ποιήματος εἶναι μὲ φαίνεται ἐξωφρενικὴ. Τὸ ξέρετε αὐτὸ ὅποιος ἔχει μιὰ μικρὴ ἰδέα τοῦ πῶς δουλεύει ὁ καλλιτέχνης. Μπορεῖ νὰ ἔχει ζήσει πολὺ, νὰ ἔχει μάθει πολλά, νὰ ἔχει ἀσκηθεῖ σὰν ἀκροβάτης. Ὅταν ὅμως ἔρθει ἡ στιγμή ποὺ φτιάχνει κάτι, ἡ πετροκαλὴ μὴτρα ποὺ τὸν κυθερνᾷ εἶναι ἕνα ἐνστικτο ποὺ ξέρεται πρὶν ἂν ὅλα νὰ φέρεται στὸ φῶς καὶ νὰ θυθῆται στὸ μούχρωμα τῆς συνείδησης τὰ πράγματα, τοὺς τ ὀ ν ο υ ς, θὰ ἔλεγα καλύτερα, ποὺ χρειάζονται, ποὺ δὲ χρειάζονται ἢ ποὺ χρειάζονται τόσο μόνο, γιὰ νὰ γίνῃ αὐτὸ τὸ κάτι—τὸ ποίημα. Δὲν τὰ σκέπτεται πῶς αὐτὰ τὰ ὀλικά τὰ ψηλαφεῖ, τὰ ζυγιάζει, ἀγγίζῃ τὸ σφυγμὸ τους. Ὅταν αὐτὸ τὸ ἐνστικτο δὲν εἶναι ὥριμο νὰ δείξει τὸ δρόμο, τὸ φλογερότερο αἶσθημα μπορεῖ νὰ γίνῃ καταστρεπτικὸ καὶ ἀνῶφελο, ὅπως ὁ παγωμένος στοχασμὸς, ν' ἀποδώσει τραυλίσματα. Τὴν ποίηση, ἀπὸ

τὴν τεχνικὴ ἀποψη, θὰ τὴν ἔλεγα: ὁ «ἀρμονικὸς λόγος» τονίζοντας ὅσο μπορῶ τὴν λέξη ἁ ρ μ ο ν ι κ ὸ ς μὲ τὴν ἐννοια τοῦ σύνδεσμου, τοῦ εἰρμού, τῆς ἀντιστοιχίας, τῆς ἀντίθεσης τῆς μιᾶς ἰδέας μὲ τὴν ἄλλη, τοῦ ἐνὸς καὶ τοῦ ἄλλου ἡχου, τῆς μιᾶς καὶ τῆς ἄλλης εἰκόνας, τῆς μιᾶς καὶ τῆς ἄλλης συγκινησης».

Ο ΜΟΡΦΩΤΙΚΟΣ Σύλλογος «Ἀθηνῶν» ἀρχίζει, ὅπως κάθε φθινόπωρο, τὴς διαλέξεις του στὴν «Ἀθήνα». Ἔχουμε τὴν ἐμπιστοσύνη στὴν αἰσθητικὴ, Παιδαγωγικὴ καὶ ἐπιστημονικὴ ἄξια τους ποὺ (μὲ τὴν ἀλήθεια) ζηλεύοντας νοιώθουμε κι ἐμεῖς οἱ «ἀσάλευτοι» τὸν ὑπουργὸ καὶ στυγερὸ «καρυωτακισμό» νὰ καταγγέλει τὸ «μάταιο» τῆς ὑπαρκτῆς μας.

Μέσα στὰ τόσα ἐπιστημονικὰ αἰτήματα τοῦ τόπου μας εἶναι καὶ τὸ αἶτημα τῶν διαλέξεων. Ὅχι τοῦ ὀπισθοδροποῦ κακίσθητου καὶ ἀδασάνιστου λόγου, ποὺ πιθανῶς καὶ ἡ δῆθεν καλλιλογία του νὰ μᾶς κάνει κακὸ ἢ ἡ δῆθεν σοφία του νὰ εἶναι ἕνα ξερὸ δεκανίκι ποὺ μᾶς εἶναι ἀχρεῖαστο, ἀλλὰ τοῦ ὑπεύθυνου λόγου ποὺ μᾶς προχρεῖ καὶ δὲν μᾶς ἐνημερώνει μόνο, τοῦ ζήδωρου τοῦ παλλόμενου ἀπὸ τὸ φῶς τῆς κορυφῆς, τοῦ λόγου ποὺ στέκει φίλος καὶ ἀντίμαχος στὴ συνείδηση καὶ στὴν καρδιά μας ποὺ ἡ μᾶς τρανάζει μὲ θεραπευτικὴ πρόθεση. Τὸ ξέρουμε ὅλοι καὶ ὅς μὴ τὸ ὀμολογοῦμε πῶς, ἀπαντες οἱ οἰκοῦντες εἰς Ἰωάννινα, οἱ ἐνδεδυμένοι τὴν πορφύραν καὶ τὴν θύσσαν τῶν Διπλωμάτων καὶ οἱ πτωχολάζαροι τῶν κοινῶν Ἀπολυτηρίων ἔχουμε τὴν ἀνάγκη του.

Λοιπὸν τὰ ἐν Ἀθῆναις «Ἀντεπιστέλλοντα μέλη» μας ἄς κινηθοῦν πρὸς ἀναζήτησιν τῶν διδασκόντων εἰς τὸ «Ἀθῆναιον». Καὶ ἐπειδὴ οἱ διδάσκοντες μᾶς φαίνεται πῶς εἶναι γνησίως ποιότητος ἄνθρωποι, ἄς τοὺς ζητήσουν τὰ χειρόγραφα τῶν ὁμιλιῶν τους (καὶ τῶν περασμένων ἐτῶν) γιὰ λίγο καιρὸ. Ἄν ὅχι ὅλοι, μερικοὶ θὰ τὰ δώσουν, θὰ μᾶς πάρουν στὰ σοβαρά. Κι ἐμεῖς ἔδω οἱ πενήντα οἱ ἑκατὸ, ἄς διαλέξουμε τὸ «σπῆκερ» μας γιὰ νὰ τὴς ἀπαγγέλλει.

Εἴμαστε βέβαιοι πῶς καὶ ἡ πρότασή μας αὐτὴ θὰ παρεξηγηθεῖ ἀπὸ σκοποῦ, μὰ δὲ μᾶς νοιάζει. Ἐμεῖς τὸ δηλώσαμε στὸ κύριο ἄρθρο τοῦ πρώτου τεύχους μας: «Μόνο γιὰ τὴν ἀμέρευτη δίψα τῆς καρδίας μας».

Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ Καζαντζάκη (ὅχι ἡ περίπτωση τοῦ ἐρημίτη καὶ ἀνα-

χωρητῆ, ὅχι τοῦ ποιητῆ καὶ φιλόσοφου μηδενιστῆ) ἀλλ' αὐτὴ τῶν τελευταίων μηνῶν ποὺ τὸν ἀνέδρασε πλάστους ἐπίδοξους τοῦ βραβεῖου Νόμπελ, μᾶς γέμισε μὲ μιὰν ὑπέροχη γαλήνη.

Ἡ προβολὴ αὐτῆ τοῦ Νίκου Καζαντζάκη στὴν παγκόσμια λογοτεχνικὴ ὁθόνη, ἔρχεται νὰ δικαιώσει τὴν ἀρματομένη μὲ τραχύτητα, τὴν ἀντιφατικὴ, διαμονικὴ, τραγικὴ φωνὴ του ποὺ ἀσπτεῖ ἀλύπητα τὰ πλοῦσια κοιτάσματα τῆς καρδιάς του χωρὶς ἐλπίδα, χωρὶς σκοπὸ, ἀφοῦ δεδαῖώθηκε πῶς στὸ δάθος τῆς καὶ στὸ δάθος ὅλων τῶν πραγμάτων ἐνεδρεῖ τὸ «ἀποτρόπαιο μηδέν». Κι ἀκόμα γιὰ τὴ χώρα μας, ἀποτελεῖ τιμὴ ἔστω καὶ μόνον ἡ ἀπλὴ προβολὴ τοῦ Καζαντζάκη. Μετὰ ἀπὸ τὰ παντὸς εἶδους ραπίσματα ποὺ δεχτήκαμε στὸ διεθνὴ πολιτικὸ, οἰκονομικὸ καὶ ἀθλητικὸ στίβο, ἔρχεται αὐτὸς ὁ «ἀπαράδεκτος» ἀπὸ πολλοὺς Κρητικὸς γύφ, νὰ μᾶς ἀναστηλώσει τὴν τιμὴ, νὰ μᾶς γαληνέψει.

ΚΑΙ μιὰ ποὺ ὁ λόγος γιὰ τὸ βραβεῖο Νόμπελ, πληροφοροῦμε τοὺς ἀναγνώστες μας πῶς ἀπενεμήθη ἐφέτος εἰς τὸν Φρανσουά Μωριάκ μυθιστοριογράφου, μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας. Κατάγεται ἀπὸ μεγαλοαστικὴ γαλλικὴ οἰκογένεια καὶ ἄρχισε τὴ λογοτεχνικὴ του καριέρα μὲ δυὸ ποιητικὰ συλλογές. Ἐγραψε πολλὰ μυθιστορήματα ἐν' ἀπὸ αὐτὰ μεταφρασμένο, τὸ «Τερέζα Ντεκερου», δημοσιεύει ἀπὸ καιρὸ ἡ «Νέα Ἑστία».

Τὸ ἔργο του πάλαι ποτε ἀπὸ ἕνα ἐντονο θρησκευτικὸ συναίσθημα. Μιλάει γαλήνια ὅταν στοχάζεται καὶ ὅταν διηγείται συχνὰ ἀκούς τὴ φωνὴ τοῦ Θεοῦ νὰ σὲ καλεῖ γιὰ μιὰ σωτηρία.

Παραθέτουμε τμήμα ἀπὸ σύντομο ἄρθρο του γραμμένο ἀμέσως μετὰ τὴν εἰδηση τῆς δολοφονίας τοῦ εἰρηνοποιοῦ Γκάντι, ἀπ' ὅπου καταφαίνεται πῶς οἱ τύποι δὲν τὸν θαμπώνουν καὶ ἡ ἀλήθεια δὲν τὸν τρομοκρατεῖ (τί ἦταν νὰ θυμηθοῦμε αὐτὴ τὴ στιγμή δικό μας Ἀκαδημαϊκὸ ποὺ στὴν κατοχὴ φόρεσε στὸ ἦθος του «ἀγκυλωτὸν» καὶ τὸ ξέδραλε, τὸ ξεπόρτισε τὸ φουκαριάρικο σὲ μιὰ κροβιόφρα ρεῖματα καὶ πῶς δὲν τὸ ξεμολύνουν ὅλες οἱ «ἀντιδικτατοκρατικές» ἐνέσεις!): «Γιατὶ μιὰ τέτοια τρέλλα δὲ δοκιμάστηκε ποτὲ σ' ἕνα ἀπὸ τοὺς λόφους τῆς Αἰώνιας Πόλης; Γιατὶ ὑπῆρξαν πάντα μόνο πράξεις ἐπίσημες καὶ χειρονομίες διπλωματικές καὶ ἐγγράφα μεγαλοπρεπῆ κι' ἀτελεσφόρητα—καὶ ποτὲς ἡ χειρονομία τούτη, ἡ πράξη τούτη ἡ ἀφάνταστη ποὺ θὰ ἔκανε τοὺς ἐχθροὺς ἀδέρφια νὰ γονυπετήσουν; Κι ὥστόσο ὁ δυτικὸς κόσμος δὲν εἶναι τόσο

διεφθαρμένος ὅσο φαίνεται, ἀφοῦ ἡ στερεὴ πνοὴ τοῦ Ἰνδοῦ γέροντα συγκίνησε ὅλα τὰ πρακτορεῖα τῆς οἰκουμένης, σάμπως νὰ ἦταν ὁ καταματωμένος ὁ Στάλιν ποὺ εἶχε περάσει στὴν αἰωνία ζωὴ.

Τὸ μυστικὸ τοῦτο τῆς πραότητος, τῆς μὴ βίας, ἡ ἀλήθεια ποὺ τραλλάθηκε καὶ ποὺ ὁ Γκάντι δὲν εἶναι πῶς ἔδω γιὰ νὰ τῆς δώσει σάρκα, νὰ ποὺ πλανιέται πάλι στοὺς ἀτραποὺς τοῦ κόσμου, σ' ἀναζήτηση καποιανοῦ ἄλλου γέροντα».

Η ΠΕΚΛΑΜΑ, μὲ τὸν ὅποιον θόρυβο ποὺ προκαλεῖ, συστηματικὰ κερδίζει τὴς συνειδήσεις τῶν λογοτεχνῶν μας. Ὅχι ἡ ἐμπορικὴ ρεκλάμα γιὰ τὸ πούλημα βιβλίων, ἀλλ' ἐκεῖνη ἡ γελοία διαφήμιση μὲ τὸ κορνίζωμα σ' ἐφημερίδες καὶ περιοδικὰ τιμητικῶν ἀποσπασμάτων ἀπὸ ἐπιστολὲς ἢ κριτικὲς γιὰ τὸ ἔργο τοῦ ὁποῦ συγγραφέα μας. Ἔτσι ἀποκαλύπτονται δυὸ πράγματα: ἡ μανία τῆς προβολῆς τοῦ ὀνόματός μας ἐπαιτώντας τὴν ἀναγνώρισή του ἀπὸ τὸ κοινὸ—μὲ φόντο τὴν ἐλπίδα γιὰ μιὰ ἐπιβίωση τοῦ ἔργου μας—ἀπὸ τὴ μιὰ, καὶ ἡ παντελὴς ἔλλειψη σεμνότητος ποὺ εἶναι ἀπαραίτητο νὰ κυριαρχεῖ τὸν πνευματικὸ ἀνθρώπο ἀπὸ τὴν ἄλλη. Τὰ τέτοια πυκνὰ κρούσματα μᾶς προκαλοῦν λύπη καὶ ἀηδία. Μᾶς ἐνθυμίζουν καὶ στὸν πληθυντικὸ μάλιστα, τὰ λόγια τῶν «Μυστηρίων» τοῦ Κνύτ Χάμσουν: «Μ' αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι δὲν ἔχουν τὴν αἰσθησὴ τοῦ γελοίου.» Ἀς τὸ πάρουμε ὅμως ἀπόφαση πῶς ὅχι μὴν ἄρα δὲν καταδεικνύεται μ' αὐτὸν τὸν τρόπο ἡ ἄξια τοῦ ἔργου μας (φυσικὰ ἂν ὑπάρχει, καὶ συχνότατα δὲν ὑπάρχει), ἀλλὰ κινδυνεύουμε νὰ μᾶς στηλιτεύσει ἀγρίως γι' αὐτὰ μᾶς τὰ καμώματα ἢ ἐρχόμενη γενιὰ ποὺ πολὺ θὰ ἐπιθυμοῦσαμε τὸν ἐπαινό της.

ΟΙ «Η. Σ.» ἀπὸ τὸ περασμένο τεῦχος τοὺς ἐγκαινιάσαν τὴν ἀνθολόγησιν τῆς Ἡπειρωτικῆς Λογοτεχνίας. Βέβαια ἡ ἀνθολόγησιν τοῦ ἔργου τῶν νεκρῶν εἶναι κάπως εὐκολη, γιὰ τὸ ἔργο τους εἶναι συγκεντρωμένο καὶ τὸ θάρος πέφτει μόνο στὸ αἰσθητικὸ κριτήριον τοῦ συνεργάτη μας ἀνθολόγου. Γιὰ τοὺς ζωντανούς, θεωρήσαμε πῶς σωστὸ ν' ἀπευθυνόμαστε στοὺς ἴδιους γιὰ μιὰν ἐκλογὴ ἀπὸ τὸ ἔργο τους καὶ τοὺς καλοῦμε ἀπὸ τὴ στήλη αὐτὴ νὰ μᾶς ἀποστέλουν πεζὰ ἢ στίχους τους. Καλοῦμε ἀνεξίτητα ὅλους ὅσους διαμένουν στὴν Ἡπειρὸ ἢ βρίσκονται εἰς τὴν ξένην, καλοῦμε ὅλους ὅσους ἔχουν καὶ ὅσους δὲν ἔχουν σχέση μὲ τὴς «Η. Σ.», γιὰτὶ σκοπὸς μας εἶναι ὅχι ἡ ἐμφάνισιν

ὀνομάτων, ἀλλ' ἡ συγκέντρωση, ὅτι ὠραιότερον ἔχει γραφεῖ ἀπὸ Ἡπειρώτη μέχρι σήμερα γιὰ μιὰ Πανελλήνιον προβολή.

Ο ΣΥΝΘΕΤΙΚΟΤΕΡΟΣ καλλιτέχνης τῆς ἐποχῆς μας ὁ Σαρλῶ, ποὺ βρίσκεται τελευταία στὸ Παρίσι, ἔγινε—κατὰ τὴς ἐφημερίδες—τὸ Ἰνδαλμα τῶν Παρισινῶν. Ἀσφαλῶς οἱ Παρισινοὶ δὲν ἀποθεώνουν τὸ κομικὸ, γιὰτὶ τὸ κομικὸ στοιχεῖο στὴν Τέχνη τοῦ Τσαρλῶ Τσαπλίν εἶναι κάτι τὸ δεύτερο: ἐκεῖνο ποὺ τοὺς μαγνητίζει εἶναι ἡ ἀπροσχημάτιστη ἀνθρωπιά του, οἱ ἀνεπαγγέλητα τραγικὲς γκριμάτσες του ποὺ κατατίθενται στὸ χρόνο σὰν «σῆμα» τοῦ αἰῶνα μας. Καὶ τὸ πέσημό του ἀκόμη στὴν τρύπα τοῦ ὑποβολέα, ὅπως μιλοῦσε σὲ σάλα θεάτρου πρὸς τοὺς πνευματικὸς ἀνθρώπους τοῦ Παρισιῦ, ἔχει ἕνα ἐξοχο συμβολισμό. Συμβολίζει τὸ ἄτομο τῶν ἡμερῶν μας ποὺ ἐπιμένει μὲ γενναιοδωρία στὴ διατήρησιν τοῦ παιδικοῦ στοιχείου του: τοῦ ἀνεξάρτητου, τοῦ φωτεινοῦ, τοῦ ἀγαθοῦ. Ποῦ τρικλίζει μὲν μέσα στὴ μεταλλικὴ λάμψη καὶ στὴ βοῇ τῶν τρομερῶν γεγονότων ποὺ τὸ μαστιγώνουν ἀλύπητα, ἀλλὰ καὶ ποὺ δὲ στέκουν ἱκανὰ νὰ τὸ ἀλλοιώσουν, νὰ τὸ λυγίσουν, νὰ τὸ πλάσουν τέλος κατὰ τὸ θέλημά τους.

ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

—Στις 19 Ὀκτωβρίου ὁ ἔφηρος Ἀρχαιοστῆτων Ἡπειρῶν κ. Δάκαρης ἐπεσκέφθη ἕνα ἀρχαῖο οἰκισμὸ ποὺ δρέθηκε τελευταία κοντὰ στὸ χωριὸ Γραμμένο.

—Στὸν οἰκισμὸ αὐτόν, εὐρέθησαν λείψανα ἀρχαίου ναοῦ, ἀμφιθέατρου καὶ ξενώνας καὶ ἄλλα εἰρηματα, τάφους ἡμελίας σπητιῶν καὶ κατεδαφισμένον φρούριο. Ἀνήκει εἰς τὸν βον π. Χ. αἰῶνα μὲ λείψανα προϊστορικῶν χρόνων.

—Τὴν πόλιν μας ἐπεσκέφθη ὁ συμπατριώτης καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ. Β. Ἐξαρχος.

—Τὸ μνημόσυνο τῶν Ζωσιμαδῶν καὶ τοῦ θαρῶν τοῦ Τσίτσας στίς 8 Νοεμβρίου ἔγινε μὲ τὴν πρέπουσαν ἐξαρση, μὲ τὴν παρουσίαν καὶ τοῦ μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου κ. Σπυρίδωνος.

—Ἡ Ζωσιμαία Παιδαγωγικὴ Ἀκαδημία μὲ τὴς εὐλογίας τοῦ μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου ἐτέλεσε ἐορτὴ ὑποδοχῆς τῶν νεοεισελθόντων σπουδαστῶν τῆς.

—Τὴν πόλιν μας ἐπεσκέφθηκιν διονονας παραστάσεις εἰς τὸ θέατρον «Ὀρφεὺς» πρῶτα ὁ Τουρκικὸς θίασος «Ἰσταμποῦλ Κονσέρτ» καὶ ἀργότερα ὁ

μουσικὸς θίασος Ἀθηνῶν, Ζούλ Καστορίδης.

—Ὁ κ. Θάνας Καρβελάς τοῦ Ραδιοφωνικοῦ Σταθμοῦ ἀσχολήθηκε εἰδικὰ στίς τοπικὰς ἐφημερίδας.

—Ὁ κ. Δάκαρης ἔφορος Ἀρχαιοτήτων Ἡπειρῶν ἔδωσε διάλεξιν τὴν 3ην Νοεμβρίου μὲ θέμα «Συμπεράσματα ἀπὸ ἱστορικὰ καὶ ἀρχαιολογικὰ ἀναζητήσεις εἰς τὰ Ἰωάννινα καὶ τὴν περιόχην των».

—Στὴν πόλιν μας ἱδρύθηκε Ἑλληνικό—Ἀμερικανικὸ ἐπιμορφωτικὸ Ἰνστιτούτο γιὰ τὴν ἐκμάθησιν τῆς Ἀγγλικῆς γλώσσας καὶ γενικώτερα γιὰ τὴν ἐπικοινωνίαν μὲ τὸν Ἀγγλο-Σαξωνικὸ πολιτισμὸ.

Η ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ ΜΑΣ

Ἀφοῦ τὸ θέλετε ἔτσι κ. Ζητ. δὲν μᾶς πέφτει λόγος πῶς μόνο (θὰ σὰς θυμίσουμε κατὰ λόγια τοῦ Μάκβεθ ποὺ σὰς πᾶνε... κουτί!)

—Εἶν' ἐμπόδιο ὁ πρίγκιπας τοῦ Κούμπερλαντ γιὰ μένα. Κι' ἂν ἴσως πᾶνθε τοῦ δὲ μπορέσω νὰ πηρῶ, στὴ γῆς ἐγὼ θὰ πέσω! μὲ καὶ τὸ δρόμο».

Δὲν σὰς ξεχάσαμε κ. Ἀθ. ν., μὰ εἶχαν κατὰ ἄλλοι φίλοι μας σειρά. Ὅπως βλέπετε μὲ τὸ βιβλίο σας ἀσχολοῦμεθα.

Οἱ στίχοι σας κακοὶ δ. Κ. ο. ρ. Ἐκεῖνο ποὺ λέει ὁ Ρίλκε: «στὸ κάθε τι κοιμᾶται ἕνα τραγοῦδι», σὰς εἶναι ἄγνωστο. Ἀν αὐτὸ τὸ τραγοῦδι τῶν πραγμάτων δὲν τὸ ξυπνήσει ἡ εὐαισθησία σας, ἔστω ἡ ὑπακοή σας ἂν γίνεται, ποτέ, μὰ ποτέ δὲ θὰ χαρίτε τὴν μελωδίαν τοῦ πολὺ περισσότερο νὰ τὴν ἀποθέσετε στὴν ψυχὴν μας...

Ὡστε γιὰ παιγνίδι περάσατε τὴν τέχνην κ. Ἀναγ. ν.: Μπᾶ, δὲν εἴστε... φρέσκος. Πρὶν 170 χρόνια τὰ ἴδια περὶ τοῦ εἶπε καὶ ὁ Κάντ καὶ ὁ καντιανὸς Σίλλερ. Μὰ δόξα σοι ὁ Θεός, πολὺ σπάνια ὑποστήριχτηκαν τέτοιες θεωρίαι! Ἐσεῖς, καὶ νὰ μᾶς συγχωρεῖτε, μὲ τί παίζετε! Ἡ εἰλικρινὴς ἀπάντησή σας μᾶς ἐνδιαφέρει.

Δὲν εἶναι ἀπολύτως ἔτσι κ. Παυ., ὅμως θυμίζω, συχνά, καὶ σὲ μᾶς τὰ πανηγυρικὰ τεύχη τὸ Κυριακάτικο ροῦχο. Κι' ὕστερα μπόλικη ναφθαλίνη!

Πολὺ ἐνδιαφέρουσα ἡ μελέτη σας κ. Δημ. καὶ σκοπεῖτε εὐστοχα τ' ἀδύνατα σημεῖα τῶν ἔργων ποὺ ἀναφέρει. Περάσατε κανένα βραδάκι ἀπὸ τὰ γραφεῖα μας νὰ γνωρισθοῦμε.

Καὶ μόνον ἡ πυκνότης λόγου κ. Ραφ. δὲν δόγηται ὑποχρεωτικὰ σὲ αἵσιον καὶ εὐτυχὲς γεγονός. Καὶ βέβαια

τὸ μακρόσυρτο... γαργάρισμα δὲν μᾶς θέλγει. Μὰ ἔλα πού καὶ ἡ πυκνότητα πολλὰς φορές πᾶει νὰ κρύψει νόσηση λυμφατική καὶ ὑποσιτισμένη! Ὡστε... στείλτε μας κάτι ἄλλο.

Μεταχειρίστηκε τὸν ἀνύπαρκτο «Παθανάρε» κ. Α. α. ζ. ὁ Τάσος Παππᾶς, μὰ ἔτσι προσέξαμε στὸ «βουτό» τὴ γνήσια ποιητικὴ φωνή του. Τὶ κρίμα νὰ μὴ συμβαίνει καὶ μὲ σὰς καὶ μὲ τὸς ἄλλους τὸ ἴδιο! Τότε οἱ λογοτεχνικές μας «ἐκπληξεις» θὰ ξεπερνούσαν καὶ τὶς ἀντίστοιχες τοῦ Παρισιῶ κατὰ τὸν περασμένο αἰῶνα.

Ἡ μετάφρασή σας, ὅπως πάντα, ἀξιολογῶν κ. Γ. α. κ. Περὶ μένουμε καὶ ἀλλήλων συνεργασία σας.

Τὰ ξέρουν, τὰ ξέρουν ὅλοι κ. Ψ. α. ρ. καὶ ἡ δημοσίευσή τοῦ πηχυαίου ἀρθροῦ σας δὲ θὰ πρόσθετε τίποτε. Τὸ ἴδιο εἶπε ἡ Πέρλ Μπάν, ὅμως μὲ τόσην ἐπιγραμματικότητα: «Τὶς περισσότερες φορές ἄλλο δὲν κάνει ὁ ἄνθρωπος παρὰ νὰ τελειοποιεῖ τὴν ἀκαρτερότητα!»

Στοὺς φίλους μας Φάν. Τολύπ., Εὐθ. Μάττι., συνιστοῦμε διάβασμα δικῶν μας καὶ ξένων ποιητῶν (σὲ καλὰς μεταφράσεις) γιὰ νὰ μπορέσουν νὰ δώσουν κάτι ἄρτιο.

Οἱ «Η. Σ».

ΒΙΒΛΙΑ ΜΑΣ ΕΣΤΕΙΛΑΝ:

—Ο κ. Λεάνδρος Ι. Βρανούσης: Ἀθανάσιος Παλλίδας ὁ διδάσκαλος τοῦ Γένους. Ἐκδόση «Ἡπειρ. Ἑστίας» Γιάννενα 1952.

—Ο κ. Γ. Ε. Στοριαννίδης: Ἡ συγκομιδὴ τῆς μοναξιάς. Ποιήματα. Θεσσαλονίκη 1952.

—Η κ. Χρυσάνθη Ζιτσαία: Ὁράματα. Ποιήματα. Ἐκδόση τοῦ Περιδικοῦ Μορφῆς. Θεσσαλονίκη 1951.

—Ο κ. Νίκος Κοσμάς, δημοδιδάσκαλος: Ἱστορία τῆς Μακεδονίας. Θεσσαλονίκη 1951.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ: «ΜΟΡΦΕΣ»,

(Λογοτεχνία—Τέχνη—Φιλοσοφία). Διευθυντὴς Β. Δεδούσης Θεσσαλονίκη, μνημὸν Ὀκτωβρίου καὶ Νοεμβρίου.

ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΠΑΙΔΕΙΑ ΚΑΙ ΖΩΗ

Διευθυντὴς: ΕΥΑΓΓ. ΠΑΠΑΝΟΥΤΣΟΣ

Η ΜΟΛΠΗ ΤΗΣ ΠΝΙΓΜΕΝΗΣ ΚΡΑΥΓΗΣ: ΤΕΛΛΟΣ ΑΓΡΑΣ

(Ζητούμε συγγνώμη τόσο ἀπὸ τοὺς ἀναγνώστες μας ὅσο καὶ ἀπὸ τὸν συνεργάτη μα' κ. Βασ. Ι. Παππᾶ πού ἀπὸ ἀπροσεξία ἐγίναν δύο λάθη στὴν δημοσιεύμενη μελέτη του γιὰ τὸν πρόωρα χαμένο ποιητὴ Τέλλο Ἀγρα. Πρῶτον ἡ ὑπογραφή τοῦ κ. Παππᾶ (σὲ πολλὰ ἀντίτυπα τοῦ παρόντος τεύχους) μπερδεύεται ἀπὸ τὸ μυθιστόρημα τοῦ Μ. Μέρλε, ἐνῶ ἡ μετάφρασή του ἀφαιλεῖται ἀπὸ ἄλλον μας συνεργάτη καὶ δεύτερο γιὰ τὸ τέλος τῆς μελέτης τοῦ κ. Παππᾶ μετατέθηκε γιὰ τὸ 3ο τεύχος τοῦ περιοδικοῦ μας, ἐνῶ ἐπρεπε νὰ μετατεθεῖ ἐδῶ, ὅπως καὶ γίνεται).

Ἀμετακίνητη πάντα στὸ βάθος καθόκει, ἀμετάθετη λοχεύει αὐτὴ ἡ συνείδηση τοῦ ἀδιέξοδου. Δὲν ὑπάρχουν οἱ φυσικὲς δυνατότητες πού θὰ σπᾶσουν αὐτὸ τὸ πλέγμα καὶ ὁ ἀναδῶσεν τὴν ἀφετηρία τῆς σκιτεινῆς περιπέτειας μιᾶς συνεπαρμένης ζωῆς. Ἡ τροχιά ἔχει ἀμετάκλητα προδιαγραφῆ. Ἡ βελτιωδὴ νηνεμία τοῦ καμάτου μόνο. Ἡ ὑπομονετικὴ καὶ σκυμμένη βίωση τῆς καθημερινῆς καταδυνάστευσης. Ὅλα ρυθμισμένα, σταθμισμένα, τοποθετημένα, κανονικὰ δουρικὰ ἀμετάτρεπτα. Τίποτε δὲν πρόκειται ν' ἀλλάξει. Τίποτε δὲν πρόκειται νὰ συμβεῖ. Οὔτε μιὰ ψευ-

νεργάζεται καὶ ὁ Ἡπειρώτης δημοδιδάσκαλος Κώστας Λαζαρίδης, γενικὸς Γραμματεὺς τῆς Διδασκαλικῆς Ὁμοσπονδίας τῆς Ἑλλάδος. Ο κ. Λαζαρίδης δημοσιεύει πολὺ ἐνδιαφέροντα ἄρθρα μὲ παιδαγωγικὴν ὕλην, ἡ ὁποία ἀναφέρεται, τόσο στὴν παιδαγωγικὴ κίνηση, ξένων εὐρωπαϊκῶν χωρῶν, ὅσο καὶ στὴν ἐργασία, ἡ ὁποία γίνεται στὰ σχολεῖα τῆς πατρίδος μας. Στὸ ἄνω τεύχος δημοσιεύεται ἄρθρο τοῦ κ. Κ. Λαζαρίδου μὲ τίτλο «ἡ κακὴ διαγωγή τῶν μαθητῶν καὶ ἡ σωματικὴ ποιὴν στὸ σχολεῖο.»

δαίσθησή, μιὰ πλάνη, μιὰ προσδοκία. Ἕνας οὐδέτερος ἄνθρωπος χωρὶς πάθος, ἀλλὰ μὲ τὴν πιδὸ παθιασμένη, ὁμοῦ αὐτοσυνείδηση, μὲ τὴν πιδὸ πικρὴ καὶ κοφτερὴ ἀλλὰ καὶ στωϊκὴ διαύγεια τῆς φθοράς τοῦ «ποτὲ πιά». Ἕνας κατ' ἐξοχὴν ἐκπρόσωπος τῆς παρακμῆς καὶ τῆς καθημερινῆς τραγικότητος. Ἕνας «καρπὸς ὀριμασμένου στὸν ἴσκιον», στυγρὸς καὶ ὑπερῶριμος ὡς τὴ σήψη...

...Τὸ βλέπεις αὐτὸ τὸ ἀδιέξοδο. Τὸ βλέπεις καθαρὰ νὰ ἐπέρχεται. Κι' ἀφήνεσαι, ἐγκαταλείπεις αὐτάρεσκα σ' αὐτό. Τὸ ὅποιο ἴσκιον εἶναι μάλιστα, κυττάζοντάς το μὲ τὸ χαϊρέκακο σαρκασμὸ καὶ τὴν ἀδιαφορίαν τῆς αὐτοκαταστροφῆς... Κάτι πού τὸ ζῆσεις νὰ σὲ ἀπαλλάξει ἀπ' τὸ μαρτύριο πού σ' ἔχει ὑποβάλει χωρὶς νὰ μπορεῖ νὰ τὸ μισήσεις. Ἀλλή καμμιὰ γενναϊότερη ἐλπίδα δὲν μπορεῖς νὰ ἔχεις. Τελικὰ οἱ παραμένει ἀμείωτο καὶ σταθερὸ εἶναι ὁ πόθος τῆς γαλήνης. Εἶναι ὁ ἀναπαυτικὸς λικνισμὸς μέσα στὸ «θεῖο τίποτε» τῆς ταπεινῆς καὶ δειλῆς κι' ἀπραγῆς ψυχῆς τῶν πραγμάτων.

Ἦτανε μου, ἀπόψε δὲν πονῶ μὴ ἰδρῶν καὶ βαρυνέμαι. Κι' ἐσὺ σὰ βρέφος, πάρε με καὶ γλυκοχάλασέ με.

Κάνε κι ἐσὺ χινόπωρο, στὸ κρύο ξάστερο δειλὶ νὰ κλάψῃ ψυαρμόνικα σ' ἐνὸς παιδιοῦ τὰ χεῖλη.

ΣΗΜ.—Τὰ παραπάνω ἀποτελοῦν μέρος εὐρύτερης ἐργασίας Φυσικὸ πῶς δὲν ἐξαντλοῦν τὸ θέμα. Στὸν ἄνθρωπο στέκονται περισσότερο μὰ καὶ αὐτοῦ ὅχι σὲ ὅλο τὸ πλάτος καὶ τὶς πτυχές. Χαρακτηριστικὰ τοῦ σημεῖα, θίγουν μόνο.

ΒΑΣ. Ι. ΠΑΠΠΑΣ

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΙΣ

Ἡ εἰκοσαετία τῶν Ραδιοεργαστηρίων ΠΑΝΑΓΙΩΤΙΑΝ 17 Ἰουλίου 1932—17 Ἰουλίου 1952.—Ἐπὶ τῇ συμπληρώσει εἰκοσαετίας στὰ Γιάννενα τὰ Ραδιοεργαστήρια ΠΑΝΑΓΙΩΤΙΑΝ θὰ διαθέσουν Ραδιόφωνα **ΦΙΛΛΙΠΣ** χωρὶς προκαταβολὴν εἰς 40 εβδομαδιαίας δόσεις.

Λυχνίαι καὶ παρασκευὴ ὅπως πάντοτε δωρεάν.
ΕΠΩΦΕΛΗΝΤΕ ΤΗΣ ΜΟΝΑΔΙΚΗΣ ΕΥΚΑΙΡΙΑΣ Ν. ΠΑΝΑΓΙΩΤΙΑΝ
Τὰ ἐργαστήρια τῆς ἀπολύτου ἐμπιστοσύνης.

ΣΤΟΥ ΖΑΡΙΜΠΑ
ΔΙΑΡΚΗΣ ΠΑΡΑΚΑΤΑΘΗΚΗ
τῶν παγκοσμίου φήμης ΟΛΛΑΝΔΙΚΩΝ ΡΑΔΙΟΦΩΝΩΝ

ΣΙΕΡΑ

Διατίθενται ἄνευ προκαταβολῆς εἰς 30
εβδομαδιαίας δόσεις.

Ἀμεσος καὶ ταχεῖα ἐξυπηρέτησις εἰς ἐπισκευὴν
ΡΑΔΙΟΦΩΝΩΝ—ΗΛΕΚΤΡΙΚΩΝ ΨΥ-
ΓΕΙΩΝ καὶ πάσης ἡλεκτρικῆς συσκευῆς.
ΗΛΕΚΤΡΙΚΑΙ ΚΑΙ ΥΔΡΑΥΛΙΚΑΙ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ
Μὲ πεπειραμένους τεχνίτας

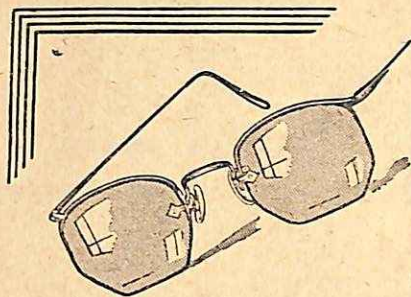
ΚΟΜΜΟΤΗΡΙΟΝ
ἸΠΑ

Καλλάρη 67

Ἐπέστρεψε ἐξ Ἀθηνῶν ἡ Κομμωτρία ΜΑΡΙΑ ΜΑΤΠΑ καὶ δέχεται καθ' ἐκάστην τὴν Κυρίαν καὶ Δεσποινίδα, γιὰ τελευταίας Μόδας χτενίσματα καὶ κουρέματα, γιὰ ψυχρὴν Περιμανάντ Ο-REOL καὶ ἐλασθαφαί MAR-VELOUS, σ τὸ Κομμωτήριόν της τὸ ὅποιον ἐπλούτισε μὲ νέα ἡλεκτρικὰ μηχανήματα, νέα φάρμακα, νέες βαφές, νέα θερμικά ὀνόχων καὶ τελευταίου τύπου στεγνωτήρας.

ΤΟ ΦΑΡΜΑΚΕΙΟΝ
Β. Α. ΜΠΑΜΠΑΣΙΚΑ

Λόγω ρυμοτομήσεως ΜΕΤΕΦΕΡΘΗ ἐκ τῆς ὁδοῦ
ΑΒΕΡΩΦ 39, εἰς τὴν ὁδὸν 28ης ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 91 (πρὶν
Σουλίου) πλησίον τοῦ Κέντρου «ΑΛΣΟΣ»
ΤΗΛΕΦΩΝΟΝ 4-97

Ἐπιστημονικὴ ἐκτέλεσις
ὀφθαλμολογικῶν συν-
ταγῶν.
Συλλογὴ κρυστάλλων
καὶ σκελετῶν, τῶν κα-
λντέρων ἐργαστῶν.

ΚΟΥΤΣΑΒΕΛΗΣ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ • ΚΕΝΤΡ. ΠΛΑΤΕΙΑ • ΤΗΛ. 5-44

**ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ & ΧΑΡΤΟΠΩΛΕΙΟΝ
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Ν. ΧΟΒΟΛΟΣ**

ΟΔΟΣ ΚΑΛΛΑΡΗ 36 (Κουρμανιό)

ΙΩΑΝΝΙΝΑ

Βιβλία Σχολικὰ Δημοτικοῦ καὶ Γυμνασίου Παιδι-
κὰ—Παιδαγωγικὰ—Ἑποπτικὰ Μέσης διδασκαλί-
ας. Νέες Εἰκόνες Ἠρώων καὶ μεγάλῃ συλλογῇ εἰ-
δῶν στολισμοῦ. Χειροτεχνήματα τὰ πλέον σύγχρονα.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Ν. ΕΥΘΥΜΙΑΔΗΣ

ΔΙΚΗΓΟΡΟΣ

Κέντρο 52 — Ἰωάννινα

ἩΠΕΙΡΩΤΙΚΟΣ ΑΓΩΝ,

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΑ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΑ

